

Dobre praktyki szansą innowacyjnej edukacji

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Człowiek – najlepsza inwestycja

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego
Funduszu Społecznego

Dobre praktyki szansą innowacyjnej edukacji

opracowane w ramach projektu:
„Program Praktyk Pedagogicznych
podnoszący jakość kształcenia
przyszłych nauczycieli”

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Człowiek – najlepsza inwestycja

**Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego
Funduszu Społecznego**

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych sp. z o.o.

ul. Polskiej Organizacji Wojskowej 17

90-248 Łódź

tel.: (42) 633 17 19

www.inse.org.pl

ISBN 978-83-63163-96-9

Wydawca:

Wydawnictwo Naukowe WSKFiT

05-800 Pruszków

Tel. (22) 759 55 28

www.wskfit.pl

Spis treści

Wstęp.....	7
1. Przedstawienie najważniejszych założeń projektu i realizowanych w jego ramach działań.....	10
1.1. Cele ogólne i szczegółowe projektu „Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli”.....	10
1.2. Zasady rekrutacji uczestników.....	12
1.3. Działania przeprowadzone w ramach projektu.....	13
1.3.1. Przygotowanie publikacji.....	14
1.3.2. Warsztaty dla studentów i nauczycieli.....	19
1.3.3. Stworzenie i prowadzenie portalu internetowego oraz infolinii.....	21
1.3.4. Zorganizowanie seminariów.....	26
2. Sylwetka i kompetencje innowacyjnego nauczyciela wychowania fizycznego.....	29
2.1. Kwalifikacje.....	30
2.2. Kompetencje i zadania nauczyciela.....	39
2.3. Doksztalcanie i doskonalenie zawodowe nauczycieli.....	46
2.4. Awans zawodowy.....	56
3. Kluczowe problemy kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli wychowania fizycznego.....	67
3.1. Niedoskonałości w programach studiów i organizacji nauczania na kierunku wychowanie fizyczne.....	67
3.1.1. Dostosowanie programów studiów do wymagań szkolnych.....	68
3.1.2. Niedoskonałości programów praktyk pedagogicznych.....	75

3.2. Problemy związane z doskonaleniem zawodowym	83
4. Nowatorskie rozwiązania edukacyjne stosowane w Polsce i Europie	
– dobre praktyki	89
4.1. Pojęcie innowacji i eksperymentu pedagogicznego w edukacji ...	89
4.1.1. Wprowadzanie innowacji i eksperymentu pedagogicznego ...	92
4.2. Innowacje w kształceniu i doskonaleniu zawodowym	
nauczycieli wychowania fizycznego	97
4.2.1. Kształcenie przyszłych dydaktyków wychowania	
fizycznego	97
4.2.2. Programy praktyk pedagogicznych	109
4.2.3. Nowatorskie rozwiązania w zakresie doskonalenia	
zawodowego nauczycieli	119
4.3. Innowacje w nauczaniu wychowania fizycznego	123
4.3.1. Wykorzystanie innowacji multimedialnych w nauczaniu	
w szkole podstawowej	129
4.3.2. Wykorzystanie innowacji multimedialnych w nauczaniu	
na poziomie gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej	135
Zakończenie	139
Bibliografia	141
Spis tabel, schematów i wykresów	149

Wstęp

Niniejsze opracowanie, podsumowujące projekt *Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli*, ma na celu zebranie, podsumowanie i upowszechnienie doświadczeń oraz dobrych praktyk dotyczących projektowania i realizowania modelu przygotowania zawodowego nowoczesnego nauczyciela¹ wychowania fizycznego.

W rozdziale pierwszym przedstawiono najważniejsze założenia projektu oraz realizowane w jego ramach działania. Uwzględniono zatem cele ogólne i szczegółowe przedsięwzięcia, skupiające się na podniesieniu stanu kompetencji studentów i studentek kształcących się na kierunku wychowanie fizyczne i przygotowujących się do pełnienia funkcji nauczyciela tego przedmiotu, oraz zasady rekrutacji uczestników. Nabór przeprowadzono wśród studentów Wyższej Szkoły Kultury Fizycznej i Turystyki im. Haliny Konopackiej w Pruszkowie kształcących się na kierunku wychowanie fizyczne i zainteresowanych odbyciem praktyk pedagogicznych, a także wśród nauczycieli placówek oświatowych, w których praktyki miały miejsce. Dokonano również wyboru szkół realizujących założenia omawianego projektu. Rekrutację przeprowadzono według określonych kryteriów, uwzględniając m.in. średnią ocen studentów i ich płeć, a w przypadku nauczycieli – dorobek zawodowy i motywację do podnoszenia poziomu swoich kompetencji.

W omawianej części niniejszej publikacji scharakteryzowano także działania podjęte w ramach projektu, na które składają się analizy: desk research programów praktyk pedagogicznych oraz jakości i efektywności programów przeprowadzone w oparciu o badania kwestionariuszowe. Wyniki tych badań posłużyły do stworzenia raportów. Opracowano również progno-

¹ Autorzy w niniejszym opracowaniu stosują jedynie męskie formy rzeczowników: nauczyciel, kandydat, praktykant i in., ale odnoszą się one zarówno do mężczyzn, jak i kobiet.

zy zapotrzebowania na absolwentów szkół pedagogicznych przygotowujących się do pracy na szczeblu przedszkolnym, wczesnoszkolnym, podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym, program praktyk pedagogicznych, poradniki dla nauczyciela i wychowawcy oraz publikację poświęconą nowej formie praktyki. Opracowania te zostały w ogólnym zarysie przedstawione w pierwszym rozdziale.

Wśród podjętych w ramach projektu działań znalazło się także przygotowanie i przeprowadzenie warsztatów dla studentów, poświęconych zawodowi nauczyciela wychowawcy i efektywnemu nauczaniu, oraz dla nauczycieli – opiekunów praktyk, z zakresu zagadnień, których znajomość wpływa na efektywniejsze wypełnianie zadań przypisanych poszczególnym grupom uczestników programu praktyk pedagogicznych.

Istotną część pierwszego rozdziału niniejszego opracowania stanowią również najważniejsze zagadnienia dotyczące narzędzi upowszechniających rezultaty projektu oraz będących bogatym źródłem wiedzy (portal internetowy, infolinia, seminaria). Ich zasadniczym zadaniem jest zwiększenie wiedzy uczestników przedsięwzięcia w zakresie podejmowanych działań czy przygotowanych publikacji. Narzędzia te mogą być wykorzystywane przez wszystkich uczestników projektu, w tym nauczycieli pełniących funkcję opiekuna praktyk, studentów Wyższej Szkoły Kultury Fizycznej i Turystyki w Pruszkowie, dyrektorów placówek oświatowych, w których praktyki są organizowane, a także inne osoby i instytucje zainteresowane udziałem w przedsięwzięciu.

Treść drugiej części publikacji stanowi przedstawienie sylwetki dydaktyka wychowania fizycznego, z uwzględnieniem jego kwalifikacji – zdobywanych w toku studiów pedagogicznych na specjalności nauczycielskiej, oraz kompetencji i zadań – rozwijanych w trakcie praktyk oraz w pracy zawodowej i stanowiących kluczowy element jego warsztatu pedagogiczno-

wychowawczego. Omówiono także najważniejsze formy podnoszenia stanu wiedzy i umiejętności przez nauczycieli wychowania fizycznego z uwzględnieniem doskonalenia wewnątrzszkolnego, działań realizowanych poza placówką oświatową oraz kolejnych stopni awansu zawodowego. Istotne w tym kontekście jest również doskonalenie dydaktyków i praktyczne realizowanie przez nich zasady uczenia się przez całe życie (*lifelong learning*). Wyłącznie stałe i systematyczne pogłębianie i aktualizowanie wiedzy oraz umiejętności umożliwia poprawę jakości pracy dydaktyków.

W rozdziale trzecim przedstawiono kluczowe problemy kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli wychowania fizycznego w świetle badań literaturowych. W części tej poruszono zagadnienia dotyczące programów studiów oraz praktyk pedagogicznych, których odpowiednia forma i treści mają wpływ na kształtowanie kompetencji nauczycieli wychowania fizycznego.

Część czwarta niniejszego opracowania zawiera charakterystykę nowatorskich rozwiązań edukacyjnych stosowanych w polskim systemie oświatowym oraz systemach edukacyjnych wybranych państw Unii Europejskiej (UE). Wyjaśniono pojęcie innowacji w kontekście edukacyjnym. Zaproponowano również działania korygujące w zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz nauczania wychowania fizycznego. Celem tych innowacji jest poprawa jakości i efektywności programów studiów i praktyk pedagogicznych oraz różnych form doskonalenia zawodowego nauczycieli, a tym samym lepsze przygotowanie ich do nauczania wychowania fizycznego. Innowacje te wpływają na podnoszenie poziomu merytorycznego zajęć lekcyjnych. Wzbogacają również warsztat dydaktyczno-wychowawczy dydaktyków i warunkują większą efektywność przekazywanych uczniom treści.

Ostatnią częścią opracowania jest bibliografia zawierająca wykaz pozycji literaturowych, aktów prawnych oraz źródeł internetowych, które stały się podstawą do stworzenia niniejszej publikacji.

1. Przedstawienie najważniejszych założeń projektu i realizowanych w jego ramach działań

Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli jest realizowany ze środków pozyskanych z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, w ramach Priorytetu III – Wysoka jakość systemu oświaty, Działania 3.3. Poprawa jakości kształcenia i Poddziałania 3.3.2. Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli – projekty konkursowe. Projekt jest realizowany przez Wyższą Szkołę Kultury Fizycznej i Turystyki im. Haliny Konopackiej w Pruszkowie w terminie od 1 września 2010 roku do 31 lipca 2013 roku na terenie powiatu pruszkowskiego i gminy Pruszków.

1.1. Cele ogólne i szczegółowe projektu „Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli”

Studenci wychowania fizycznego, którzy odbyli praktyki pedagogiczne, nie zawsze są w należyтым stopniu przygotowani do wykonywania zawodu nauczyciela, co wynika z wielu czynników, które można określić wspólnym mianem niedoskonałości programów praktyk pedagogicznych. Niedostateczne przygotowanie absolwentów do pracy w placówce oświatowej może decydować o jakości wykonywanych czynności zawodowych, a w konsekwencji doprowadzić do osiągnięcia przez ich uczniów niskich wyników edukacyjnych. Zachodzi zatem konieczność analizy obowiązujących programów, zbadania obszarów wymagających skorygowania oraz wdrożenia nowych rozwiązań, które wpłyną na zwiększenie umiejętności i wiedzy studentów w zakresie nauczanego przedmiotu.

Cele realizowane w ramach projektu *Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli* można podzielić na:

1. Ogólne:

- a) podniesienie stanu kompetencji studentów i studentek kształcących się na kierunku wychowanie fizyczne, przygotowujących się do roli nauczyciela tego przedmiotu;
- b) przygotowanie wybranych szkół, których organem prowadzącym jest Gmina Miasto Pruszków, i innych placówek wyłonionych na etapie przygotowania do realizacji programu praktyk pedagogicznych;
- c) poprawa jakości kształcenia w zakresie kultury fizycznej w wyżej wymienionych szkołach.

2. Szczegółowe:

- a) przygotowanie i opracowanie programu praktyk pedagogicznych (do 30.06.2011 roku);
- b) realizacja praktyk pedagogicznych w wybranych szkołach przez studentów uczestniczących w projekcie (do 30.06.2012 roku);
- c) rozwinięcie u nauczycieli, w tym tych pełniących funkcję opiekunów praktyk, kompetencji koniecznych w pracy nauczyciela (do 31.05.2012 roku);
- d) nabycie przez studentów biorących udział w projekcie kompetencji z obszaru skutecznej realizacji procesu dydaktycznego i wychowawczego (do 31.01.2013 roku);
- e) zdobycie przez studentów wiadomości z obszaru tematyki związanej ze specyfiką szkoły jako środowiska pracy nauczyciela (do 31.01.2013 roku);

- f) zapoznanie się z zasadami funkcjonowania różnych typów szkół i placówek, w szczególności tych, które są potencjalnym miejscem pracy absolwentów;
- g) doskonalenie umiejętności planowania oraz dokumentowania prowadzonych i hospitowanych lekcji wychowania fizycznego;
- h) nabycie przez studentów umiejętności ewaluacji pracy nauczyciela i uczniów podczas konsultacji z opiekunami, w czasie których omawiany jest przebieg praktyk;
- i) nabycie zdolności ewaluacji własnej pracy i jej efektów oraz pracy uczniów;
- j) kreowanie wartościowej postawy zawodowej nauczyciela;
- k) sprawdzenie u studentów kompetencji osobistych i zawodowych, koniecznych do wykonywania profesji nauczyciela;
- l) zwiększenie udziału kobiet w nauczaniu wychowania fizycznego.

1.2. Zasady rekrutacji uczestników

W ramach projektu dwukrotnie (w grudniu 2010 roku i sierpniu 2011 roku) przeprowadzono rekrutację kandydatów na praktykantów wśród studentów Wyższej Szkoły Kultury Fizycznej i Turystyki. Nabór według określonych zasad odbył się także wśród opiekunów praktyk. Zgodnie z założeniami przedsięwzięcia w praktykach pedagogicznych miało wziąć udział 310 studentów i studentek, w tym minimum 110 kobiet (36% uczestników) i 200 mężczyzn. Jako że zawód nauczyciela wychowania fizycznego jest w niewielkim stopniu sfeminizowany, projektodawcy uznali, że w przypadku wystąpienia sytuacji, w której liczba zainteresowanych praktykami osób przekroczy liczbę dostępnych miejsc, w pierwszej kolejności przyjmowane będą kobiety. Wśród mężczyzn zastosowano kryterium średniej ocen z poprzed-

niego roku akademickiego – w ten sposób powstała lista rankingowa studentów z najlepszymi ocenami. W przypadku rezygnacji lub wykluczenia uczestnika z projektu jego miejsce zajmowała kolejna osoba z zestawienia.

Rekrutację nauczycieli przeprowadzono wśród dydaktyków zainteresowanych opieką nad praktykantami i wyznaczonych przez dyrektorów placówek oświatowych, w których praktyki mają miejsce. W rezultacie w projekcie wzięło udział 30 nauczycieli, w tym 15 kobiet, którzy spełnili określone wymagania: legitymowali się wykształceniem magisterskim zgodnym z tematyką praktyk i stopniem nauczyciela mianowanego lub dyplomowanego.

1.3. Działania przeprowadzone w ramach projektu

Aby osiągnąć opisane w poprzednim podrozdziale cele, podjęto działania zmierzające do realizacji omawianego projektu i stanowiące jego kolejne etapy. Przeprowadzono między innymi analizę desk research programów praktyk pedagogicznych pod kątem ich dopasowania do potrzeb studentów i nauczycieli, czyli głównych podmiotów uczestniczących w tej formie zdobywania kompetencji w zakresie nauczania wychowania fizycznego. Zorganizowano także dwie sesje fokusowe z udziałem osób zarządzających placówkami oświatowymi (dyrektorów i wicedyrektorów) na terenie województwa mazowieckiego, których cel dotyczył weryfikacji przystosowania praktyk pedagogicznych do potrzeb szkół, postrzeganych jako miejsce pracy absolwentów – nauczycieli wychowania fizycznego. Dokonano również analizy jakości i efektywności programów praktyk pedagogicznych w oparciu o badania kwestionariuszowe wśród 500 studentów szkół wyższych kształcących się na specjalizacji nauczycielskiej oraz 106 nauczycieli². Na podstawie wy-

² Wnioski z badania ujęto w *Raporcie zawierającym wnioski z analizy jakości i efektywności programów praktyk pedagogicznych*.

ników badań powstały dwa raporty, których tematyka skupiała się na charakterystyce działań zmierzających do dostosowania programów praktyk pedagogicznych do społeczno-gospodarczych uwarunkowań województwa mazowieckiego. Celem stworzenia trzech prognoz było oszacowanie zapotrzebowania na absolwentów uczelni, których ukończenie daje uprawnienia do nauczania w placówkach na poziomie przedszkolnym, podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym. Publikacje te zostaną szczegółowo omówione w następnym podrozdziale.

1.3.1. Przygotowanie publikacji

W ramach projektu przygotowano również szereg opracowań o charakterze merytorycznym, przeznaczonych nie tylko dla studentów, ale również dla nauczycieli pełniących funkcję opiekuna praktyk oraz pracowników szkół, w których wspomniane praktyki były realizowane. Poniżej zostały przedstawione publikacje stworzone na potrzeby projektu:

1. *Raport z analizy desk research programów praktyk pedagogicznych* – przedstawiono w nim znaczenie praktyk pedagogicznych jako kluczowego elementu kształcenia nauczycieli oraz wytyczne obowiązujące w Polsce i innych państwach Unii Europejskiej w zakresie praktyk pedagogicznych. Z kolei specyfika pracy nauczyciela wychowania fizycznego, z uwzględnieniem jego roli w procesie nauczania oraz zestawu kompetencji, którymi powinien się legitymować, została ukazana w kontekście konieczności uczestniczenia w efektywnych formach podnoszenia poziomu wiedzy i umiejętności. Raport zawiera również omówienie efektywnych praktyk: celów i zadań, jakie powinny być realizowane przez uczestniczących w nich studentów oraz funkcji, jakie speł-

niąją w procesie kształcenia przyszłych nauczycieli. W publikacji znalazła się także analiza wybranych programów praktyk pedagogicznych przeznaczonych dla osób studiujących wychowanie fizyczne na polskich uczelniach wyższych. Raport zamykają wnioski z badań oraz zalecenia w obszarze działań zmierzających do udoskonalenia programów praktyk pedagogicznych.

2. *Raport zawierający wnioski z analizy jakości i efektywności programów praktyk pedagogicznych* – omówiono w nim kluczowe zagadnienia związane z realizowaniem i znaczeniem praktyk pedagogicznych w procesie zdobywania doświadczenia i poszerzania kompetencji przez studentów edukujących się na kierunku wychowanie fizyczne. Poruszono także kwestię jakości i efektywności programów praktyk pedagogicznych w świetle dotychczas przeprowadzonych badań w tym zakresie oraz przedstawiono wyniki badania ankietowego przeprowadzonego w ramach projektu Program Praktyk Pedagogicznych z udziałem nauczycieli i studentów. Kończącą część raportu stanowią wnioski i rekomendacje w tym zakresie.
3. *Prognozy zapotrzebowania na absolwentów szkół pedagogicznych przygotowujących do pracy na szczeblu przedszkolnym i wczesnoszkolnym* – zawierają szczegółowe analizy dotyczące liczby etatów nauczycielskich na poziomie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej oraz liczby dzieci uczęszczających do wymienionych placówek oświatowych w poszczególnych powiatach w obrębie podregionów województwa mazowieckiego. W opracowaniu przyjęto perspektywę czasową do roku 2025 oraz uwzględniono strukturę płci nauczycieli WF-u zatrudnionych w placówkach przedszkolnych

oraz szkołach podstawowych w klasach I–III. Publikację zamyka charakterystyka metodologii tworzenia prognoz oraz opis narzędzi i technik wykorzystanych w badaniu prognostycznym.

4. *Prognozy zapotrzebowania na absolwentów szkół pedagogicznych przygotowujących do pracy na szczeblu podstawowym i gimnazjalnym* zawierają wyniki badań dotyczących analizy liczby etatów nauczycieli oraz liczby uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych według płci. Dane dotyczące zapotrzebowania na absolwentów wychowania fizycznego poszukujących zatrudnienia w wymienionych typach placówek przedstawiono na obszarze województwa mazowieckiego z podziałem na podregiony i powiaty w perspektywie czasowej do 2020 roku. W opracowaniu uwzględniono również dane historyczne dotyczące liczby placówek oświatowych oraz współczynnik scholaryzacji. W końcowej części prognoz przedstawiono założenia metodologiczne ich tworzenia w zakresie zapotrzebowania placówek oświatowych na poziomie podstawowym i gimnazjalnym na nauczycieli.
5. *Prognozy zapotrzebowania na absolwentów szkół pedagogicznych przygotowujących do pracy na szczeblu ponadgimnazjalnym* – opracowanie poświęcono analizie wyników badań dotyczących liczby etatów i uczniów uczęszczających do placówek szkolnych na poziomie ponadgimnazjalnym. Omawiane zagadnienie zostało zaprezentowane w perspektywie czasowej do 2020 roku na obszarze województwa mazowieckiego, z uwzględnieniem podziału na podregiony i powiaty. Zagadnienia dotyczące poszukiwania pracy przez absolwentów uczelni pedagogicznych w szkołach ponad-

gimnazjalnych przedstawiono z wykorzystaniem odpowiednich narzędzi i technik statystycznych.

6. *Program Praktyk Pedagogicznych* – publikacja została poświęcona omówieniu zasadniczych elementów programu praktyk pedagogicznych, przeprowadzonych w ramach omawianego projektu. Wyszczególniono w niej cele praktyk pedagogicznych oraz zadania i obowiązki wszystkich podmiotów zaangażowanych w realizację założeń projektu: praktykantów, dydaktyków pełniących funkcję opiekuna, kierownika praktyk oraz dyrektora placówki oświatowej, w której praktyki miały miejsce. Autorzy publikacji wymienili również kryteria, według których praktykanci byli oceniani, oraz zestaw przewidywanych kompetencji, których powinni nabyć poprzez udział w praktykach pedagogicznych. Rola wychowania fizycznego w rozwoju psychofizycznym dziecka oraz znaczenie należytego przygotowania nauczyciela do prowadzenia lekcji wychowania fizycznego również znalazły swoje miejsce w omawianej publikacji. W tym kontekście autorzy przedstawili zagadnienia dotyczące niechęci i obaw uczniów związanych z uczestnictwem w lekcjach z tego przedmiotu oraz zaproponowali metody przeciwdziałania temu zjawisku. Istotną część publikacji stanowi także problematyka indywidualizacji pracy z uczniami oraz przedmiotowego systemu oceniania.
7. *Poradnik Dobre praktyki: zawód nauczyciel* – publikacja porusza kluczowe zagadnienia związane z zawodem nauczyciela, m.in.: system kształcenia dydaktyków w Polsce i innych państwach Unii Europejskiej oraz znaczenie praktyk pedagogicznych dla kształtowania warsztatu zawodowego członków kadry pedago-

gicznej. Autorzy omówili również kwalifikacje i kompetencje, jakimi powinien legitymować się nauczyciel, oraz zasady etyki zawodowej, które powinny przyświecać nauczaniu i wychowywaniu dzieci i młodzieży. Kluczowym elementem w wykonywaniu profesji nauczyciela jest również umiejętność aktualizowania wiedzy oraz podejmowania różnych form doskonalenia zawodowego i starania się o kolejne stopnie awansu zawodowego. Nauczyciel zмага się także z wieloma trudnościami w swojej pracy, do których możemy zaliczyć stres, wypalenie zawodowe czy duże natężenie hałasu. Zagadnienia te, oprócz przedstawienia sylwetki nauczyciela na miarę XXI wieku, również zostały poruszone w tym opracowaniu.

8. Poradnik *Dobre praktyki: zawód wychowawca* – opracowanie porusza zagadnienia związane z pełnieniem przez nauczyciela funkcji wychowawcy i podejmowaniem różnych związanych z nią aktywności. Z tematyką tą wiąże się także konieczność budowania świadomości nauczyciela dotyczącej zagrożeń, na jakie mogą natknąć się uczniowie (np. działania dyskryminujące i agresja) oraz zasadność podejmowania różnych form doskonalenia zawodowego, które wzbogacają warsztat dydaktyczno-wychowawczy nauczyciela w jego praktycznym wymiarze. Autorka publikacji porusza także zagadnienia związane z odgrywaniem przez nauczyciela różnych ról społecznych, funkcjonowaniem przedstawicieli tej profesji w społeczeństwie informacyjnym oraz przekazywaniem niektórych zadań uczniom, celem ich aktywizacji na lekcji. Kluczowa w pełnieniu funkcji wychowawcy jest także współpraca z rodzicami

oraz znajomość specyfiki rozwojowej uczniów, które to zagadnienia również zostały omówione w tym opracowaniu.

9. Poradnik *Innowacje i technologie informacyjne przyszłości nowoczesnej edukacji – wdrażania rozwiązań informatycznych w procesie kształcenia* – jest skierowany do studentów wychowania fizycznego, a jego zasadniczym celem jest zachęcenie przyszłych nauczycieli do wzbogacenia warsztatu zawodowego o nowoczesne narzędzia technologii informacyjno-komunikacyjnej. Według autorów rozwiązania te mogą być stosowane na każdym poziomie nauczania wychowania fizycznego, a celem ich wykorzystania jest wzrost efektywności i atrakcyjności procesu nauczania oraz zwiększenie świadomości dydaktyków w kwestii działań doskonalących i samokształcących. Nauczyciele powinni zatem wzbogacać swój warsztat zawodowy o takie elementy i narzędzia, jak zasoby internetowe, metoda Webquest i e-portfolio. Istotne w procesie kształcenia i doskonalenia kadry pedagogicznej wychowania fizycznego jest również wykorzystanie e-learningu.
10. Monografia *Nowa forma praktyki – przygotowanie do zawodu nauczyciela wychowania fizycznego* – publikacja zawiera propozycje nowoczesnych rozwiązań, które należy wykorzystać w procesie opracowywania i wdrażania programów praktyk pedagogicznych.

1.3.2. Warsztaty dla studentów i nauczycieli

Praktyki pedagogiczne przeprowadzone w placówkach oświatowych stanowiły kluczowy element projektu. Zanim je jednak przeprowadzono, odbyły się warsztaty dla studentów i nauczycieli pełniących funkcję opieku-

nów praktyk, których celem było udzielenie im merytorycznego wsparcia. Pierwsza grupa zrealizowała trzy bloki warsztatowe w wymiarze pięciu czterogodzinnych spotkań każdy:

1. *Zawód-nauczyciel, zawód-wychowawca. Wsparcie kompetencji kluczowych* – w czasie szkoleń poruszono zagadnienia dotyczące:
 - a) podejmowania kooperacji z rodzicami uczniów i lokalnymi instytucjami prowadzącymi działalność edukacyjną,
 - b) metod pracy z grupą i rozwiązywania trudnych sytuacji występujących w pracy zawodowej nauczyciela wychowania fizycznego,
 - c) realizowania działań diagnostycznych dotyczących ucznia.
2. *Efektywne nauczanie* – blok ten dotyczył zagadnień związanych z:
 - a) psychologicznymi podstawami zdobywania wiedzy i umiejętności,
 - b) efektywnymi metodami przeprowadzania zajęć wychowania fizycznego,
 - c) włączeniem technologii informacyjno-komunikacyjnych do nauczania.
3. *Szkola jako środowisko pracy nauczyciela* – ta część warsztatów poświęcona była:
 - a) szkole jako placówce oświatowej i zasadom jej funkcjonowania;
 - b) planowaniu, prowadzeniu i dokumentowaniu lekcji wychowania fizycznego i zajęć sportowych;
 - c) podejmowaniu współpracy z pedagogiem szkolnym i instytucjami prowadzącymi poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne.

Nauczyciele zatrudnieni w placówkach przeprowadzających praktyki i zaangażowani w opiekę nad studentami oraz inni dydaktycy wzięli udział w pięciu dwugodzinnych blokach warsztatowych. Ich celem było poszerzenie wiedzy z zakresu zagadnień, których znajomość wpływa na pełniejsze i efektywniejsze wykonywanie zadań przypisanych poszczególnym osobom biorącym udział w realizacji projektu. Uczestnicy zapoznali się z tematyką:

1. wdrożenia programu praktyk pedagogicznych,
2. wykorzystania w nauczaniu nowoczesnych rozwiązań z zakresu technologii informacyjnych,
3. oświaty w Unii Europejskiej,
4. przeciwdziałania zjawisku wypalenia zawodowego,
5. dyskryminacji w miejscu pracy.

1.3.3. Stworzenie i prowadzenie portalu internetowego oraz infolinii

Istotnymi narzędziami o charakterze multimedialnym, opracowanymi w ramach projektu *Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli*, są: portal internetowy **praktykiue.pl** oraz infolinia. Obok szeregu publikacji opracowanych na potrzeby omawianego przedsięwzięcia, przeprowadzenia warsztatów szkoleniowych i praktyk w placówkach oświatowych znajdujących się na terenie powiatu pruszkowskiego i gminy Pruszków oraz podjęcia innych działań przewidzianych w ramach projektu, również wymienione narzędzia są bardzo istotne, przede wszystkim z powodu funkcji informacyjnych oraz upowszechniających rezultaty projektu.

Infolinia, dostępna pod numerem telefonu **800 120 127**, czynna jest od poniedziałku do piątku w godzinach od 10.00 do 16.00. Zasadniczym celem przyświecającym jej stworzeniu było umożliwienie wszystkim podmiotom

uczestniczącym w realizacji omawianego przedsięwzięcia zasięgnięcia informacji m.in. na temat terminów praktyk, wymaganych dokumentów czy pozostałych kluczowych dla studentów, nauczycieli i innych osób kwestii, których znajomość jest konieczna do świadomego, efektywnego i pełnego uczestniczenia w praktykach pedagogicznych. Korzystanie z tego narzędzia jest bezpłatne, co jest niewątpliwie jego dużą zaletą, gdyż zwiększa dostępność informacji oraz zainteresowanie użytkowników.

Z kolei **portal internetowy**, jako narzędzie bardziej rozbudowane i wielofunkcyjne, pozwala użytkownikowi na zasięgnięcie informacji we wszystkich zasadniczych kwestiach związanych z realizacją projektu *Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli*. Użytkownik ma zatem dostęp do:

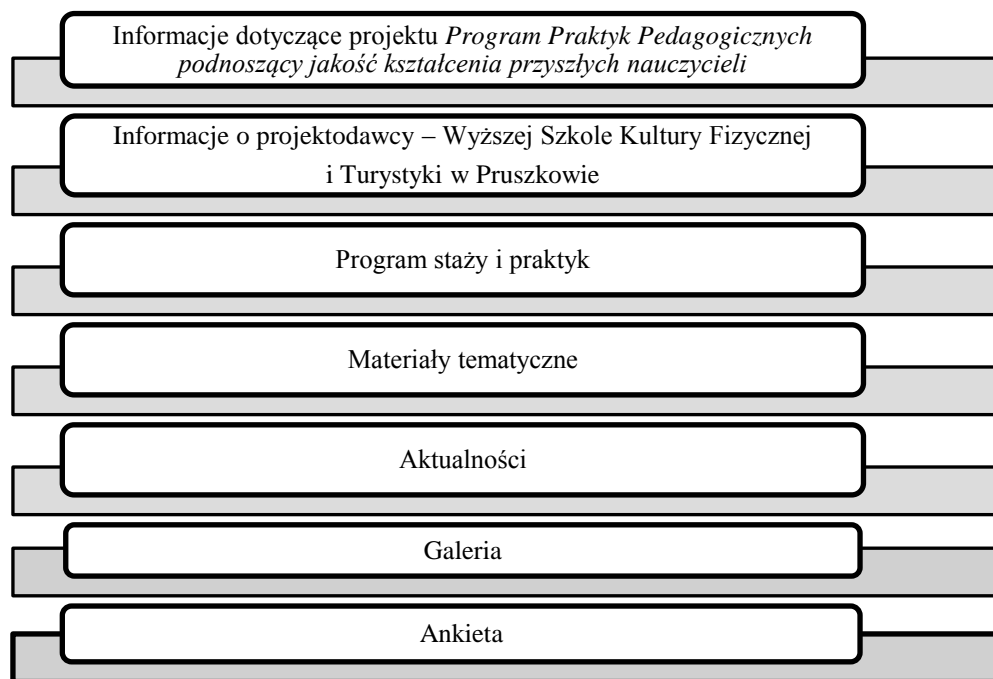
1. danych teleadresowych Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego i Turystyki;
2. polecanych stron związanych z Unią Europejską, Europejskim Funduszem Społecznym i programami operacyjnymi wspierającymi m.in. rozwój edukacji oraz kwalifikacji;
3. przydatnych materiałów o charakterze szkoleniowym i informacyjnym (zakładka „Dokumentacja praktyk”)³.

Wśród innych zakładek, z których może skorzystać użytkownik, należy wymienić⁴:

³ Wśród materiałów przydatnych dla studentów należy wymienić: bazę szkół, w których praktyki są realizowane, rozkłady zajęć z przedmiotów *Efektywne nauczanie* oraz *Szkoła jako środowisko pracy nauczyciela*, plan zajęć dla studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych na kierunku wychowanie fizyczne w Pruszkowie i Warszawie, zeszyt praktyk oraz plan pracy studenta.

⁴ W zakładce „Galeria” znajdują się zdjęcia z sesji fokusowych przeprowadzonych 28 października i 18 listopada 2010 roku, seminarium oraz warsztatów zorganizowanych dla opiekunów praktyk. Zakładka „Ankieta” zawiera pytania skierowane do studentów w zakresie oceny

Schemat 1. Rodzaje informacji dostępnych na stronie internetowej promującej rezultaty projektu

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.praktykiue.pl [data dostępu: 13.04.2012].

Wśród wymienionych powyżej szczególnie użyteczna wydaje się zakładka „**Program staży i praktyk**” – zawiera ona wykaz terminów praktyk pedagogicznych i staży, co umożliwia studentom stałe monitorowanie zaplanowanego rozkładu zajęć. Strona została wzbogacona o załączniki: *Wykaz placówek, które zgłosiły chęć udziału w projekcie „Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli”* oraz *Regulamin uczestnictwa w projekcie*. W pierwszym z nich wymieniono 62 placówki oświatowe (9 gimnazjów i 53 szkoły podstawowe) z województwa mazowieckiego, które wyraziły zainteresowanie przyjęciem studentów na

skuteczności programu praktyk pedagogicznych. Z kolei w „Aktualnościach” można na bieżąco śledzić kolejne kroki podejmowane w ramach Projektu.

praktyki pedagogiczne⁵. Regulamin stanowi z kolei źródło informacji na temat zasad rekrutacji i uczestnictwa placówek szkolnych i zatrudnionych w nich nauczycieli, pełniących funkcje opiekunów praktyk, oraz studentów kierunku wychowanie fizyczne o specjalności nauczanie wychowania fizycznego, w omawianym projekcie.

Studenci mają również możliwość pobrania dokumentów aplikacyjnych, niezbędnych w procesie rekrutacji uczestników projektu. Aby więc wziąć udział w praktykach pedagogicznych, powinni oni pobrać ze strony internetowej, wypełnić, a następnie przekazać do biura rekrutacyjnego poniższe dokumenty:

1. oświadczenie uczestnika projektu o wyrażeniu zgody na przetwarzanie danych osobowych,
2. deklarację uczestnictwa w projekcie,
3. kwestionariusz osobowy,
4. ankietę rekrutacyjną.

Studenci biorący udział w programie praktyk pedagogicznych otrzymują certyfikat poświadczający uczestniczenie w zajęciach związanych z tematyką rehabilitacji. Zobowiązani są również do anonimowego wypełnienia zamieszczonej na stronie internetowej początkowej ankiety ewaluacyjnej, której celem jest zbadanie skuteczności przeprowadzonego projektu i poddanie wyników analizie.

Poza wymienionymi dokumentami aplikacyjnymi studenci mają możliwość skorzystania z innych materiałów zamieszczonych on-line:

⁵ Placówki te znajdują się w: Pruszkowie, Milanówku, Konstancinie-Jeziornej, Żyrdowie, Bieniewicach, Długosidle, Leoncinie, Czosnowie, Garwolinie, Bartnikach, Międzyborowie, Baniosze, Mszczonowie, Rząśniku, Żelechowie, Radomiu, Bieżuniu, Nowej Wsi, Legionowie, Nadarzynie, Piasecznie, Jabłonnej, Mińsku Mazowieckim, Tarczynie, Ożarowie Mazowieckim, Jaktorowie, Warszawie, Grodzisku Mazowieckim, Górze Kalwarii, Maciejowicach, Łaskarzewie, Komorowie, Siedlcach, Tłuszczu, Jadowie, Mogielnicy, Guzowie, Ostrowie Mazowieckiej i Pniewach.

1. *Planu pracy studenta na praktyce* zawierającego czas, rodzaj i miejsce odbywanej praktyki oraz opis czynności i tematykę zajęć realizowanych przez studenta.
2. *Zeszytu praktyk*, zawierającego m.in.: opis sposobu organizacji praktyk, cele, kryteria zaliczenia i program praktyki oraz protokoły hospitacji z zajęć i konspekty zajęć wychowania fizycznego.

Zarówno plan pracy, jak i zeszyt praktyk mogą być wykorzystane w trakcie praktyk w szkole podstawowej (praktyka wdrażająca i korektywna), jak i gimnazjum.

Opisywana zakładka została również wzbogacona o charakterystykę celów praktyk, opis ich organizacji i realizacji. Zostały także wyszczególnione rodzaje zajęć praktycznych oraz kryteria, których spełnienie wiąże się z uzyskaniem przez studenta zaliczenia praktyk pedagogicznych. Opisane powyżej elementy są bardzo przydatne dla osób biorących udział w realizacji projektu, pozwalają bowiem na uzyskanie aktualnych i istotnych informacji, zwiększając tym samym świadomość uczestników w tym zakresie.

Kolejna użyteczna zakładka na stronie **praktykiue.pl** to „**Materiały tematyczne**”, w ramach której studenci oraz nauczyciele – opiekunowie uczestniczący w programie praktyk pedagogicznych mogą skorzystać z elektronicznych publikacji:

1. *Zawód – nauczyciel, zawód – wychowawca. Wsparcie kompetencji kluczowych,*
2. *Innowacje i technologie informacyjne przyszłością nowoczesnej edukacji – wdrażania rozwiązań informatycznych w procesie kształcenia,*
3. *Program praktyk pedagogicznych,*

4. *Raport: oszacowanie poziomu zatrudnienia oraz zapotrzebowania rynku pracy dla nauczycieli na absolwentów kierunku wychowania fizycznego w województwie mazowieckim,*
5. *Materiały szkoleniowe dla opiekunów praktyk i nauczycieli wychowania fizycznego zatrudnionych w placówkach biorących udział w projekcie.*

Ponadto zakładka została wzbogacona o materiały przygotowane podczas dwóch seminariów, które odbyły się w ramach realizowanego projektu⁶:

1. *Arkusze ewaluacyjny praktyk pedagogicznych dla studentów,*
2. *Arkusze ewaluacyjny praktyk pedagogicznych dla nauczycieli,*
3. *Praktyki pedagogiczne z wychowania fizycznego w nowej koncepcji – zarys Programu Praktyk Pedagogicznych,*
4. *Sposoby radzenia sobie z problemami wychowawczymi podczas praktyk pedagogicznych,*
5. *Oszacowanie poziomu zatrudnienia oraz zapotrzebowania rynku pracy dla nauczycieli na absolwentów kierunku wychowania fizycznego w województwie mazowieckim,*
6. *Opinia Programu Praktyk Pedagogicznych studentów wychowania fizycznego na poziomie licencjatu oraz Samorządu Studenckiego WSKFiT,*
7. *Analiza wstępnej wersji Programu Praktyk Pedagogicznych.*

1.3.4. Zorganizowanie seminariów

W ramach omawianego projektu przeprowadzono dwa seminaria, które zostały zorganizowane przez Wyższą Szkołę Kultury Fizycznej i Turystyki w siedzibie placówki w Pruszkowie. Pierwsze z nich miało miejsce 24 listo-

⁶ Zasadność przeprowadzenia, przebieg oraz poruszana na seminariach tematyka zostaną omówione w kolejnym podrozdziale.

pada 2010 roku, a jego przewodnim tematem była *Analiza obecnych programów praktyk pedagogicznych w aspekcie ich dostosowania do potrzeb studentów i nauczycieli*. Uczestnikami seminariów byli eksperci edukacyjni do spraw szkolnictwa wyższego, reprezentanci uczelni wyższych, centrów doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz dydaktycy uczący wychowania fizycznego. Celem spotkania była analiza wyników badań ankietowych, w których respondentami byli studenci oraz nauczyciele wychowania fizycznego, dotyczących realizacji praktyk pedagogicznych przeprowadzonych na wybranych polskich uczelniach sportowych. Poruszono także kwestie organizacyjne i merytoryczne wstępnej wersji programu praktyk pedagogicznych, uwzględniając potrzeby studentów i nauczycieli.

Podczas seminarium przedstawiono następujące referaty:

1. *Założenia programów praktyk z wychowania fizycznego na przykładzie wybranej uczelni sportowej,*
2. *Praktyki pedagogiczne w ocenie studentów uczelni wychowania fizycznego i nauczycieli wychowania fizycznego,*
3. *Praktyki pedagogiczne z wychowania fizycznego w nowej koncepcji – zarys Programu Praktyk Pedagogicznych.*

Drugie seminarium zorganizowano 20 stycznia 2011 roku, a jego tematem przewodnim były *Dydaktyczno-wychowawcze aspekty nauczania w nowej wersji Programu Praktyk Pedagogicznych*. W trakcie spotkania omówiono wnioski z analizy wstępnej wersji programu praktyk pedagogicznych, które zebrano po pierwszym spotkaniu ekspertów i członków kadry pedagogicznej nauczającej wychowania fizycznego, oraz poruszono tematykę trudności wychowawczych, które pojawiły się na praktykach pedagogicznych realizowanych przez studentów wychowania fizycznego. W harmonogramie seminarium znalazła się również dyskusja poświęcona problematyce poszu-

kiwania pracy przez absolwentów kierunku wychowanie fizyczne. Ponadto wygłoszono referaty:

1. *Analiza wstępnej wersji Programu Praktyk Pedagogicznych;*
2. *Opinia studentów wychowania fizycznego oraz Samorządu WSK-FiT o wstępnej wersji Programu Praktyk Pedagogicznych;*
3. *Sposoby radzenia sobie z problemami wychowawczymi, z którymi spotykają się studenci realizujący praktyki nauczycielskie;*
4. *Oszacowanie poziomu zatrudnienia oraz zapotrzebowania rynku pracy dla nauczycieli na absolwentów kierunku wychowanie fizyczne w województwie mazowieckim.*

Uczestnicy seminariów zostali wyposażeni w materiały szkoleniowe i reklamowe oraz dokument poświadczający udział w spotkaniu.

2. Sylwetka i kompetencje innowacyjnego nauczyciela wychowania fizycznego

Nauczyciel wychowania fizycznego odgrywa szczególną rolę w procesie edukacyjnym uczniów. Na tle innych nauczycieli i wychowawców wyróżnia go wiele czynników. Charakter pracy, skupiający się na szczególnych celach, treściach i sposobach ich przekazywania oraz zastosowane metody i formy nauczania sprawiają, że nauczyciel ten ma wyjątkowe możliwości oddziaływania wychowawczego na swoich podopiecznych. Powoduje to, że znaczenie społeczne i pedagogiczne wychowania fizycznego jako przedmiotu szkolnego wzrasta, pełni on bowiem w procesie edukacyjnym nie tylko funkcje dotyczące kształcenia umysłowego i wychowania moralno-społecznego, ale także kształcenia zmysłu estetycznego uczniów. Aby jednak ten niezwykle ważny dla rozwoju psychofizycznego uczniów przedmiot realizował tak zdefiniowane zadania, nauczyciele prowadzący zajęcia z WF-u powinni być do tego jak najlepiej przygotowani⁷.

W kontekście efektywności procesu nauczania ważne jest, aby nauczyciel wychowania fizycznego był świadomy konieczności podejmowania różnych działań o charakterze innowacyjnym, które podniosą atrakcyjność tego przedmiotu i przyczynią się do większego zaangażowania uczniów na lekcjach WF-u. Omawiając sylwetkę innowacyjnego nauczyciela wychowania fizycznego należy również pamiętać, że jest on kluczo-

⁷ P. Mielcarek, *Nauczyciel wychowania fizycznego – jego osobowość i praca*, www.zssgebice.republika.pl/documents/wychowaniafizycznego-jegoosobowoaipraca.doc [data dostępu: 07.05.2012].

wym elementem procesu edukacji, jako jego organizator, dlatego bardzo ważny jest nie tylko jego warsztat pedagogiczno-wychowawczy, kwalifikacje i kompetencje zawodowe, ale także osobowość, postawa moralna i podejmowanie działań zmierzających do budowania autorytetu wśród uczniów⁸.

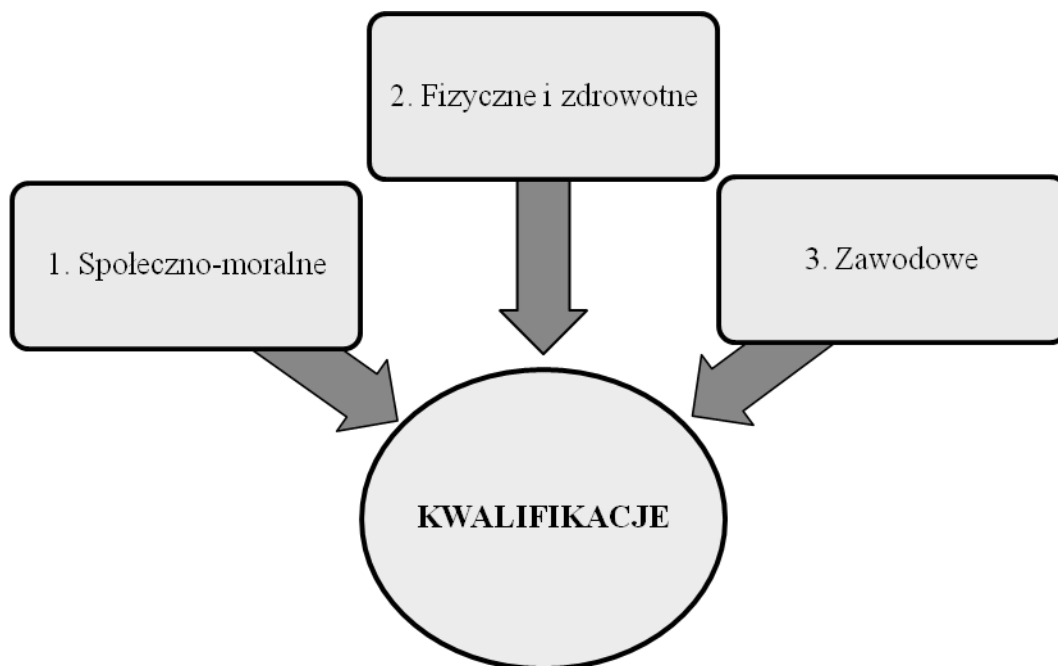
2.1. Kwalifikacje

Omawianie sylwetki innowacyjnego nauczyciela wychowania fizycznego należy rozpocząć od omówienia problematyki kształcenia pedagogów tej specjalności oraz oczekiwań społecznych wobec nauczyciela jako doradcy, mentora i przewodnika uczniów w zakresie osiągnięcia fizycznej sprawności ciała. Dydaktyk uczący tego przedmiotu postrzegany jest również jako autorytet w dziedzinie zdrowia, urody i różnych form aktywnego odpoczynku. Powinien zatem posiadać odpowiedni zestaw umiejętności i wiedzy zdobytej w procesie kształcenia, wykorzystanych następnie do wykonywania czynności zawodowych⁹. Podział tych kwalifikacji, w ogólnym zarysie, został przedstawiony na schemacie 2.

⁸ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1996, s. 423.

⁹ W. Drzeżdżon, *Etyczno-deontologiczne kompetencje nauczyciela-wychowawcy* [w:] „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2007, t. 4. Cechą charakterystyczną kwalifikacji jest to, że można je udokumentować za pomocą certyfikatów, dyplomów i zaświadczeń, które są konieczne do uzyskania uprawnień do wykonywania zawodu.

Schemat 2. Podział kwalifikacji nauczyciela

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Cz. Banach, *Nauczyciel wobec reformy systemu edukacji* [w:] B. Muchacka, W. Kogut (red.), *Kształcenie nauczycieli przyszłej szkoły*, Kraków 2006.

Pierwszy rodzaj wymienionych kwalifikacji daje nauczycielowi możliwość edukowania ucznia w zakresie poznawania i rozumienia świata, który go otacza. Nauczając należy jednak pamiętać, by traktować każdego ucznia indywidualnie. Uwzględnienia wymagają przy tym jego zdolności i możliwości, gdyż każdy ma inne predyspozycje, jeden uczy się szybciej, podczas gdy inny potrzebuje więcej czasu na przyswojenie wiadomości lub nabycie umiejętności. Tylko wtedy możliwe jest osiągnięcie sukcesów w nauczaniu, zaś traktowanie uczniów jako zbiorowości nie zawsze przynosi

taki sam efekt u wszystkich. Konieczna jest indywidualizacja nauczania, a jest to uwarunkowane zdolnościami poznawczo-rozwojowymi dzieci¹⁰.

Kwalifikacje fizyczne i zdrowotne związane są ze stanem zdrowia i ogólną sprawnością psychofizyczną osoby prowadzącej zajęcia z uczniami. Nauczyciel powinien być odporny na stres oraz charakteryzować się wytrzymałością fizyczną. Zakres wykonywanych przez niego obowiązków, w tym prowadzenia zajęć lekcyjnych, dyżurowania na przerwie, uczestniczenia w zebraniach z rodzicami i innymi członkami kadry pedagogicznej czy prowadzenia dokumentacji szkolnej, jest bardzo szeroki i wymaga dobrego stanu zdrowia. Jest to ważne szczególnie dla pedagogów prowadzących lekcje wychowania fizycznego, gdyż przedmiot ten jest związany z koniecznością legitymowania się przez nauczyciela dobrą kondycją fizyczną oraz ogólną sprawnością ruchową¹¹.

Z kolei kwalifikacje zawodowe związane są z wykonywanymi przez dydaktyka obowiązkami, są pochodną jego wykształcenia oraz wynikają z potencjału warsztatu dydaktyczno-wychowawczego, jakim dysponuje dany nauczyciel. Wiążą się z jego zdolnościami, zainteresowaniami, stanem wiedzy oraz organizacją pracy. Istotnym elementem ostatniego z wymienionych czynników jest również pozytywne podejście do wykonywania obowiązków i motywacja, która umożliwia skuteczne przekazywanie uczniom wiedzy w trakcie lekcji i uczestniczenie w innych czynnościach wpisujących się w wykonywanie omawianej profesji. Połączenie tych elementów umożliwi skuteczne prowadzenie lekcji i zaangażowanie uczniów do aktywnego w nich udziału¹². Sama wiedza, bez umiejętności jej przekazania i zmotywowania uczniów do aktywnego uczestniczenia w lekcjach wychowania fizycznego, jest

¹⁰ Cz. Banach, *Nauczyciel wobec reformy systemu edukacji* [w:] B. Muchacka, W. Kogut (red.), *Kształcenie nauczycieli przyszłej szkoły*, Kraków 2006.

¹¹ Ibidem.

¹² W. Puślecki, *Kształcenie wyzwajające w edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków 1996, s. 216.

czynnikiem niewystarczającym. Do warsztatu zawodowego dydaktyka nauczającego wychowania fizycznego zaliczamy również gromadzone przez niego materiały dydaktyczne i pomoce naukowe wzbogacające proces nauczania. Istotny jest także czynnik dążenia do innowacyjności w kształceniu, czyli wprowadzanie rozwiązań często niestandardowych i wykraczających poza program nauczania, zwiększających atrakcyjność, a jednocześnie efektywność zajęć WF-u¹³.

Kwalifikacje zawodowe, jakie powinien posiadać nauczyciel wychowania fizycznego, zostały unormowane przepisami prawa. Status tej profesji reguluje Karta Nauczyciela, w której prawodawca stwierdza, że nauczycielem może zostać osoba¹⁴:

1. posiadająca wyższe wykształcenie oraz wyposażona w przygotowanie pedagogiczne
lub
2. legitymująca się dyplomem ukończenia zakładu kształcenia nauczycieli;
3. przestrzegająca podstawowych zasad moralnych;
4. odznaczająca się dobrym stanem zdrowia, umożliwiającym wykonywanie profesji.

Kwestie wykształcenia nauczycieli reguluje również Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 roku w sprawie szczególnych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli. Zgodnie

¹³ A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, Warszawa 2010, s. 167–168.

¹⁴ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela, Dz.U. z 1982 r. Nr 3, poz. 19 z późn. zm.

z tym dokumentem stanowisko nauczyciela w szkole podstawowej i liceum ogólnokształcącym może zajmować osoba, która¹⁵:

1. ukończyła studia na poziomie magisterskim na kierunku lub specjalności, który odpowiada nauczalnemu przedmiotowi bądź prowadzonym przez nauczyciela zajęciom; taka osoba powinna legitymować się również przygotowaniem pedagogicznym
lub
2. ukończyła studia na poziomie magisterskim na kierunku, którego zakres wpisuje się w założenia programowe określone w standardach kształcenia dla tego kierunku na poziomie treści podstawowych i kierunkowych oraz zawiera treści prowadzonego przedmiotu lub zajęć; także w tym przypadku konieczne jest przygotowanie pedagogiczne,
lub
3. ukończyła studia magisterskie na kierunku różniącym się od wymienionych w dwóch powyższych punktach oraz studia podyplomowe obejmujące swoim zakresem nauczany przedmiot i legitymuje się przygotowaniem pedagogicznym.

Kwalifikacje do podejmowania pracy na stanowisku nauczyciela w gimnazjum posiada osoba, która ukończyła studia magisterskie na kierunku zgodnym z nauczaniem przedmiotem i prowadzonymi zajęciami. Może także posiadać dyplom ukończenia studiów na poziomie magisterskim na kierunku, którego treści są zgodne z zakresem merytorycznym określonym w standardzie kształcenia dla tego kierunku na poziomie podstawowym

¹⁵ Dz.U. Nr 50, poz. 400. Kwalifikacje te dotyczą nauczycieli wszystkich przedmiotów nauczanych w szkole podstawowej. Dotyczą również dydaktyków zatrudnionych w zakładach kształcenia nauczycieli, placówkach oferujących różne formy doskonalenia nauczycieli, poradniach psychologiczno-pedagogicznych (w tym poradniach specjalistycznych), bibliotekach pedagogicznych, kolegiach pracowników służb społecznych, liceach profilowanych, technikach, uzupełniających liceach ogólnokształcących, technikach uzupełniających i szkołach policealnych.

i specjalistycznym oraz zawierają tematykę prowadzonego przedmiotu lub zajęć. Osoba taka powinna być również przygotowana pod kątem pedagogicznym do wykonywania profesji nauczyciela. Kwalifikacje do pracy jako nauczyciel w gimnazjum posiadają również absolwenci¹⁶:

1. studiów pierwszego stopnia, którzy ukończyli kierunek (specjalność) odpowiadającą nauczalnemu przedmiotowi lub prowadzonym zajęciom
lub
2. studiów pierwszego stopnia, posiadający dyplom ukończenia kierunku, którego zakres wynikający ze standardów kształcenia (w obszarze treści podstawowych i kierunkowych) wpisuje się w treści nauczanego przedmiotu lub prowadzonych zajęć,
lub
3. studiów wyższych na kierunku lub specjalności różniących się od tych wymienionych w dwóch powyższych punktach oraz legitymują się ukończeniem studiów podyplomowych lub kursu dającego kwalifikacje do nauczania danego przedmiotu lub prowadzenia zajęć lekcyjnych w jego zakresie.

Przedstawione powyżej przepisy wskazują, że nauczyciel, który ukończył studia na poziomie magisterskim na kierunku uprawniającym do nauczania wychowania fizycznego, jest wyposażony w pełne kwalifikacje do podejmowania zatrudnienia w szkole podstawowej, gimnazjum i na poziomie placówek ponadgimnazjalnych. Podkreślenia wymaga jednak fakt, że osoba pragnąca nauczać wychowania fizycznego powinna ukończyć kierunek studiów umożliwiający kształcenie w specjalności nauczycielskiej¹⁷.

¹⁶ Art. 2 § 2 i 3; Opisane wymagania kwalifikacyjne odnoszą się również do nauczycieli zatrudnionych w zasadniczych szkołach zawodowych.

¹⁷ *Czy nauczyciel posiada odpowiednie kwalifikacje do nauczania W-F w liceum ogólnokształcącym?*, www.oswiata.abc.com.pl/czytaj/-/artykul/czy-nauczyciel-posiada-odpowiednie-kwalifikacje-do-nauczania-w-f-w-liceum-ogolnoksztalcacym [data dostępu: 11.04.2012].

Innym aktem prawnym regulującym kwestie kwalifikacji nauczycieli jest Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, które ujednotacza wymagania dotyczące kształcenia członków grona pedagogicznego na poziomie studiów zawodowych, uzupełniających studiów magisterskich, jednolitych studiów magisterskich oraz studiów podyplomowych, podejmujących naukę w specjalności nauczycielskiej¹⁸. Prawodawca stwierdza w nim, że program studiów powinien być zbudowany w taki sposób, aby studenci – przyszli dydaktycy mogli zdobywać nie tylko wiedzę merytoryczną, ale aby mieli również możliwość odpowiedniego przygotowania się do wykonywania zawodu i zdobycia kwalifikacji w tym zakresie. Rozporządzenie odnosi się także do wymiaru godzinowego, który studenci powinni zrealizować w ramach przedmiotów na specjalności nauczycielskiej realizowanej na poszczególnych rodzajach studiów oraz zestawu kompetencji, którymi powinni się legitymować¹⁹. Omawiana specjalizacja powinna zatem obejmować takie części jak: kształcenie kierunkowe i nauczycielskie, praktyki pedagogiczne, edukacja w obszarze technologii informacyjnej i nauka języka obcego²⁰.

W związku z koniecznością kompleksowego kształcenia absolwentów kierunków nauczycielskich podejmowane studia powinny umożliwiać przy-

¹⁸ Na podstawie art. 4a ust. 2 pkt 4 Ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 65, poz. 385, z późn. zm.).

¹⁹ Autorzy rozporządzenia wskazują liczbę godzin potrzebnych na przygotowanie w zakresie: merytorycznym do nauczania pierwszego przedmiotu (liczba godzin jest uzależniona od stopnia merytorycznego przygotowania do prowadzenia zajęć), psychologiczno-pedagogicznym (180 godzin), dydaktycznym (240 godzin), nauczania kolejnego przedmiotu (prowadzenia zajęć – 120 godzin) i pedagogiki specjalnej (350 godzin).

²⁰ Prawodawca wskazuje, że praktyki realizowane przez studentów szkół wyższych powinny odbywać się w wymiarze 180 godzin. W zależności od potrzeb, wiedzy oraz umiejętności studentów należy natomiast przeprowadzić zajęcia poświęcone technologii informacyjnej. Zajęcia językowe powinny być realizowane w zakresie pozwalającym studentom na biegłe opanowanie języka obcego, na poziomie co najmniej B2 według Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego.

gotowanie ich do realizacji zadań o charakterze dydaktycznym, wychowawczym i opiekuńczym, które będą wykonywać w placówce oświatowej. Powinny one być uzupełnione o rozwiązania innowacyjne i nieszablonowe, umożliwiające aktywizowanie uczniów. Absolwent powinien zatem legitymować się wiedzą z zakresu:

1. specjalności nauczycielskiej (m.in. przekazywanie, poszerzanie i stała aktualizacja wiedzy wpisującej się w nauczany przedmiot i dziedziny pokrewne oraz korzystanie z rozwiązań o charakterze innowacyjnym i rozwiązań nowatorskich);
2. psychologii i pedagogiki (m.in. wspieranie wieloaspektowego rozwoju uczniów i pełnienie funkcji wychowawcy, znajomość nowatorskich metod rozwiązywania trudności wychowawczych oraz niwelowania tego typu problemów);
3. dydaktyki przedmiotowej (m.in. efektywne prowadzenie lekcji z wykorzystaniem innowacyjnych metod aktywizujących oraz rozwiązań niestandardowych wpływających na rozbudzanie zainteresowań uczniów i przyczyniających się do ich szerokiego rozwoju intelektualnego);
4. technologii informacyjnej (m.in. wykorzystywanie różnych metod i środków z tego zakresu zwiększających atrakcyjność i efektywność nauczania oraz przyczyniających się do upowszechniania nowatorskich rozwiązań na lekcji WF-u);
5. języka obcego (biegłe operowanie językiem obcym);
6. podejmowania współpracy z uczniami i ich rodzicami, a także z dydaktykami i społecznymi instytucjami zewnętrznymi realizującymi zadania edukacyjne;

7. realizowania pozaszkolnych i pozaprzedmiotowych form zdobywania przez uczniów wiedzy (m.in. proponowanie im udziału w prowadzeniu bloga sportowego czy paradiennikarstwie);
8. samodzielnego opracowywania i ewaluacji projektów własnych działań, a także wykonywania zadań propagujących wzory efektywnej i innowacyjnej praktyki pedagogicznej, wykraczającej poza wytyczne programowe;
9. kierowania własną ścieżką rozwoju zawodowego oraz podejmowania różnych form doskonalenia zawodowego, również w wymiarze wewnątrzszkolnym, znajomości innowacyjnych metod poszerzania wiedzy oraz doskonalenia umiejętności;
10. aktualnie obowiązujących przepisów prawa oświatowego oraz statusu zawodowego nauczycieli, w tym aktów prawnych związanych z wdrażaniem innowacji i eksperymentu pedagogicznego.

Szeroki zakres wiedzy i umiejętności zdobytych przez absolwentów, wzmocniony wiedzą na temat innowacji, będzie jednym z czynników warunkujących budowanie przez początkującego nauczyciela swojego warsztatu zawodowego, od którego jakości zależy efektywność procesu edukacyjnego²¹. Omawiając kwalifikacje nauczyciela wychowania fizycznego, należy zatem odnieść się również do Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki²². Prawodawca w załączniku nr 113 do powyższego rozporządzenia wskazuje, że absolwent kierunku wychowanie fizyczne

²¹ Tworzenie przez nauczyciela warsztatu zawodowego jest podyktowane wieloma czynnikami, m.in. indywidualnymi predyspozycjami, cechami osobowości, zaangażowaniem w wykonywane czynności zawodowe i podejmowanymi formami doskonalenia zawodowego.

²² Dz.U. z 2007 r. Nr 164, poz. 1166.

powinien legitymować się szerokim zakresem wiedzy i umiejętności z obszaru nauk społecznych i przyrodniczych oraz nauk o kulturze fizycznej. Dysponowanie wiedzą i zdolnościami z tych dziedzin umożliwi nauczycielom WF-u lepsze zrozumienie procesów zachodzących w społeczeństwie i związanych z nauczaniem oraz aktywnym propagowaniem kultury fizycznej. Stworzy również podstawę merytoryczną do zarządzania zespołami ludzkimi i podejmowania działań zmierzających do samokształcenia i wprowadzania do edukacji rozwiązań innowacyjnych²³.

Studia wyższe powinny przygotować osoby kończące kierunek wychowanie fizyczne o specjalności nauczycielskiej i wyposażone w zestaw opisanych wyżej kwalifikacji, wiedzę i umiejętności do podejmowania zatrudnienia nie tylko w placówkach oświatowych na wszystkich poziomach edukacji, ale również w²⁴:

1. instytucjach propagujących kulturę fizyczną,
2. jednostkach zajmujących się doradztwem i promowaniem wiedzy dotyczącej aktywności fizycznej,
3. organach administracji samorządowej i rządowej,
4. instytucjach społecznych,
5. instytutach prowadzących działalność naukowo-badawczą.

2.2. Kompetencje i zadania nauczyciela

Nauczycielom wychowania fizycznego, podobnie jak innym dydaktykom, przypisane są określone kompetencje, których powinni nabyć w toku studiów kierunkowych i pracy zawodowej. O jakości warsztatu zawodowego

²³ Ibidem.

²⁴ Akademia Wychowania Fizycznego im. Józefa Piłsudskiego w Warszawie, <http://awf.edu.pl/index.php> [data dostępu: 08.05.2012].

nauczyciela decyduje szereg czynników, począwszy od odpowiedniego przygotowania zawodowego na studiach, indywidualnych predyspozycji zawodowych i osobowych oraz warunków pracy w placówce oświatowej, a skończywszy na motywacji do solidnego przygotowywania się do lekcji i możliwości podejmowania różnych form doskonalenia zawodowego²⁵.

Nauczyciela wychowania fizycznego w pełni przygotowanego do wykonywania zawodu i przekazywania uczniom wiedzy, a także do odgrywania roli działacza społecznego, wychowawcy i przewodnika uczniów po zmieniającym się świecie, charakteryzuje otwartość na wiedzę z różnych dziedzin i świadomość konieczności ciągłego doskonalenia swojego warsztatu. Nauczyciel powinien także posiadać predyspozycje pozwalające na pokazanie uczniom procesów i mechanizmów otaczającej ich rzeczywistości oraz przygotowanie ich do pełnienia funkcji społecznych. Oczekiwania wobec dydaktyków skupiają się również na kierowaniu grupą i wpływaniu na wszechstronny rozwój uczniów zgodnie z ich zainteresowaniami i motywacjami²⁶.

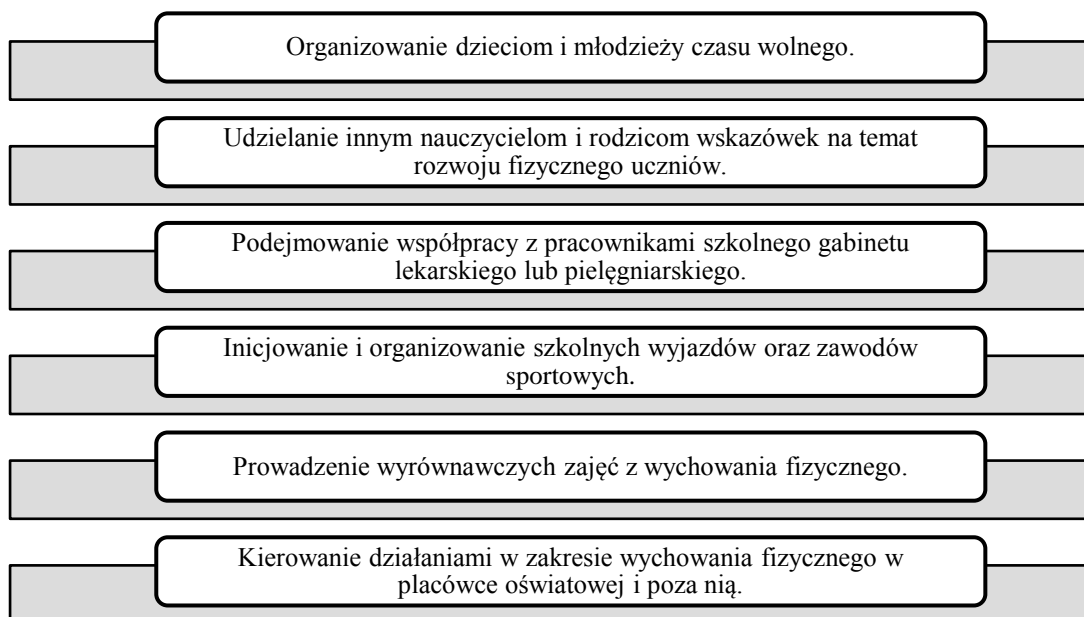
Wykonywanie zawodu nauczyciela wychowania fizycznego wiąże się z wieloma wyzwaniami, gdyż rola dydaktyka, jako najważniejszego obok uczniów podmiotu w procesie edukacyjnym, nie ogranicza się jedynie do przekazywania określonych treści teoretycznych. Wykonuje on również inne zadania, do których możemy zaliczyć²⁷:

²⁵ A. Płatnerz, *Nowy model nauczyciela a europejski wymiar kształcenia*, www.szkolnictwo.pl/index.php?id=PU5772 [data dostępu: 18.04.2012].

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

Schemat 3. Zadania dodatkowe nauczyciela wychowania fizycznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie P. Mielcarek, *Nauczyciel wychowania fizycznego – jego osobowość i praca*, www.zssgebice.republika.pl/documents/Nauczycielwychowaniafizycznego-jegoosobowoiaprac.doc [data dostępu: 05.04.2012].

Ponadto rola nauczyciela wychowania fizycznego polega na promowaniu zdrowego trybu życia i odżywiania się oraz zachęcaniu uczniów do uprawiania sportu i dbania o szeroko rozumiany rozwój psychofizyczny podopiecznych. Nauczyciel powinien również kształtować w uczniach pozytywne i świadome postawy w stosunku do zdrowia, sportu i rekreacji. Ponadto, jako opiekun i autorytet, powinien być serdeczny, życzliwy, sprawiedliwy oraz okazywać uczniom zrozumienie i wsparcie, niezależnie od poziomu ich sprawności ruchowej. Konieczna jest zatem indywidualizacja nauczania oraz stosowanie urozmaiconych i innowacyjnych metod nauczania²⁸.

²⁸ M. Sielatycki, *Kompetencje nauczyciela Unii Europejskiej*, www.cen.uni.wroc.pl/Pliki/13.pdf [data dostępu: 05.04.2012].

Rola dydaktyka WF-u polega na przygotowaniu uczniów nie tylko do dorosłego życia i korzystania z osiągnięć cywilizacji, ale także do pełnego, kreatywnego oraz świadomego uczestniczenia w życiu społecznym. Realizacja wszystkich zadań stojących przed nauczycielem wychowania fizycznego wiąże się z koniecznością wypełnienia założeń podstawy programowej, a także realizacji zadań pozaszkolnych i legitymowania się zestawem odpowiednich kompetencji, które są konieczne do prawidłowego wykonywania czynności zawodowych²⁹.

Kompetencje dydaktyka wychowania fizycznego, rozumiane jako zespół umiejętności koniecznych do osiągnięcia danego celu lub ogół zdolności opierających się na wiedzy teoretycznej, doświadczeniu oraz systemie przyjętych wartości zdobywane są w toku pracy edukacyjnej³⁰. Ich wartość poznajemy w konkretnej sytuacji, kiedy nauczyciel musi podjąć decyzję w kwestii zastosowania środków dydaktycznych czy wychowawczych, zorganizować zajęcia pozalekcyjne czy zawody sportowe lub wykazać się umiejętnościami interpersonalnymi w rozmowie z dyrektorem szkoły. Kompetencji nie można, w przeciwieństwie do kwalifikacji potwierdzających wykształcenie czy stopień opanowania jakiejś umiejętności, wyrazić za pomocą dyplomów i certyfikatów³¹. Można je zdobyć jedynie w toku pracy zawodowej, poprzez proces uczenia się i doświadczenie. U podstaw pracy każdego nauczyciela, w tym dydaktyka wychowania fizycznego, powinna zatem leżeć świadomość konieczności pracy nad swoim warsztatem zawodowym, podejmowania różnych form doskonalenia zawodowego oraz wdrażania rozwiązań innowacyjnych. Dzięki nim możliwe jest bowiem stałe podnoszenie skuteczności nauczania. Wynika to z faktu, że stan wiedzy i umiejętności członków kadry nauczycielskiej, która jest odpowiedzialna za nauczanie, formowanie

²⁹ Ibidem.

³⁰ J. Coolahan, *Kompetencje kluczowe*, Warszawa 2005.

³¹ H. Hamer, *Klucz do efektywności nauczania. Poradnik dla nauczycieli*, Warszawa 1994.

w uczniach określonego zestawu kompetencji oraz warsztatu zawodowego, jest jednym z kluczowych elementów wpływających na jakość kształcenia.

Istotne w procesie edukacyjnym są również zdolności pozazawodowe powiązane z poszukiwaniem przez absolwentów kierunku wychowanie fizyczne zatrudnienia i funkcjonowaniem w społeczeństwie. Dlatego każdy nauczyciel musi legitymować się zestawem kompetencji, stanowiących punkt wyjścia do pracy zawodowej.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli³² stanowi, że osoby podejmujące kształcenie w zawodzie nauczyciela powinny nabyć kompetencji w następujących obszarach:

1. Dydaktycznym – umiejętnie i efektywnie przekazywanie uczniom wiedzy związanej z nauczaniem przedmiotem oraz motywowanie ich do zgłębiania wiedzy, a także budowanie w nich świadomości konieczności podejmowania różnych form samokształcenia. W zakresie tych kompetencji nauczyciel powinien zapoznać uczniów z metodami i środkami umożliwiającymi pozyskiwanie, analizę i przetwarzanie informacji i wiedzy, posługiwać się narzędziami oraz metodami innowacyjnymi.
2. Wychowawczym i społecznym – umiejętna diagnoza potrzeb uczniów, której wyniki będą uwzględniane w podejmowanych przez nauczyciela działaniach o charakterze dydaktycznym i wychowawczym. Istotne jest również oddziaływanie na uczniów w taki sposób, by skłonić ich do przyjmowania postaw prospołecznych, koniecznych do aktywnego zaistnienia w społeczeństwie.

³² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli (Dz.U. 2004 Nr 207, poz. 2110).

3. Prakseologicznym, rozumianym jako organizowanie, projektowanie, wdrażanie i ewaluacja działań o charakterze dydaktycznym i wychowawczym oraz dysponowanie wiedzą i umiejętnościami w obszarze wdrażania innowacji i eksperymentów pedagogicznych.
4. Komunikacyjnym, tożsamym z budowaniem relacji z poszczególnymi uczniami oraz klasą jako całością. Istotne jest również odczytywanie i ocena komunikatów słownych i niewerbalnych wysyłanych przez uczniów, a także nawiązywanie i podtrzymywanie relacji z ich rodzicami, instytucjami środowiskowymi (np. poradnie psychologiczno-pedagogiczne, biblioteki), innymi nauczycielami i przedstawicielami środowiska szkolnego. Współpraca z wyżej wymienionymi organizacjami i osobami może opierać się m.in. na wymianie informacji na temat nowatorskich metod nauczania i wychowywania uczniów.
5. Informacyjno-medialnym, które przewiduje efektywne operowanie dydaktycznymi narzędziami multimedialnymi, a także pomocami naukowymi, w tym: e-platformami, oprogramowaniem komputerowym.
6. Językowym, przejawiającym się w biegłym posługiwaniu się nowożytnym językiem obcym (przynajmniej jednym) w mowie, piśmie oraz rozumieniu ze słuchu i efektywnym komunikowaniu się.

Wymienione powyżej kompetencje w dużej mierze świadczą o sukcesie działań dydaktyczno-wychowawczych podejmowanych przez nauczyciela. Nauczyciel wyposażony w zestaw kompetencji kluczowych dla skutecznego edukowania i wychowywania oraz świadomy konieczności stałego monitorowania efektywności zastosowanych środków i metod nauczania powinien posiadać również umiejętności planowania i wprowadzania rozwiązań innowacyjnych do swojego warsztatu zawodowego. O efektach działań in-

nowacyjnych decyduje głównie postawa nauczyciela. Pozostałe czynniki, takie jak: znajomość prawa oświatowego, wyposażenie dydaktyczne placówki szkolnej czy dodatkowe materiały, stanowią jedynie tło dla jego działań i mają charakter pomocniczy. W tym kontekście zaangażowanie dydaktyka w proces wprowadzania innowacji wysuwa się na pierwszy plan, dlatego powinien on podejmować różne formy aktywności, pobudzające kreatywność i umiejętność analitycznego oraz nieszablonowego rozwiązywania problemów pojawiających się w pracy z uczniami³³.

Zdolności te stanowią niejako antidotum na stagnację oraz nieskuteczność tradycyjnych metod nauczania i sposobów rozwiązywania problemów w szkole. Są również szansą na indywidualny rozwój nauczyciela, który poprzez wykorzystanie w procesie edukacyjnym rozwiązań niestandardowych i innowacyjnych doskonali własny warsztat zawodowy. W szerszym wymiarze wpływa przez to na podnoszenie jakości nauczania oraz motywuje uczniów do twórczego myślenia, poznawania nowych metod pracy z wiedzą i informacją oraz stymuluje ich do nauki. Od takiego nauczyciela oczekuje się elastyczności oraz umiejętności właściwej organizacji pracy i wyboru odpowiednich narzędzi edukacyjnych dostosowanych do potrzeb i potencjału intelektualnego uczniów³⁴.

Działalność innowacyjną należy zatem traktować jako nieodłączny element warsztatu zawodowego nowoczesnego dydaktyka wychowania fizycznego, gdyż stanowi ona czynnik przeciwdziałający rutynie i jest podstawą do implementacji zmian oraz wspomaga zaangażowanie nauczyciela w pracę zawodową. Rozwijanie i wspieranie tych kompetencji powinno stanowić jeden z filarów nowoczesnej edukacji, która nie może opierać się jedynie na stałych, niezmiennych się metodach i środkach nauczania, ale

³³ B. Dyrda, *Twórcze rozwiązywanie problemów w kształceniu nauczycieli*, www.cen.uni.wroc.pl/Pliki/19.pdf [data dostępu: 17.05.2012].

³⁴ Ibidem.

powinna być otwarta na nowe rozwiązania będące odpowiedzią na zmieniającą się rzeczywistość i postęp w dziedzinie nauki, technik i technologii³⁵. Ponadto twórczość wpływa terapeutycznie i relaksująco na nauczyciela, pozwalając mu na eliminację problemów, obniżenie poziomu stresu i frustracji³⁶.

2.3. Doksztalcanie i doskonalenie zawodowe nauczycieli

Doskonalenie zawodowe w Polsce nie jest dla nauczycieli obowiązkowe, jednak dydaktycy zainteresowani awansem zawodowym oraz wzrostem swojego wynagrodzenia powinni podejmować różne formy poszerzania, uzupełniania, aktualizowania wiedzy i umiejętności. W działania te wpisuje się również udział we wdrażaniu, w ramach placówki oświatowej, innowacji oraz eksperymentów pedagogicznych. Nauczyciele są jednak zobowiązani do uczestniczenia w podnoszeniu stanu swojej wiedzy i umiejętności, jeśli jest to związane z implementacją rozwiązań systemowych w obszarze edukacji, organizowanych przez władze oświatowe³⁷.

Nauczyciele wychowania fizycznego, w których profesję wpisana jest konieczność podnoszenia kwalifikacji i zdobywania nowych wiadomości, wynikająca ze zmian zachodzących we współczesnym świecie, mogą poszerzać stan swojej wiedzy i umiejętności poprzez podejmowanie różnych form doksztalcania. Polega ono nie tylko na podnoszeniu kwalifikacji związanych z nauczaniem przedmiotem, ale także w dziedzinach wiedzy wspólnych dla

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ch. Day, *Nauczanie z pasją. Jak realizować się w zawodzie nauczyciela*, wykład wygłoszony podczas konferencji pedagogicznej „Nauczanie z pasją”, Warszawa 25.05.2005.

³⁷ *Zakres autonomii i odpowiedzialności nauczycieli w Europie*, E. Kolanowska (przeł.), Warszawa 2009, s. 47.

wszystkich przedmiotów szkolnych: psychologii i pedagogiki, poprzez podjęcie studiów licencjackich, magisterskich lub podyplomowych³⁸.

Zasadniczym celem doksztalcania jest chęć zdobycia wyższego wykształcenia oraz uzyskania kwalifikacji koniecznych do³⁹:

1. nauczania danego przedmiotu,
2. podjęcia zatrudnienia w innej placówce oświatowej,
3. realizacji nowych zadań edukacyjnych, w tym m.in. wprowadzania innowacji lub eksperymentów pedagogicznych.

Czynności te wpisują się w szeroko rozumiany proces edukacyjny, za którego realizację nauczyciel jest odpowiedzialny, oraz są związane z koniecznością uczenia się przez całe życie.

Drugą, obok doksztalcania, formą zdobywania przez nauczyciela wiedzy i umiejętności, które mogą zostać następnie wykorzystane podczas lekcji wychowania fizycznego, jest doskonalenie zawodowe. Jego rolą jest rozwijanie kompetencji zawodowych, a także zwiększanie zasobu wiedzy w określonej dziedzinie, poprzez jej poszerzenie i aktualizację. Profesjonalne podejście do wykonywanej profesji oraz świadomość konieczności podejmowania różnych form doskonalenia zawodowego powinna cechować każdego nauczyciela wychowania fizycznego, gdyż wiąże się to z rozwojem jednostki (także osobistym) i stanowi istotny element jej funkcjonowania. Dlatego, analizując rozwój zawodowy dydaktyków, należy uwzględnić także rozwój osobowy, gdyż procesy te są ze sobą skorelowane i oddziałują na siebie⁴⁰.

³⁸ *Organizacja systemu edukacji w Polsce 2009/2010*, Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego, s. 210–213, http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/PL_PL.pdf [data dostępu: 05.05.2012]. Doksztalcanie prowadzą takie organy, jak: szkoły wyższe, kolegia w systemie studiów stacjonarnych, wieczorowych, zaocznych, wojewódzkie i centralne placówki doskonalenia zawodowego.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ A. Wach-Kąkolewicz, *Rozwój zawodowy – motywy podejmowania aktywności uczenia się*, www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/26/id/577 [w:] „e-mentor” 2008, nr 4.

Dzięki doskonaleniu zawodowemu dydaktyk zwiększa efektywność swojej pracy, zdobywa nową wiedzę i umiejętności, kształtuje osobowość oraz wzmacnia czynniki motywacyjne w zakresie samorealizacji i zdobywania doświadczenia, które należy systematycznie wzmacniać podstawą teoretyczną. Ustawiczne zdobywanie i poszerzanie wiadomości z nauczanego przedmiotu jest istotnym elementem realizowania przez nauczyciela zadań zawodowych. Wiedza ta powinna być jak najbardziej aktualna, tak by była zgodna z postępującymi zmianami w nauce, technice i technologii oraz umożliwiała implementację do procesu edukacyjnego rozwiązań innowacyjnych oraz nowatorskich. Działania dydaktyka polegające na rozwijaniu wiadomości oraz zdolności nie tylko z zakresu nauczanego przedmiotu, ale także innych dziedzin wiedzy, mogą działać motywująco i inspirująco na uczniów, których zainteresowanie danymi treściami i zaangażowanie w udział w lekcji może wzrosnąć⁴¹.

Istota doskonalenia zawodowego nauczycieli zakłada obligatoryjność przystosowania się do zmiennej rzeczywistości będącej wypadkową przemian zachodzących w polityce, gospodarce, demografii oraz wynikającej z rozwoju nauki i techniki. Doskonalenie daje nauczycielom możliwość rozwijania tych kwalifikacji i umiejętności, które w ich ocenie mają największe mankamenty, wymagają wsparcia merytorycznego oraz poszerzenia o nowe treści i rozwiązania, również te o charakterze innowacyjnym. Podejmowanie kursów, szkoleń czy udział w seminariach przedmiotowych pozwala na efektywniejszą diagnozę potrzeb uczniów i skuteczniejsze nauczanie. Doskonalenie w zakresie wiedzy merytorycznej oraz metodycznej umożliwia również

⁴¹ I. Paško, M. Kucharska-Żądło, *Doskonalenie nauczycieli. Mity i rzeczywistość* [w:] B. Muchacka, M. Szymański (red.), *Nauczyciel w świecie współczesnym*, Kraków 2008, s. 290–291.

sprawną organizację samokształcenia i elementów tworzących warsztaty zawodowy w wymiarze dydaktycznym i wychowawczym⁴².

Podstawą wewnątrzszkolnego doskonalenia nauczycieli jest przekonanie, że poprzez podnoszenie stanu wiedzy i umiejętności nie tylko nauczycieli, ale także innych pracowników szkoły, możliwe jest stworzenie nowoczesnej i nieustannie rozwijającej się placówki oświatowej. W tym celu konieczne jest stałe odnoszenie się do zasobów jednostki szkolnej, promowanych przez nią wartości oraz potencjału zatrudnionych w niej dydaktyków. Wewnątrzszkolne doskonalenie powinno zmierzać do stworzenia placówki bazującej na rozwiązaniach organizacyjnych i dydaktycznych wypracowanych przez zespół dydaktyków w oparciu o założenia⁴³:

1. skuteczniejszego dopasowywania oferty edukacyjnej do bieżących potrzeb uczniów i rynku pracy;
2. poprawy relacji interpersonalnych między członkami rady pedagogicznej oraz między dydaktykami a uczniami;
3. zwiększenia skuteczności diagnozowania, planowania i oceny realizowanego procesu nauczania.

Doskonalenie wewnątrzszkolne ma miejsce w placówce oświatowej, w której nauczyciel pracuje, a za jego odpowiada dyrektor szkoły zobligowany do podnoszenia kwalifikacji przez członków rady pedagogicznej⁴⁴. Jego obowiązkiem jest zapewnienie wszystkim nauczycielom odpowiednich warunków do podejmowania różnych form doskonalenia zawodowego oraz opracowanie długofalowego programu w tym zakresie. Kwestie te reguluje

⁴² Ibidem, s. 291; Cz. Banach, *Nauczyciel wobec reformy systemu edukacji* [w:] B. Suchacka (red.), *Kształcenie nauczycieli przyszłej szkoły*, Kraków 2006.

⁴³ W. Bednarczyk, *Wewnątrzszkolne doskonalenie nauczycieli*, http://wie_bed.republika.pl/wdn.pdf [data dostępu: 25.04.2012].

⁴⁴ Oznacza to, że powinien on zapewnić nauczycielom możliwość udziału w kursach, szkoleniach i studiach podyplomowych.

Karta Nauczyciela⁴⁵ oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 marca 2002 r. w sprawie sposobu podziału środków na wspieranie doskonalenia zawodowego nauczycieli pomiędzy budżety poszczególnych wojewodów, form doskonalenia zawodowego dofinansowywanych ze środków wyodrębnionych w budżetach organów prowadzących szkoły, wojewodów, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania oraz szczegółowych kryteriów i trybu przyznawania tych środków⁴⁶. Z kolei do zadań rady pedagogicznej należy ustalenie szczegółowych zasad organizacji tego doskonalenia⁴⁷.

Nauczyciele wychowania fizycznego mają możliwość podejmowania wielopłaszczyznowej współpracy w ramach szkolnego zespołu dydaktycznego i zyskują w ten sposób szansę na wymianę doświadczeń oraz realizowanie założeń wynikających z wewnątrzszkolnego doskonalenia nauczycieli. Skuteczna komunikacja między nimi pozwala m.in. na wzajemne informowanie się o wprowadzonych innowacjach, rozwiązaniach nowatorskich lub problemach natury dydaktycznej i wychowawczej. Bazują przy tym na wspólnych celach oraz zastosowanych środkach, metodach i materiałach⁴⁸.

Szczegółowy rozkład czynności nauczyciela wpisujących się w wewnątrzszkolne doskonalenie zawodowe przedstawia schemat 4 zamieszczony na następnej stronie.

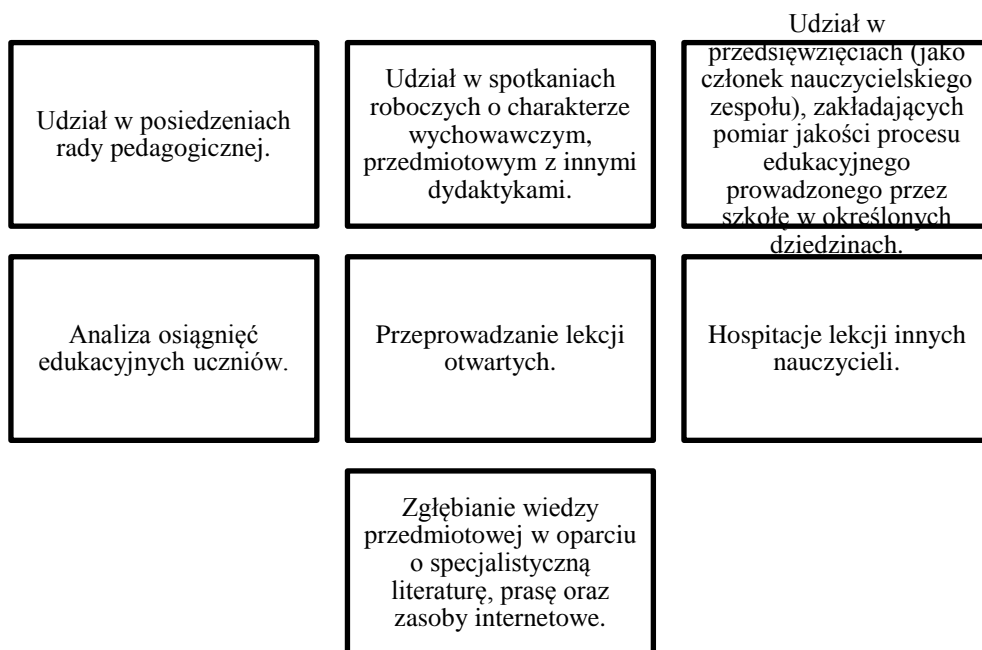
⁴⁵ Art. 7 ust. 2 pkt 4 Karty Nauczyciela.

⁴⁶ § 6 ust. 1 Rozporządzenia.

⁴⁷ *Informacja o wynikach kontroli: wychowanie fizyczne i sport w szkołach publicznych*, Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa 2010, s. 38.

⁴⁸ Cz. Banach, op.cit.

Schemat 4. Przykładowe formy wewnątrzszkolnego doskonalenia zawodowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Cz. Banach, *Nauczyciel wobec reformy systemu edukacji* [w:] B. Suchacka (red.), *Kształcenie nauczycieli przyszłej szkoły*, Kraków 2006.

Możliwość podejmowania doskonalenia przez nauczycieli jest niezwykle ważna, zarówno w wymiarze szkolnym, jak i zewnętrznym. Podczas studiów pedagogicznych przyszły nauczyciel wychowania fizycznego nie zawsze jest w stanie przygotować się w dostatecznym stopniu do realizowania praktycznego wymiaru pracy zawodowej. Zmaganie się młodego dydaktyka z wieloma trudnościami wynikającymi z niewystarczającego doświadczenia może spowodować obniżenie poziomu przekazywanej wiedzy i efektywności nauczania. Dlatego tak istotny jest, obok doskonalenia wewnętrznego, polegającego m.in. na udzielaniu pomocy przez bardziej doświadczonych nauczycieli zatrudnionych w tej samej szkole, udział w kursach i szkoleniach mających

miejsce poza placówką oświatową – oferta centrów doskonalenia jest zazwyczaj bogatsza niż ta szkolna⁴⁹.

Biorąc pod uwagę doskonalenie pozaszkolne, należy stwierdzić, że system doskonalenia zawodowego dydaktyków jest rozbudowany, gdyż składają się na niego:

1. kursy i szkolenia podejmowane z inicjatywy samego nauczyciela;
2. doradztwo lokalne o charakterze programowo-metodycznym, prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego; funkcję doradcy może pełnić nauczyciel, który ma odpowiedni staż pracy i legitymuje się wysokim poziomem kwalifikacji oraz jest doradcą zatrudnionym na część etatu; obowiązkiem władz samorządowych na poziomie gminy i powiatu jest zapewnienie nauczycielom możliwości korzystania z tej formy doskonalenia zawodowego, ale także udostępnienie im materiałów o charakterze metodycznym, programowym i informacyjnym; praca doradców jest monitorowana na terenie województwa przez kuratora oświaty;
3. doskonalenie podejmowane w wymiarze lokalnym, za które odpowiedzialne są władze województwa – marszałek współpracujący z kuratorium oświaty⁵⁰;

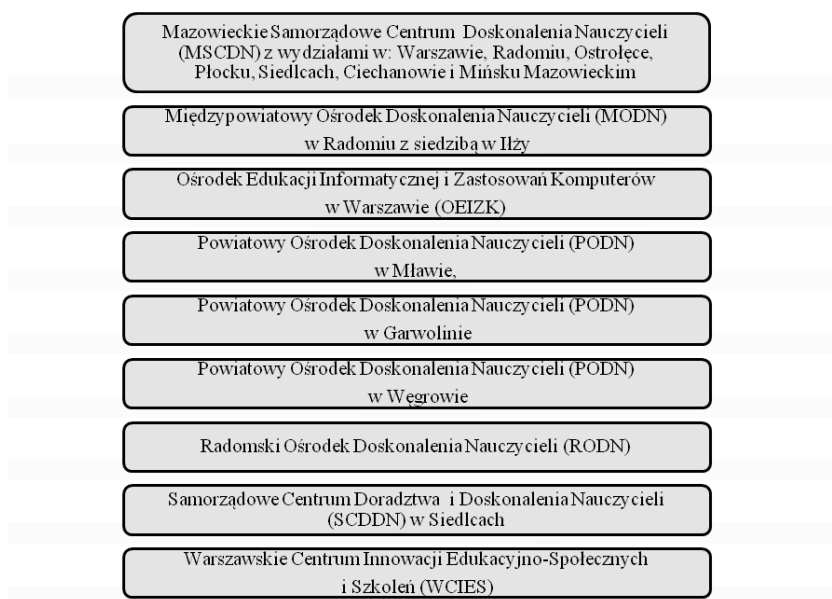
⁴⁹ J. Kuźma, *Nauczyciele przyszłej szkoły*, Kraków 2000, s. 127; Wśród wielu czynników, z którymi młodzi dydaktycy mają największe problemy, należy wymienić: trudności z monitorowaniem i ocenianiem wiadomości, którymi dysponuje uczeń, prowadzenie dokumentacji szkolnej, zastosowanie metod aktywizujących uczniów w trakcie lekcji, wybór odpowiednich środków dydaktycznych. Czynniki, które dodatkowo utrudniają nauczycielom pracę, są m.in.: zbyt uboga wiedza psychologiczna i pedagogiczna, niewystarczające doświadczenie w rozwiązywaniu trudnych sytuacji z udziałem uczniów czy problemy osobiste.

⁵⁰ Podnoszenie stanu kwalifikacji przez nauczycieli na terenie województwa powinno odbywać się w oparciu o zapotrzebowanie kadrowe oraz społeczno-ekonomiczne prognozy rozwoju regionu oraz być realizowane przez publiczne i niepubliczne szkoły wyższe i placówki doskonalenia zawodowego.

4. doskonalenie organizowane przez centralne organy oświatowe – Ministerstwo Edukacji Narodowej, współpracujące z centralnymi placówkami doskonalenia⁵¹.

Nauczyciele z województwa mazowieckiego pragnący podejmować różne formy doskonalenia zawodowego mogą skorzystać z oferty proponowanej przez instytucje zajmujące się udzielaniem dydaktykom wsparcia w tym zakresie. Na terenie województwa mazowieckiego działalność taką prowadzą następujące jednostki:

Schemat 5. Ośrodki doskonalenia nauczycieli na terenie województwa mazowieckiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.kuratorium.waw.pl [data dostępu: 10.04.2012].

⁵¹ Ich zadaniem jest wyznaczanie i określanie standardów kształcenia ustawicznego nauczycieli, akredytowanie placówek kształcących kadrę pedagogiczną, kontrolowanie efektywności form podnoszenia kwalifikacji przez nauczycieli; państwo gwarantuje, poprzez odpowiednie zapisy w budżetach gmin, środki na doskonalenie zawodowe nauczycieli. Kwestie te reguluje Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 marca 2002 r. w sprawie sposobu podziału środków na wspieranie doskonalenia zawodowego nauczycieli pomiędzy budżety poszczególnych wojewodów, form doskonalenia zawodowego dofinansowywanych ze środków wyodrębnionych w budżetach organów prowadzących szkoły, wojewodów, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania oraz szczegółowych kryteriów i trybu przyznawania tych środków (Dz.U. 2002 Nr 46, poz. 430).

Te i inne placówki umożliwiają podnoszenie stanu wiedzy i umiejętności nauczycieli, w tym również nauczycieli wychowania fizycznego, co jest zgodne z zarządzeniem Mazowieckiego Kuratora Oświaty z dnia 20 października 2011 w kwestii priorytetów w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli województwa mazowieckiego na rok 2012. W dokumencie tym m.in. podkreślono, że nauczyciele powinni dążyć do kształtowania kompetencji społecznych uczniów oraz rozwijać ich postawy związane z kreatywnością i podejmowaniem współpracy. Do priorytetów zaliczono także zarządzanie wsparciem psychologicznym i pedagogicznym, realizowane w placówce szkolnej, oraz powszechniejsze i efektywniejsze zastosowanie narzędzi informacyjno-komunikacyjnych w wypełnianiu przez dydaktyków obowiązków zawodowych⁵². Poniższa tabela zawiera wykaz przykładowych warsztatów oferowanych przez niektóre z wymienionych wcześniej ośrodków.

Tabela 1. Przykłady kursów i szkoleń przeznaczonych dla nauczycieli wychowania fizycznego i realizowanych na terenie województwa mazowieckiego w roku szkolnym 2011/2012

Ośrodek przeprowadzający szkolenie/kurs	Adresaci szkoleń/kursów	Typ szkolenia	Tematyka szkolenia/kursu
MODN	Nauczyciele szkół podstawowych i gimnazjów	Warsztaty metodyczne	Udzielanie pomocy psychologicznej. Praca z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych.
MODN	Nauczyciele szkół podstawowych, gimnazjów i placówek ponadgimnazjalnych	Konferencja metodyczna	Nauczyciel WF-u w aspekcie prawa.

⁵²Priorytety Mazowieckiego Kuratora Oświaty w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli na rok 2012, www.kuratorium.waw.pl/pl/news/3336/priorytety-mazowieckiego-kuratora-o%C5%9Bwiaty-w-zakresie-doskonalenia-zawodowego-nauczycieli-na-rok-2012.html [data dostępu: 10.04.2012].

MODN	jw.	Warsztaty	Zasady organizacji wycieczek i turystyki szkolnej.
MODN	jw.	jw.	Forum młodego nauczyciela. Ocenianie. Awans zawodowy.
MODN	jw.	jw.	Diagnoza ucznia przychodzącego do szkoły.
MODN	jw.	jw.	Metody aktywizujące.
MODN	jw.	jw.	Ocenianie kształtujące.
PODN w Węgrowie	Nauczyciele wychowania przedszkolnego	jw.	Wspomaganie rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym.
PODN w Węgrowie	jw.	jw.	Praca metodą projektu w edukacji wczesnoszkolnej
PODN w Węgrowie	Nauczyciele szkół podstawowych, gimnazjów i placówek ponadgimnazjalnych	jw.	Kompetencje wychowawcze a efektywność pracy wychowawczej nauczyciela w szkole i placówce oświatowej – diagnozowanie, planowanie pracy
PODN w Węgrowie	jw.	jw.	Doskonalenie umiejętności wychowawczych nauczyciela wychowawcy
MSCDN wydział w Płocku	jw.	jw.	Edukacja zdrowotna

Źródło: opracowanie własne na podstawie modn.radom.pl [data dostępu: 23.04.2012], www.podn-wegrow.pl [data dostępu: 23.04.2012] i www.mscdn.edu.pl/moodle [data dostępu: 23.04.2012].

Poziom wykształcenia i podejmowane formy doskonalenia zawodowego nie są jedynymi elementami stanowiącymi o sylwetce innowacyjnego nauczyciela wychowania fizycznego. Stopień awansu zawodowego jest wyznacznikiem wiedzy oraz kwalifikacji nauczyciela, ale nie może zwalniać go od obligatoryjnego doksztalcania się i udoskonalania swojego warsztatu zawodowego.

2.4. Awans zawodowy

Nauczyciel jako główny podmiot determinujący jakość i rezultaty kształcenia powinien być świadomy konieczności inwestowania w swój rozwój. Organy i instytucje odpowiedzialne za realizację założeń polityki edukacyjnej wprowadziły rozwiązania o charakterze formalno-prawnym, umożliwiające przedstawicielom kadry pedagogicznej zdobywanie kolejnych stopni awansu zawodowego. Wśród kluczowych aktów prawnych w tym obszarze należy wyliczyć:

1. Ustawę z dnia 26 stycznia 1982 roku Karta Nauczyciela⁵³, Dz.U. Nr 3, poz. 19;
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 grudnia 2004 roku w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli⁵⁴, Dz.U. 2004 Nr 260, poz. 2593, ost. zm. Dz.U. 2007 Nr 214, poz. 1580;

⁵³ Karta Nauczyciela wskazuje zagadnienia dotyczące m.in. formy prawnej aktu nadania stopnia awansu zawodowego, zasad i trybu uzyskiwania kolejnego stopnia awansu zawodowego nauczyciela.

⁵⁴ Rozporządzenie rozwiązuje m.in. takie kwestie, jak zasady i tryb pracy komisji, z uwzględnieniem kryteriów oceny wymagań koniecznych do promowania nauczyciela na kolejny stopień awansu zawodowego oraz kryteriów prowadzenia postępowania kwalifikacyjnego lub egzaminu. Zawiera także wytyczne co do wzorów podstawowych zaświadczeń wydawanych przez komisję kwalifikacyjną.

3. Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 31 maja 2005 roku w sprawie ramowego programu szkolenia kandydatów na ekspertów wchodzących w skład komisji egzaminacyjnych i kwalifikacyjnych dla nauczycieli ubiegających się o awans na stopień zawodowy, sposobu prowadzenia listy ekspertów oraz trybu wpisywania i skreślania ekspertów z listy⁵⁵, Dz.U. 2005 Nr 104, poz. 873;
4. Ustawę z dnia 14 czerwca 1960 roku Kodeks Postępowania Administracyjnego – KPA⁵⁶, Dz.U. 1960 Nr 30, poz. 168, Dz.U. 2000 Nr 98, poz. 1071, ost. zm. Dz.U. 2010 Nr 40, poz. 230.

Wymienione akty prawne regulują proces awansu zawodowego przedstawicieli kadry pedagogicznej, sprawiając, że staje się on jasny i oparty na racjonalnych i obiektywnych wytycznych. Ścieżka awansu zawodowego w tym zawodzie składa się z czterech stopni: nauczyciel stażysta, nauczyciel kontraktowy, nauczyciel mianowany i nauczyciel dyplomowany. Jednakże mając na uwadze m.in. wybitne osiągnięcia dydaktyka w procesie nauczania, wyniki edukacyjne jego uczniów, pozytywne oddziaływanie na środowisko nauczycielskie oraz co najmniej 20-letnie doświadczenie w pracy w zawodzie (w tym minimum 10 lat pracy jako nauczyciel dyplomowany), MEN może przyznać nauczycielowi również tytuł Honorowego Profesora Oświaty. Wniosek o przyznanie takiego tytułu składa do Kapituły do Spraw Profesorów Oświaty, powołanej przez Ministra Edukacji Narodowej, organ, który

⁵⁵ Autorzy dokumentu odnieśli się do zagadnień związanych z: ramowym programem szkolenia osób starających się o etat eksperta, zasadami tworzenia i prowadzenia listy ekspertów oraz umieszczania na niej nauczycieli starających się o awans zawodowy.

⁵⁶ Nadanie stopnia awansu zawodowego jest postępowaniem o charakterze administracyjnym. Kodeks zawiera m.in. wykaz obowiązków organów prowadzących postępowanie administracyjne w tej kwestii.

sprawuje nadzór pedagogiczny nad placówką oświatową. Tytuł honorowego profesora oświaty nadaje szef resortu oświaty⁵⁷.

Chęć zmotywowania nauczycieli do stałego rozwoju, inwestowania w swoje umiejętności oraz podejmowania działań zmierzających do podwyższenia kwalifikacji leżała u podstaw wprowadzenia ścieżki awansu zawodowego. Osiągnięcie kolejnego szczebla kariery zawodowej jest związane nie tylko ze zwiększaniem efektywności procesu edukacyjno-wychowawczego, podnoszeniem jakości przekazywanej uczniom wiedzy, ale także z prestiżem w środowisku nauczycielskim oraz wzrostem wynagrodzenia.

Motywacja do pracy jest również uwarunkowana wysokością wynagrodzenia, które otrzymują dydaktycy. Karta Nauczyciela wskazuje, że stażysta otrzymuje 100% wynagrodzenia podstawowego, nauczyciel kontraktowy – 111% wynagrodzenia, nauczyciel mianowany – 144%, a nauczyciel dyplomowany – 184% podstawy. W 2010 roku wynagrodzenie nauczycieli zwiększyło się o 7%, co zostało uregulowane Rozporządzeniem MEN z dnia 14 lipca 2010 roku zmieniającym rozporządzenie w sprawie wysokości minimalnych stawek, ogólnych warunków przyznawania dodatków do wynagrodzenia zasadniczego oraz wynagrodzenia za pracę w dniu wolnym od pracy⁵⁸. Staranie się przez nauczyciela o awans zawodowy będzie możliwe,

⁵⁷ K. Głód, *Stosunek pracy nauczyciela*, Gliwice 2009, s. 100; *Podstawy prawne. Honorowy profesor oświaty*, <http://www.kuratorium.waw.pl/pl/news/660/podstawy-prawne.html> [data dostępu: 10.04.2012]. W kapitule zasiada 16 osób, które są ekspertami i uznanymi autorytetami w dziedzinie oświaty.

⁵⁸Dz.U. 2010 Nr 131, poz. 885. Nauczyciel kontraktowy otrzymuje 111% wynagrodzenia, nauczyciel mianowany 144%, a nauczyciel dyplomowany 184% podstawy. W 2010 roku wynagrodzenie nauczycieli zwiększyło się o 7%, co zostało uregulowane Rozporządzeniem MEN z dnia 14 lipca 2010 roku zmieniającym rozporządzenie w sprawie wysokości minimalnych stawek, ogólnych warunków przyznawania dodatków do wynagrodzenia zasadniczego oraz wynagrodzenia za pracę w dniu wolnym od pracy.

jeśli współpraca nawiązana przez niego z placówką oświatową będzie oparta na umowie cywilnoprawnej⁵⁹.

Nauczyciel stażysta

Pierwszy krok na drodze awansu zawodowego nauczyciela stanowi staż. Młody pedagog jest zobowiązany do podjęcia zatrudnienia w szkole w wymiarze przynajmniej połowy etatu, wraz z początkiem roku szkolnego. Taki staż trwa dziewięć miesięcy⁶⁰. W sytuacji, gdy dydaktyk rozpocznie pracę później niż 1 września, zobligowany jest do złożenia wniosku do dyrektora szkoły, który podejmuje decyzję o rozpoczęciu stażu. Podjęcie zatrudnienia przez nauczyciela nie może jednak nastąpić później niż 14 dni od rozpoczęcia zajęć szkolnych⁶¹.

Dyrektor wyznacza opiekuna stażu, który powinien legitymować się stopniem nauczyciela dyplomowanego lub mianowanego oraz dysponować kompetencjami koniecznymi do pełnienia tej funkcji. Pod jego okiem początkujący dydaktyk rozpoczyna pracę. Zadania opiekuna, który powinien wykładać ten sam przedmiot co stażysta, skupiają się na służeniu młodemu nauczycielowi pomocą w przygotowywaniu planu rozwojowego⁶², zapoznaniu się z organizacją szkoły, obiegiem i sporządzaniem dokumentów. Ważne jest także wsparcie dydaktyczne w trakcie prowadzenia lekcji oraz służenie radą w przypadku wystąpienia problemów wychowawczych z niesubordynowanymi uczniami. W terminie 30 dni od zakończenia stażu opiekun przedstawia dyrektorowi placówki oświatowej sprawozdanie z realizacji planu

⁵⁹ Taki zapis widnieje w Karcie Nauczyciela i Kodeksie pracy.

⁶⁰ Zgodnie z Kartą Nauczyciela staż może mieć miejsce w przedszkolach, szkołach, zarówno publicznych, jak i niepublicznych.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Ibidem. Plan powinien uwzględniać specyfikę placówki oświatowej, umiejętności stażysty i zadania, które powinien zrealizować.

rozwoju zawodowego nauczyciela stażysty⁶³. Podejmowanie przez młodego dydaktyka stażu wiąże się również z koniecznością wypełniania przez niego szeregu obowiązków, co wpływa na zwiększenie doświadczenia zawodowego oraz pozwala na przygotowanie do uzyskania kolejnego stopnia awansu. Możemy do nich zaliczyć⁶⁴:

1. zapoznanie się ze strukturą i organizacją szkoły, dokumentacją związaną z funkcjonowaniem i zadaniami placówki oświatowej, w której staż ma miejsce;
2. uczestniczenie jako obserwator w lekcjach prowadzonych przez opiekuna stażu lub innych nauczycieli oraz wspólne omawianie tych zajęć ze szczególnym naciskiem na zastosowane metody aktywizujące i innowacyjne;
3. samodzielne prowadzenie zajęć lekcyjnych w obecności opiekuna stażu lub dyrektora placówki oświatowej z wykorzystaniem metod aktywizujących oraz rozwiązań niestandardowych (innowacyjnych) zwiększających atrakcyjność zajęć lekcyjnych;
4. branie udziału w formach doskonalenia zawodowego organizowanych przez szkołę;
5. przygotowanie planu rozwojowego przy pomocy opiekuna (w ciągu 20 dni od momentu rozpoczęcia zajęć lekcyjnych)⁶⁵.

⁶³ D. Elsner, M. Taraszkiewicz, *Opiekun stażu jako refleksyjny praktyk*, Chorzów 2002; J. Pielachowski, *Rozwój i awans zawodowy nauczyciela*, Poznań 2003; Dyrektor szkoły powinien w terminie 21 dni od złożenia sprawozdania ustalić ocenę dorobku zawodowego stażysty.

⁶⁴ E. Poterewicz, E. Zajączkowska-Matejko, *Awans zawodowy krok po kroku* [w:] „Poradnik Oświatowy” 2010, nr 5/6.

⁶⁵ *Harmonogram działań awansowych*, www.kuratorium.waw.pl/pl/news/283/harmonogram-dzia%C5%82a%C5%84-awansowych.html [data dostępu: 10.04.2012]; Dyrektor placówki oświatowej, w której jest zatrudniony stażysta, powinien w terminie 30 dni od momentu rozpoczęcia zajęć szkolnych ustosunkować się do planu rozwojowego przedstawionego przez dydaktyka. W przypadku niezakceptowania planu dyrektor powinien wskazać w formie pisemnej te obszary, które wymagają poprawy.

Nauczyciel kontraktowy

Zakończenie stażu, uzyskanie pozytywnej opinii komisji kwalifikacyjnej oraz spełnienie wymagań formalnych daje młodemu dydaktykowi możliwość podjęcia starań o uzyskanie stopnia nauczyciela kontraktowego. Przepisy prawne obligują stażystę do podjęcia starania o awans na kolejny stopień zawodowy⁶⁶.

W tym celu zobowiązany jest do złożenia wniosku w tym samym roku kalendarzowym, w którym zakończył staż, skierowanego do dyrektora szkoły z prośbą o rozpoczęcie postępowania kwalifikacyjnego⁶⁷. Po spełnieniu wszystkich wymagań prawnych przez kandydata dyrektor powinien utworzyć komisję kwalifikacyjną, przed którą w wyznaczonym terminie staje nauczyciel. Młody pedagog jest zobligowany do opracowania i przedstawienia sprawozdania z realizacji planu rozwoju zawodowego, odpowiada także na pytania członków komisji. Po uzyskaniu wymaganej liczby punktów (co najmniej 7) i pozytywnej opinii komisji dyrektor placówki oświatowej, w której nauczyciel pracuje, opierając się na decyzji egzaminatorów, nadaje nauczycielowi tytuł nauczyciela kontraktowego⁶⁸.

Nauczyciel mianowany

Dydaktyk, który otrzyma pozytywną ocenę z realizacji planu rozwoju zawodowego na poziomie stażysty, może w terminie do 3 lat od dnia uzyskania tej oceny starać się o kolejny stopień ścieżki awansu zawodowego – stopień nauczyciela mianowanego⁶⁹. Staranie się o ten stopień nie jest, w prze-

⁶⁶ K. Gajkowska, *Jak zostać nauczycielem mianowanym. Awans zawodowy nauczyciela*, Gliwice 2005, s. 11.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ M. Marszałek, K. Olejniczak, *Pragmatyka zawodowa polskiego nauczyciela w porównaniu z krajami Unii Europejskiej*, www.gimkonst.pl/dokumenty/dla_nauczyciela/pz.pdf [data dostępu: 17.01.2012]. Każdy z członków komisji ocenia nauczyciela w skali 0–10, a końcowa ocena wyrażona w punktach jest średnią arytmetyczną ocen.

⁶⁹ *Harmonogram działań awansowych...*, op.cit.

ciwieństwie do stopnia nauczyciela kontraktowego, obowiązkowe, daje jednak możliwość uzyskania wyższego wynagrodzenia oraz prestiżu w środowisku pedagogicznym. Warunkiem rozpoczęcia stażu na trzeci stopień awansu zawodowego jest minimum dwuletnie doświadczenie zawodowe jako nauczyciel kontraktowy. Trwający dwa lata i dziewięć miesięcy staż rozpoczyna się po uprzednim złożeniu przez zainteresowanego nauczyciela wniosku skierowanego do dyrektora placówki oświatowej. Początek stażu następuje wraz z początkiem roku szkolnego, nie później niż 14 dni od momentu rozpoczęcia zajęć lekcyjnych⁷⁰. Nauczyciel kontraktowy pracuje wówczas pod nadzorem opiekuna wyznaczonego przez dyrektora placówki oświatowej. Sam nauczyciel powinien opracować plan rozwoju zawodowego i przedstawić go, wraz z wnioskiem o rozpoczęcie stażu, dyrektorowi. Do jego obowiązków, w które wpisuje się konieczność stałej pracy nad sobą, doskonalenie warsztatu dydaktyczno-wychowawczego oraz autorefleksja, należą⁷¹:

1. uczestniczenie w pracach organów placówki oświatowej realizujących cele dydaktyczne, wychowawcze i inne, wynikające ze statusu szkoły i potrzeb środowiska lokalnego;
2. poszerzanie zakresu wiedzy, zdobywanie nowych umiejętności potrzebnych do realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych z własnej inicjatywy (m.in. zapoznanie się z innowacjami oraz sposobami ich implementacji) oraz podejmowanie różnych form kształcenia ustawicznego;
3. zaznajomienie się z podstawą prawną funkcjonowania placówki oświatowej, w której nauczyciel pracuje, w tym m.in. z uregulowaniami dotyczącymi wdrażania innowacji i eksperymentu pedagogicznego.

⁷⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej (...) w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli..., op.cit.

⁷¹ Ibidem.

Wiedza, którą dysponuje nauczyciel starający się o mianowanie, powinna mieć także odzwierciedlenie w jego umiejętnościach, przejawiających się w organizowaniu pracy własnej, autoewaluacji działań dydaktycznych i wychowawczych, indywidualizacji procesu nauczania i wychowania. Ponadto nauczyciel powinien w procesie nauczania brać pod uwagę takie elementy, jak bieżące problemy środowiska lokalnego oraz przemiany zachodzące w społeczeństwie, a także wprowadzić do swojego warsztatu zawodowego rozwiązania innowacyjne wynikające z postępu technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz nauki w ogóle⁷².

Nadanie stopnia nauczyciela mianowanego należy do obowiązków komisji kwalifikacyjnej, której członków powołuje instytucja dokonująca nadzoru pedagogicznego⁷³. Po uzyskaniu pozytywnej opinii komisji pedagog otrzymuje stopień nauczyciela mianowanego.

Nauczyciel dyplomowany

Najwyższym stopniem na ścieżce rozwoju zawodowego dydaktyków jest stopień nauczyciela dyplomowanego. Zakres czynności wykonywanych wówczas przez nauczyciela obejmuje nie tylko doskonalenie posiadanych kwalifikacji i kompetencji, ale również podejmowanie działań na rzecz placówki oświatowej i zatrudnionych w niej nauczycieli. Uzyskanie stopnia nauczyciela dyplomowanego wymaga od pedagoga pracującego co najmniej rok jako nauczyciel mianowany odbycia trwającego dwa lata i dziewięć miesięcy stażu. Okres ten może zostać skrócony o rok, jeśli w tym czasie nauczyciel zdobędzie tytuł naukowy doktora. Jest to uzależnione od stopnia rea-

⁷² E. Jaroni, *Kompetencje, kwalifikacje i awans zawodowy współczesnego nauczyciela* [w:] J. Szempruch, M. Blachnik-Gęsiarz (red.), *Adaptacja zawodowa nauczyciela*, Częstochowa 2009.

⁷³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej (...) w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli..., op.cit.

lizacji zadań wynikających z planu rozwoju zawodowego. Należy podkreślić także fakt, że dyrektor w trakcie omawianego stażu nie przydziela nauczycielowi opiekuna⁷⁴.

Pozytywna ocena dorobku dydaktyka ubiegającego się o stopień nauczyciela dyplomowanego umożliwia mu złożenie do organu sprawującego nadzór pedagogiczny wniosku o rozpoczęcie postępowania kwalifikacyjnego⁷⁵. Spełnienie wymogów administracyjnych (wypełnienie wniosku, złożenie wymaganych dokumentów) nie jest jednak warunkiem wystarczającym do uzyskania stopnia nauczyciela dyplomowanego. Dydaktyk powinien także legitymować się sukcesami w zakresie: pracy dydaktycznej i wychowawczej, działań podejmowanych na rzecz systemu oświatowego, pomocy społecznej, wykorzystywania środków informacyjno-komunikacyjnych i rozwiązań innowacyjnych w pracy zawodowej. Nauczyciel powinien również podejmować współpracę w ramach nauczycielskiego grona pedagogicznego oraz udzielać wsparcia i pomocy kolegom i koleżankom młodszymi stażem (szczególnie tym, którzy są stażystami i nauczycielami kontraktowymi). W staraniu się o stopień awansu zawodowego atutem dydaktyka może być również prowadzenie zajęć w ramach doskonalenia zawodowego w placówce oświatowej, a także umiejętność diagnozowania problemów edukacyjno-wychowawczych uczniów oraz proponowanie i wdrażanie tradycyjnych oraz nowatorskich rozwiązań umożliwiających ich zniwelowanie. Wśród innych zadań i kompetencji należy wymienić m.in.: biegłe posługiwanie się nowożytnym językiem obcym oraz przygotowanie i wdrożenie autorskiego pro-

⁷⁴ E. Poterewicz, E. Zajączkowska-Matejko, op.cit. Staranie się pedagoga o tytuł nauczyciela dyplomowanego nie jest działaniem obowiązkowym i zależy jedynie od niego samego.

⁷⁵ Ibidem.

gramu wychowawczego, dydaktycznego lub opiekuńczego, który może zawierać rozwiązania o charakterze nowatorskim⁷⁶.

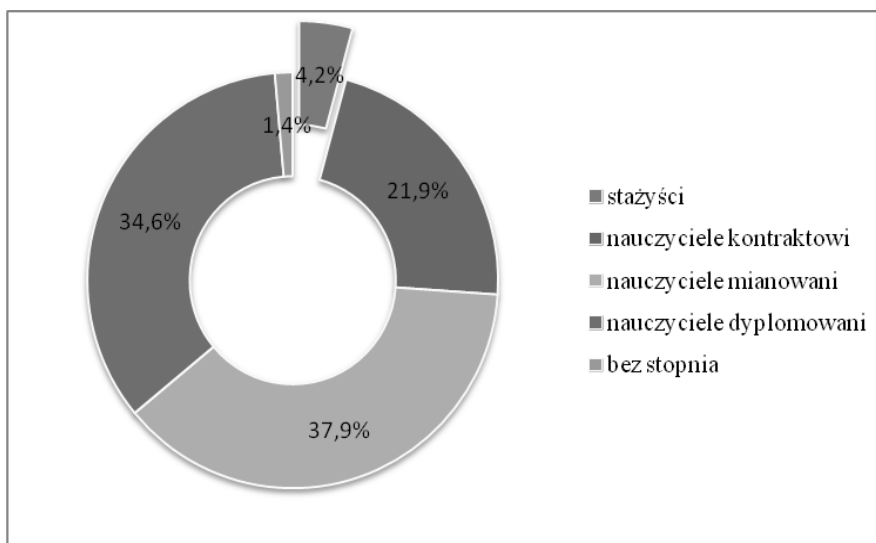
Po spełnieniu przez kandydata wymagań formalnych związanych ze złożeniem do organu prowadzącego nadzór pedagogiczny nad szkołą odpowiednich dokumentów następuje powołanie komisji egzaminacyjnej. Do jej obowiązków należy dokładne przeanalizowanie dokumentacji przedłożonej przez kandydata na nauczyciela dyplomowanego i przeprowadzenie z nim rozmowy kwalifikacyjnej, której tematyka skupia się wokół pracy dydaktyczno-wychowawczej nauczyciela oraz doskonalenia przez niego warsztatu zawodowego w czasie stażu. Pozytywna opinia komisji i wydanie przez nią zaświadczenia uprawnia organ sprawujący nadzór pedagogiczny do nadania stopnia nauczyciela dyplomowanego⁷⁷.

Na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) można stwierdzić, że w Polsce największą grupę stanowią nauczyciele mianowani i dyplomowani – ponad 72% wszystkich dydaktyków. Rozkład poszczególnych stopni awansu zawodowego wśród nauczycieli czynnych zawodowo w roku szkolnym 2011/2012 przedstawia wykres 1.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Ibidem.

Wykres 1. Awans zawodowy nauczycieli w roku szkolnym 2010/2011⁷⁸

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS z 2011 roku.

Staranie się o kolejne stopnie awansu zawodowego jest wpisane w profesję nauczycieli, którzy inwestując w swój rozwój zawodowy, realizują jednocześnie założenia idei uczenia się przez całe życie. Zwiększając stan swojej wiedzy oraz umiejętności przyczyniają się do podnoszenia jakości procesu nauczania oraz skuteczniej przygotowują uczniów do funkcjonowania w społeczeństwie opartym na wiedzy, informacji i kompetencjach.

⁷⁸Zatrudnianie nauczycieli / osób niebędących nauczycielami niespełniających wymagań kwalifikacyjnych, www.kuratorium.waw.pl/pl/news/670/zatrudnianie-nauczycielios%C3%B3b-nieb%C4%99d%C4%85cych-nauczycielami-niespe%C5%82niaj%C4%85cych-wymaga%C5%84-kwalifikacyjnych.html [data dostępu: 10.04.2012]; Nauczyciele bez stopnia to kategoria osób, które nie są dydaktykami i nie legitymują się kwalifikacjami niezbędnymi do zajmowania danego stanowiska. Mogą jednak zostać zatrudnione w szczególnych przypadkach, w których nie ma możliwości zaproponowania pracy nauczycielowi posiadającemu požądane przez dyrektora placówki oświatowej kwalifikacje oraz gdy wynika to z organizacji nauczania. Zatrudnienie nauczycieli bez odpowiednich kwalifikacji może być również podyktowane koniecznością zastąpienia dydaktyka, który jest nieobecny. W zaistniałej sytuacji dyrektor szkoły składa wnioski do Kuratorium Oświaty, które wydaje opinię w tej sprawie.

3. Kluczowe problemy kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli wychowania fizycznego

Swój warsztat dydaktyczno-wychowawczy oraz doświadczenie nauczyciel powinien kształtować, bazując na wiedzy i umiejętnościach zdobytych na studiach, które należy następnie rozwijać i doskonalić w toku pracy zawodowej. Wymaga to jednak stworzenia odpowiednich warunków do kształcenia przyszłych absolwentów, a po zakończonej edukacji podnoszenia przez nich kwalifikacji poprzez różne formy doskonalenia⁷⁹.

System kształcenia studentów – przyszłych dydaktyków – nie w pełni przygotowuje jednak młodych ludzi do wykonywania zawodu, co jest pochodną wielu problemów oraz trudności, z jakimi zmagają się polska oświata⁸⁰.

3.1. Niedoskonałości w programach studiów i organizacji nauczania na kierunku wychowanie fizyczne

Obecne systemy kształcenia kadry pedagogicznej w Polsce oraz standardowy model nauczyciela odbiegają od unijnego wzorca. Zasadniczym celem kształcenia jest zdobywanie wiedzy teoretycznej oraz umiejętności w trakcie praktyk pedagogicznych, które powinny mieć solidną podbudowę teoretyczną i odzwierciedlać szkolną rzeczywistość⁸¹. Praktyczne przygotowanie studentów do wykonywania zawodu umożliwia weryfikację oraz rozwijanie wiedzy i umiejętności, sprawdzenie się w sytuacjach trudnych, wpi-

⁷⁹ *Organizacja kształcenia nauczycieli*, <http://sites.google.com/site/ksztalcenienauczycieli/organizacja-ksztalcenia-nauczycieli> [data dostępu: 18.04.2012].

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ S. Palka, *Teoria pedagogiczna a praktyczne doświadczenia nauczycieli*, Warszawa 1989, s. 73.

sanych w wykonywanie obowiązków nauczyciela. Jest to szczególnie ważne dla nauczycieli wychowania fizycznego, które wymaga ciągłego weryfikowania wiedzy teoretycznej w trakcie praktycznych zajęć w toku studiów. W kształceniu nauczycieli jest jednak zdecydowanie więcej przedmiotów teoretycznych, niezależnie od specjalizacji. Zbyt mało jest natomiast treści wpisujących się w zagadnienia psychologiczno-pedagogiczne i związanych z praktycznymi kompetencjami nauczycielskimi⁸². Treści nauczania są często przestarzałe i nie odzwierciedlają szkolnej rzeczywistości. Brakuje powiązania między teorią a praktyką oraz rozwijania refleksyjności, kompetencji w obszarze radzenia sobie z trudnościami natury wychowawczej oraz komunikacji. Nauczyciele zmagają się również z problemami dotyczącymi dokonywania wyborów i przystosowania się do warunków szkolnych. Luki w warsztacie dydaktyczno-wychowawczym nauczycieli są pochodną niedoskonałości systemu kształcenia dydaktyków⁸³.

3.1.1. Dostosowanie programów studiów do wymagań szkolnych

Kształcenie kierunkowe jest istotne w kontekście zdobywania wieloaspektowej wiedzy, która jest przydatna w wypełnianiu obowiązków przez dydaktyków, ale nie jest wystarczająca. Wynika to z faktu, że nauczyciele powinni radzić sobie ze złożonymi sytuacjami i poprzez swoją elastyczną postawę realizować zadania dydaktyczno-wychowawcze. Studia powinny zatem przygotowywać przyszłych dydaktyków do pracy w placówce oświatowej w bardzo szerokim zakresie, uwzględniającym wszystkie aspekty dy-

⁸² Z. Kuczyńska, *Refleksje na temat kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego*, materiały z IV konferencji „Edukacja XXI wieku”, <http://konferencja.21.edu.pl/publikacje/4/3/401.pdf> [data dostępu 18.04.2012].

⁸³ S. Włoch, *W poszukiwaniu innowacyjnego modelu kształcenia nauczycieli* [w:] Z. Andrzejak, L. Kacprzak, K. Pająk (red.), *Polski system edukacji po reformie 1999 roku. Stan, perspektywy, zagrożenia*, Poznań-Warszawa 2005.

daktyczno-wychowawcze tego zawodu, zarówno podbudowę teoretyczną, jak i zajęcia praktyczne.

Polski system kształcenia nauczycieli nie w pełni realizuje oczekiwania edukacji oraz nie zawsze uwzględnia przemiany zachodzące w nauce i cywilizacji. Mimo pojawienia się wielu nowatorskich pomysłów kształcenia dydaktyków, przeprowadzania badań, przygotowanie nauczycieli do wykonywania zawodu nadal ma wiele wad i nie zawsze jest efektywne⁸⁴. Wynika to z faktu, że studenci kierunków pedagogicznych zdobywają wiedzę, która jest później, w pracy w placówce oświatowej, wykorzystywana w niewielkim stopniu. Zbytnie skupianie się na zdobywaniu wiedzy teoretycznej, często nieaktualnej, odbywa się kosztem przygotowania praktycznego, które jest w ten sposób realizowane w niepełny sposób⁸⁵.

W kształceniu nauczycieli często brakuje takich elementów jak:

1. korelacja teorii z praktyką,
2. rozwijanie refleksyjności i kompetencji w zakresie radzenia sobie z trudnościami wychowawczymi,
3. komunikacja słowna z uczniami.

Są one istotne, gdyż wpływają na jakość procesu nauczania, realizowanie założeń programowych oraz efektywność przekazywania uczniom wiedzy i kształtowania w nich postaw społecznych.

Braki w praktycznym przygotowaniu nauczycieli (np. niewystarczające umiejętności w zakresie analizy rzeczywistych sytuacji wychowawczych) są pochodną niewłaściwej polityki i organizacji w systemie kształcenia nauczycieli. Zbyt mało uwagi poświęca się indywidualnym predyspozycjom kandydatów na nauczyciela oraz ich kompetencjom w początkowym okresie studiów. Powoduje to sytuację, w której młodzi nauczyciele, dopiero rozpo-

⁸⁴ *Quo vadis edukacja nauczycielska*, <http://sites.google.com/site/ksztalcenienauczycieli/quo-vadis-edukacja-nauczycielska> [data dostępu: 23.04.2012].

⁸⁵ *Ibidem*.

czynający pracę w placówce oświatowej, często wykazują się małym zaangażowaniem w wykonywanie obowiązków zawodowych, legitymują się niskim poziomem przygotowania metodycznego. Niejednokrotnie brakuje im także umiejętności krytycznego myślenia i analizowania problemów społecznych i wychowawczych. Ponadto przejawiają trudności organizacyjne w trakcie realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego. Szkoły wyższe na ogół w niewystarczającym stopniu umożliwiają zdobywanie wieloaspektowego wykształcenia ogólnego, w szczególności w obszarze kultury osobistej, inwestowania we własny rozwój, wielowymiarowości programu nauczania czy kształtowania umiejętności podejmowania decyzji i przyjmowania odpowiedzialnej postawy. Brakuje również poruszania zagadnień z zakresu problemów rozwojowych i edukacyjnych⁸⁶.

Niedoskonałości te wynikają z jednej strony z faktu, że treści przedmiotów psychologicznych zawierają zbyt wiele teorii, a nacisk kładziony na rozwijanie praktycznych umiejętności w tym zakresie jest zbyt mały. Wiedza nauczyciela z psychologii jako jednej z kluczowych dziedzin w omawianej profesji powinna opierać się na znajomości zależności i związków występujących między rozwojem psychofizycznym ucznia a procesami uczenia się, zróżnicowanych na poszczególnych szczeblach edukacyjnych. Edukacyjny charakter psychologii powinien być dostosowany do rzeczywistości szkolnej i być odpowiedzią na wymagania, jakie stawia przed dydaktykami system oświatowy⁸⁷. Tymczasem autorzy programów studiów nie zawsze uwzględniają ten fakt. Podobnie wygląda nauczanie teorii wychowania – odbywa się ono głównie w oparciu o treści, często niezwiązane z trudnościami wychowawczymi, z którymi nauczyciel zmagają się w szkole. Nieświadomość absol-

⁸⁶ Ibidem.

⁸⁷ *System kształcenia nauczycieli w uczelniach wyższych* [w:] A. Wiłkomirska, *Ocena kształcenia nauczycieli w Polsce*, Warszawa 2005.

wentów dotycząca skutecznych metod wykorzystania tej wiedzy w trakcie lekcji obniża jakość procesu nauczania młodzieży w placówce oświatowej⁸⁸.

W efekcie wiadomości z zakresu psychologii i pedagogiki, zdobywane przez przyszłych dydaktyków w toku nauczania, nie zawsze mają odzwierciedlenie w praktyce. Ponadto w kształceniu studentów w niewystarczającym zakresie doskonalą się umiejętności wykorzystywania twórczych metod pracy. Efektem tego jest rosnące zainteresowanie pojawiającymi się na edukacyjnym rynku wydawniczym publikacjami w formie gotowych scenariuszy lekcji, poradników dla nauczycieli czy programów, wykorzystywanych następnie przez dydaktyków⁸⁹. Studia nie doskonalą także w wystarczającym stopniu umiejętności diagnozowania potrzeb edukacyjnych uczniów. Jest to niewątpliwie słabość programów kształcenia, które w zbyt małym stopniu skupiają się na rozwijaniu kreatywności i odpowiedzialności⁹⁰.

Nieodpowiednio skonstruowany program studiów powoduje, że absolwenci nie są przygotowani w wystarczającym stopniu do pracy z uczniami, co ma przełożenie na kształt warsztatu zawodowego dydaktyków. Brakuje im np.: wystarczających zdolności do pracy z grupą, co przy uwzględnieniu specyfiki WF-u jako przedmiotu szkolnego jest pożądaną umiejętnością. Kluczowa w tej materii wydaje się również motywacja do rozwijania pozytywnego stosunku uczniów do aktywności fizycznej i dbania o zdrowie⁹¹.

Na niektórych uczelniach w niepełnym wymiarze godzinowym realizowana jest część przedmiotów (np. emisja głosu) lub w ogóle nie prowadzi się w ich zakresie kształcenia. Jest to niezgodne z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie stan-

⁸⁸ Ibidem.

⁸⁹ H. Kwiatkowska, *Pedeutologia – stan i kierunki rozwoju w latach 1995–2004* [w:] „Rocznik Pedagogiczny” 2004, nr 27, s. 199–200.

⁹⁰ Ibidem.

⁹¹ *Informacja o wynikach kontroli: wychowanie fizyczne i sport w szkołach publicznych*, Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa 2010.

standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela⁹². Ostatni z wymienionych zarzutów dotyczy takich działów, jak: pedagogika, psychologia, antropomotoryka, bhp, biologia, wychowanie zdrowotne, rytm i taniec, zabawy i gry ruchowe, ćwiczenia korekcyjne oraz fizjologia⁹³. Podobne braki występują w zakresie przedmiotów podstawowych i kierunkowych, które są realizowane przez niektóre uczelnie kształcące na kierunku wychowanie fizyczne w niepełnym zakresie, co pozostaje w sprzeczności z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 12 lipca 2007 roku w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki⁹⁴.

Kształcenie na studiach pierwszego stopnia dotyczy obecnie tylko przygotowania do nauczania w placówkach przedszkolnych i na poziomie podstawowym. Natomiast ukończenie studiów drugiego stopnia uprawnia do podejmowania zatrudnienia we wszystkich typach szkół. W trakcie studiów studenci kierunków pedagogicznych są przygotowywani do nauczania jednego (obowiązkowo) lub więcej (fakultatywnie) przedmiotów. Kształcenie w zakresie przygotowania do nauczania kolejnego przedmiotu staje się udziałem studentów lub absolwentów studiów, które przygotowują do nauczania więcej niż jednego przedmiotu. Z kolei przygotowanie w obszarze pedagogiki specjalnej ma miejsce z udziałem studentów lub absolwentów studiów przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela, którzy planują uzyskać kwalifikacje do prowadzenia zajęć z określonego przedmiotu w placówkach przedszkolnych, szkołach i placówkach specjalnych lub integracyjnych.

⁹² Dz.U. 2012 Nr 0, poz. 131.

⁹³ *Informacja...*, op.cit., s. 42. Dotyczy to: Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, AWF w Krakowie, PWSiP w Łomży, PWSZ w Koninie i AWF w Warszawie.

⁹⁴ Ibidem. Kontrola NIK stwierdziła, że niepełny wymiar przedmiotów kierunkowych i podstawowych jest realizowany w: Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, PWSZ w Koninie i AWF w Warszawie; Dz.U. z 2007 Nr 164, poz. 1166.

Przygotowanie w zakresie pedagogiki specjalnej może być realizowane jednocześnie lub po zakończeniu przygotowania w obszarze dydaktycznym⁹⁵.

Osoba, która legitymuje się dyplomem ukończenia studiów pierwszego stopnia i jest przygotowana pod względem merytorycznym do prowadzenia zajęć lekcyjnych, ale jednocześnie ma braki w przygotowaniu psychologiczno-pedagogicznym i dydaktycznym, w trakcie studiów magisterskich jest zobowiązana do ich uzupełnienia.

Mankamenty funkcjonowania szkół wyższych przejawiają się również w takich aspektach, jak⁹⁶:

1. zaniżanie liczby godzin przeznaczonych na realizację przedmiotów określonych w standardach kształcenia;
2. nieuwzględnianie w programach kształcenia nauczycieli oraz w programach praktyk pedagogicznych zakresu zagadnień dotyczących przygotowania do prowadzenia lekcji w ramach nauczania zintegrowanego (ma to swoje odzwierciedlenie także w programach praktyk pedagogicznych);
3. obniżanie wymagań rekrutacyjnych wobec kandydatów do szkół wyższych, zawartych w standardach kształcenia; w wielu przypadkach nie są oni poddawani testom sprawnościowym, zarówno na studiach niestacjonarnych, jak i podyplomowych;
4. brak zgodności uchwał senatów niektórych uczelni wyższych w sprawie warunków rekrutacji z ustawą z 27 lipca 2005 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym⁹⁷, gdyż nie zawierają wszystkich wytycznych koniecznych do prowadzenia nauczania na kierunku

⁹⁵ Omawiane zmiany zostały wprowadzone już po rozpoczęciu wdrażania „Programu praktyk pedagogicznych podnoszącego jakość kształcenia przyszłych nauczycieli” przez WSKFiT.

⁹⁶ *Informacja...*, op.cit., s. 40.

⁹⁷ Dz.U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm. Ustawodawca w art. 169 stwierdza, że uczelnia może przeprowadzić dodatkowe egzaminy w celu sprawdzenia sprawności fizycznej kandydatów.

wychowanie fizyczne; w niektórych uchwałach brakuje warunków i sposobu przeprowadzenia egzaminów sprawdzających sprawność fizyczną kandydatów; ponadto część uczelni nie występuje do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego o zgodę na przeprowadzanie dodatkowych egzaminów wstępnych w tym zakresie; w wielu przypadkach podczas rekrutacji nie są brane pod uwagę uprawnienia do odbywania studiów magisterskich, które mają kandydaci legitymujący się tytułem magistra, inżyniera lub innym; niejednokrotnie brakuje również ujednoczenia zasad rekrutacji osób będących finalistami i laureatami olimpiad sportowych;

5. większość uczelni wyższych kształcących na kierunkach związanych z wychowaniem fizycznym nie przeprowadza egzaminów sprawnościowych dla studentów, którzy legitymują się dyplomem studiów pierwszego stopnia i aplikują na studia magisterskie; pod uwagę brane są jedynie wyniki w nauce, jakie osiągnęli absolwenci w trakcie trzyletniej nauki.

Podsumowując, programy kształcenia nauczycieli wykazują wiele niedoskonałości, mających swoje odzwierciedlenie w procesie nauczania w placówce oświatowej, wpływając na jakość przekazywanej przez nauczyciela wiedzy i umiejętności. W zbyt dużym stopniu koncentrują się na odtwarzaniu i przekazywaniu wiadomości, w niewystarczającym zakresie rozwijając kompetencje polegające na pracy refleksyjnej i aktywnym udziale w życiu placówki oświatowej i regionu. Mankamenty występują także w organizacji studiów i procesie rekrutacyjnym na studia.

3.1.2. Niedoskonałości programów praktyk pedagogicznych

Organizacja praktyk pedagogicznych jako optymalnej dla rozwoju studenta formy zdobywania doświadczenia powinna bazować m.in. na odpowiedniej selekcji zakresu obowiązków praktykantów i opiekunów oraz wybrze odpowiednich szkół, w których praktykanci mogą realizować różnorodne cele i zadania. Ponadto niezbędna jest opieka doświadczonych nauczycieli ze strony placówki przyjmującej, jak również z ramienia macierzystej uczelni. Studenci z kolei muszą zapoznać się z przewidzianym dla nich zakresem praw i obowiązków⁹⁸.

Programy praktyk pedagogicznych dla studentów kierunku wychowanie fizyczne organizowane przez szkoły wyższe w zasadniczym stopniu spełniają wymogi formalne. Wytyczne dotyczące realizowanych celów i zadań, wymiaru godzinowego oraz miejsca (placówki na szczeblu podstawowym, gimnazjalnym i licealnym), w którym praktyki są przeprowadzane, są zgodne z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 roku w sprawie standardów kształcenia nauczycieli. Praktyki spotykają się na ogół z pozytywną oceną zarówno studentów, jak i nauczycieli pełniących funkcje opiekunów. Pewne obszary programów praktyk wymagają jednak udoskonalenia, tak aby w większym stopniu przygotowywały absolwentów kierunków pedagogicznych do wykonywania profesji nauczyciela. Spośród kluczowych problemów należy wymienić⁹⁹:

⁹⁸ E. Madejski, *Praktyki pedagogiczne w kształceniu nauczycieli wychowania fizycznego*, www.lider.szs.pl/biblioteka/download.php?plik_id=1429&f=artykul_1429.rtf [data dostępu: 19.05.2012].

⁹⁹ Ibidem.

1. Niewystarczającą liczbę godzin lekcyjnych poprowadzonych samodzielnie przez praktykantów i przez nich hospitowanych

Prowadzenie lekcji przez praktykantów to aktywność, która ma największą wartość w budowaniu warsztatu zawodowego przyszłego nauczyciela. Zasadne jest więc kładzenie nacisku na ten element praktyk pedagogicznych kosztem liczby godzin hospitowanych, które jednak nadal powinny być istotne, gdyż wiążą się z określonymi umiejętnościami, które student doskonali¹⁰⁰. Czas przeznaczony na samodzielne prowadzenie zajęć w wielu przypadkach okazuje się jednak niewystarczający do pełnego przygotowania studentów do zawodu nauczyciela oraz uniemożliwia pełne zapoznanie się praktykantów z wszystkimi aspektami pracy nauczyciela wychowania fizycznego.

Z drugiej jednak strony niektórzy praktykanci¹⁰¹ postulują o zwiększenie liczby godzin hospitowanych, co wobec określonego przepisu prawa wymiaru czasowego praktyk oznacza konieczność zmniejszenia liczby godzin, które student samodzielnie prowadzi.

2. Trudności w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z uczniami

Jednym z najczęściej wymienianych elementów sprawiających praktykantom trudności są kwestie wychowawcze. Specyfika lekcji wychowania fizycznego, w którą wpisuje się zwiększona w stosunku do innych przedmiotów ruchliwość uczniów, sprawia, że problemy wychowawcze wynikają zazwyczaj z rywalizacji sportowej uczniów i chęci wygrania, często kosztem łamania za-

¹⁰⁰ M.in. umiejętność analizy lekcji poprowadzonej przez nauczyciela, poddawania jej ewaluacji itp.

¹⁰¹ Wniosek z *Raportu zawierającego wnioski z analizy jakości i efektywności programów praktyk pedagogicznych*, INSE, Łódź 2011.

sad fair play. Nieradzenie sobie z tymi problemami przez studentów wynika m.in. z niewystarczającej liczby godzin przeznaczonych na realizację praktyk, w tym na omówienie w szerokim zakresie wszystkich trudności związanych z zastosowanymi środkami wychowawczymi i dydaktycznymi.

3. Podejmowanie współpracy pomiędzy praktykantami a innymi pracownikami placówki oświatowej zaangażowanymi w proces dydaktyczno-wychowawczy oraz z rodzicami uczniów

Współpraca studenta z opiekunem praktyk – nauczycielem WF-u jest pożądana i naturalna, gdyż wpisuje się w zasadnicze cele programów praktyk pedagogicznych. Nie może jednak być jedyną, jaką student podejmuje w ramach praktyk. W placówce oświatowej zatrudnieni są również inni nauczyciele oraz pracownicy, którzy mają wpływ na funkcjonowanie szkoły. Zaangażowanie studenta w proces nauczania i wychowywania uczniów powinno uwzględniać także współpracę z tymi dydaktykami, a ich działania powinny być ze sobą skorelowane. Mogą mieć formę wymiany doświadczeń, rozmów, dyskusji i dzielenia się trudnościami dydaktyczno-wychowawczymi pojawiającymi się w procesie edukacyjnym.

4. Brak elastyczności programu zajęć lekcyjnych obserwowanych/prowadzonych przez praktykantów

Powszechnie obowiązująca struktura praktyk pedagogicznych zakłada, że w ich pierwszej fazie student hospituje lekcje prowadzone przez nauczyciela-opiekuna, a dopiero pod koniec praktyk sam wciela się w rolę dydaktyka. Ograniczony czas praktyk powoduje jednak, że lekcje prowadzone przez studentów bardzo

często omawiane są jedynie pobieżnie lub wcale, co w ograniczonym stopniu umożliwia przyszłym nauczycielom ewaluację własnej pracy, a tym samym korygowanie popełnionych błędów. Sytuacja ta oddziałuje również na możliwość nieświadomego powtarzania przez studentów czynności niekorzystnie wpływających na jakość procesu nauczania, wobec niewystarczającej korekty zajęć przez opiekuna praktyk lub jej braku. W efekcie może to przyczynić się do niezrealizowania programu praktyk i utrwalenia błędów dydaktyczno-wychowawczych studenta.

5. Zbyt małą różnorodność zajęć lekcyjnych oraz pozalekcyjnych, w których studenci biorą udział w trakcie praktyk, oraz ich schematyczność

Studenci realizujący program praktyk pedagogicznych wcielają się w rolę obserwatora, asystenta i osoby prowadzącej zajęcia. Zazwyczaj wykonują swoje obowiązki w wymienionej kolejności – najpierw zapoznają się z warsztatem pracy nauczyciela-opiekuna (hospitują określoną liczbę godzin), następnie wykonują czynności pomocnicze w trakcie lekcji prowadzonej przez dydaktyka wychowania fizycznego (asystują w pewnej liczbie zajęć), a następnie samodzielnie prowadzą zajęcia w określonym wymiarze godzinowym. Przejrzysta forma programu praktyk pedagogicznych ułatwia jego realizację, sprawdzenie predyspozycji zawodowych studentów oraz ewaluację pracy studenta i opiekuna. Z drugiej jednak strony schematyczność, przywiązanie do sztywnej i narzuconej odgórnie przez uczelnię lub szkołę struktury zmniejsza atrakcyjność praktyk pedagogicznych. Może również ograniczać aktywność studentów, ich kreatywność oraz motywację do

wprowadzania innowacyjnych środków i metod przekazywania wiedzy oraz wywoływać u nich odczucie zmęczenia. Dotyczy to również zajęć pozalekcyjnych, których forma nie pozwala na pełną aktywizację uczniów.

6. Niesystematyczne przygotowywanie się praktykantów do lekcji

Jednym z niepokojących problemów powstających w toku praktyk pedagogicznych jest częste nieprzygotowywanie się do prowadzonych, hospitowanych czy asystowanych zajęć przez część studentów. Zjawisko to wpływa na obniżenie jakości nauczania, może przyczynić się do niezrealizowania treści programowych oraz stoi w sprzeczności z celami i ideą praktyk pedagogicznych. Bierna postawa studentów wpływa również na uczniów, którzy wobec braku zaangażowania praktykanta w przygotowanie się do lekcji również mogą wykazywać ograniczone zainteresowanie aktywnym uczestnictwem w zajęciach. Dla części studentów praktyki stanowią niechciany obowiązek, do którego wykonania zostali zobligowani, nie są więc zmotywowani do realizacji procesu dydaktycznego.

7. Ewaluację zajęć z udziałem studentów

Istotną niedoskonałością programów praktyk jest niepełna i niezadko dokonywana pobieżnie ewaluacja bieżąca lekcji prowadzonych przez studentów¹⁰². Często wynika to z braku wystarcza-

¹⁰² E. Zawadzka, *Nauczyciele języków obcych w dobie przemian*, Kraków 2004; L. Dmochowska, *Kompetencje nauczyciela – wychowawcy gimnazjum* [w:] R. Pęczkowski (red.), *Polski system edukacji po reformie 1999 roku: stan, perspektywy, zagrożenia*, t. 3, Poznań-Warszawa 2005; K. Duraj-Nowakowa, *Praktyki zawodowe w kształceniu studentów na kierunkach pedagogicznych: przewodnik dla studentów*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1979; M. Sielatycki, *Kompetencje nauczyciela w Unii Europejskiej, TRENDY uczenie w XXI wieku* [w:] Internetowy magazyn CODN 2005, nr 3, www.cen.uni.wroc.pl/Pliki/13.pdf [data dostępu: 19.04.2012].

jącej ilości czasu przeznaczanego na realizację praktyk i w efekcie może wpłynąć na obniżenie poziomu merytorycznego zajęć wychowania fizycznego. Jedną z przyczyn tego stanu może być zbyt małe zaangażowanie podmiotów uczestniczących w praktykach. Ewaluacja lekcji WF-u jest również o tyle ważna, że w kontekście specyfiki tego przedmiotu, w którą wpisuje się szczególna aktywność ruchowa uczniów, zarówno praktykant, jak i jego opiekun z ramienia szkoły powinni dbać o przestrzeganie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy.

8. Ewaluację praktyk dokonaną przez studenta

Zagadnieniem, które wpisuje się w szeroko rozumianą ewaluację praktyk pedagogicznych jest ocena pracy własnej dokonywana przez samego praktykanta, który powinien określić, czy hospitowanie, asystowanie i samodzielne prowadzenie zajęć lekcyjnych zweryfikowało jego predyspozycje zawodowe i czy jest gotowy związać swoją przyszłość z tą profesją. Jest to czynność, która warunkuje prawidłową realizację praktyk pedagogicznych oraz skłania studenta i jego opiekuna do refleksji. Tymczasem nie zawsze jest ona realizowana w wystarczającym stopniu, co utrudnia przyszłemu nauczycielowi m.in. określenie swoich predyspozycji zawodowych oraz ocenę zastosowanych środków dydaktyczno-wychowawczych.

9. Niewystarczający stopień kształtowania kompetencji komunikacyjnych studentów

Analiza programów praktyk pedagogicznych¹⁰³ pozwala na stwierdzenie, że polegają one głównie na kształtowaniu kompetencji dydaktycznych studentów, którzy poprzez hospitowanie,

¹⁰³ *Raport zawierający...*, op.cit.

pomaganie innym nauczycielom i samodzielne prowadzenie zajęć lekcyjnych doskonalą swój warsztat w tym zakresie. Natomiast mniejszą wagę przywiązuje się do rozwijania i utrwalania takich aspektów pracy nauczyciela jak komunikacja i współdziałanie z pozostałymi dydaktykami i innymi osobami oraz instytucjami prowadzącymi działalność edukacyjną. Zazwyczaj studentów nie zobowiązuje się do przeprowadzania rozmów z pracownikami innymi niż nauczyciele placówki oświatowej, a nawiązanie kontaktu ze szkolnym psychologiem, pedagogiem czy pracownikiem biblioteki pozwoliłoby na doskonalenie kompetencji interpersonalnych.

10. Wyposażenie placówek oświatowych w sprzęt i zaplecze sportowe

Jednym z problemów istotnych w kontekście nauczania wychowania fizycznego jest niski poziom bazy sportowej w części szkół, w których praktyki były realizowane. Zjawisko to wpływa na obniżenie jakości procesu dydaktycznego, może się także przyczynić się do powstania trudności w realizacji podstawy programowej w zakresie omawianego przedmiotu. Niewystarczające wyposażenie sal gimnastycznych i innych pomieszczeń przeznaczonych do lekcji WF-u może wpłynąć również na przebieg praktyk pedagogicznych, uniemożliwiając realizację wszystkich celów. Ponadto praktykant nie będzie mógł wykazać się wszystkimi umiejętnościami z zakresu: organizacji, planowania i wdrażania środków dydaktycznych.

11. Kwestie motywacji i wynagrodzenia opiekunów praktyk

Rzetelna i solidna postawa zawodowa opiekunów praktyk, którzy mają ogromny wpływ na skuteczność oraz sukces praktyk pedagogicznych realizowanych przez studentów, jest jednym z czynników warunkujących efektywność tej formy zdobywania przez

studentów doświadczenia. Obok satysfakcji, którą osiągają opiekunowie, mając istotny wpływ na kształtowanie warsztatu zawodowego praktykantów, kluczową kwestią jest również wysokość wynagrodzenia, jakie otrzymują za pełnioną funkcję. Niestety, na ogół jest ono niskie i nie odzwierciedla rzeczywistego wkładu oraz zaangażowania opiekunów w przygotowanie przyszłych nauczycieli do odpowiedzialnej roli dydaktyka. Dodatkowe obowiązki, które wiążą się z wprowadzaniem studentów w zagadnienia nauczania, nie są na ogół rekompensowane w wystarczającym stopniu. Dla wielu nauczycieli najodpowiedniejszą formą wynagrodzenia są świadczenia pieniężne, które jednak są przyznawane w postaci niewielkich środków.

12. Niedostosowanie programów praktyk do wszystkich typów placówek oświatowych

Inną niedoskonałością programów praktyk realizowanych przez uczelnie wyższe jest to, że ich treści odnoszą się głównie do placówek oświatowych funkcjonujących na poziomie podstawowym (w klasach IV–VI) i gimnazjalnym. Tymczasem ukończenie studiów licencjackich na kierunku wychowanie fizyczne o specjalizacji nauczycielskiej daje kwalifikacje do nauczania tego przedmiotu również w przedszkolach, klasach I–III szkoły podstawowej i ośrodkach opiekuńczo-wychowawczych¹⁰⁴. Niewzględnianie w programach praktyk pedagogicznych wszystkich typów placówek szkolnych jest zjawiskiem niekorzystnym dla studentów na kierunku wychowanie fizyczne, którzy nie mają możliwości

¹⁰⁴ Kwestie te reguluje m.in. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli, Dz.U. 2009 Nr 50, poz. 400.

sprawdzenia swoich predyspozycji zawodowych oraz wiedzy i doświadczenia na każdym poziomie nauczania. Jest to szczególnie ważne dla edukacji w klasach I–III, gdyż na tym etapie rozwoju psychofizycznego dzieci aktywność ruchowa jest kluczowym elementem.

3.2. Problemy związane z doskonaleniem zawodowym

Doskonalenie zawodowe jest jednym z tych elementów, które najbardziej wpływają na kształt warsztatu zawodowego nauczycieli wychowania fizycznego¹⁰⁵. Dydaktycy zatrudnieni w placówkach oświatowych powinni mieć możliwość podejmowania różnych form doskonalenia zawodowego, zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym. System ten boryka się jednak z problemami, które nie pozwalają w pełni przygotować nauczycieli do pracy w nieustannie zmieniającej się rzeczywistości, na którą składają się procesy zachodzące w wielu dziedzinach wiedzy, a także problemy społeczne i gospodarcze.

Do kluczowych zagadnień wpisujących się w podnoszenie stanu wiedzy i praktycznych umiejętności dydaktyków wychowania fizycznego można zaliczyć kwestię realizowania ustawowych obowiązków związanych z doskonaleniem zawodowym przez osoby i instytucje zarządzające placówkami oświatowymi. Ustawa o systemie oświaty nakłada na dyrektorów placówek oświatowych obowiązek wyposażenia sal lekcyjnych i gimnastycznych w zakresie umożliwiającym realizację podstawy programowej oraz doskona-

¹⁰⁵ Więcej informacji o doskonaleniu i doksztalceniu nauczycieli w rozdziale 2.3.

lenia zawodowego¹⁰⁶. Tymczasem nie wszyscy dyrektorzy placówek wywiązują się z tego obowiązku.

Nauczyciele zatrudnieni w danej placówce oświatowej powinni mieć możliwość korzystania z bazy sportowej na wysokim poziomie, ale w wielu placówkach występują nieprawidłowości w tym zakresie¹⁰⁷. Brakuje dobrze wyposażonej bazy dydaktyczno-sportowej, która umożliwiłaby odbywanie wewnątrzszkolnych kursów i innych form podnoszenia stanu wiedzy i umiejętności. Dostępność obiektów sportowych w wielu szkołach jest ograniczona, a wykorzystanie sprzętu i przyborów sportowych na lekcjach wychowania fizycznego jest niepełne¹⁰⁸. Niektóre placówki nie dysponują nawet salą gimnastyczną i korzystają z obiektów innych szkół. Sytuacja ta powoduje, że nauczyciele, którzy odbędą szkolenie w ramach placówki oświatowej, w której są zatrudnieni, nie zawsze mogą wykorzystać na lekcjach wychowania fizycznego nabytą wiedzę lub umiejętności.

Ze swoich zadań dotyczących przygotowania zasad przeprowadzenia szkoleń nie wywiązuje się także część szkolnych rad pedagogicznych¹⁰⁹.

¹⁰⁶ Dz.U. Nr 56, poz. 458.

¹⁰⁷ *Informacja...*, op.cit., s. 39; Kontrola przeprowadzona przez Najwyższą Izbę Kontroli w roku szkolnym 2007/2008 i 2008/2009 w 52 placówkach na poziomie szkoły podstawowej, gimnazjum, liceum i technikum oraz w szkołach wyższych wskazała wiele niedoskonałości w zakresie podnoszenia przez nauczycieli wychowania fizycznego tych placówek stanu swoich kompetencji. Do skontrolowanych jednostek należały m.in.: Szkoła Podstawowa nr 4 w Piasztowie, Szkoła Podstawowa nr 8 w Zabrze, Szkoła Podstawowa nr 5 w Orzeszu-Zazdrości, Gimnazjum Publiczne nr 3 w Będzinie, Zespół Szkół im. Jana Pawła II w Siewierzu, Gimnazjum Publiczne Nr 7 w Tomaszowie Mazowieckim, Szkoła Podstawowa nr 6 im. Mikołaja Kopernika w Zduńskiej Woli, Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Żeromskiego w Żyrardowie, Gimnazjum Publiczne nr 1 w Garwolinie, Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Narodowego Piłsudskiego w Warszawie, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Uniwersytet Rzeszowski, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie.

¹⁰⁸ *Szkoły nie mają sal gimnastycznych*, www.dziennikbałtycki.pl/artykul/306598,szkoły-nie-mają-sal-gimnastycznych,id,t.html?cookie=1 [data dostępu: 24.04.2012]; *Strategia rozwoju sportu w Polsce*, Ministerstwo Sportu, Warszawa 2007, s. 26. Badania przeprowadzone przez MEN wskazały, że w 340 polskich gminach nie było żadnej sali gimnastycznej. W kolejnych latach sytuacja ta uległa poprawie, ale nadal wymaga inwestycji w szkolną infrastrukturę sportową.

¹⁰⁹ *Strategia rozwoju...*, op.cit., s. 38; Obowiązki dyrektorów i rad pedagogicznych w tym zakresie zostały omówione w rozdziale 2.3. niniejszego opracowania.

W wielu szkołach, mimo przyjęcia wieloletnich planów rozwoju zawodowego zatrudnionych tam dydaktyków, członkowie rad nie przeprowadzają diagnozy ich potrzeb. Nieskorelowanie przygotowanej dla nauczycieli oferty szkoleniowej z ich rzeczywistymi oczekiwaniami może niekorzystnie wpłynąć na ich motywację do podejmowania tego typu kursów czy szkoleń oraz w niewielkim stopniu stanowić odpowiedź na faktyczne niedoskonałości w ich warsztacie zawodowym¹¹⁰. Brak diagnozy może spowodować również pomijanie niektórych nauczycieli w harmonogramie doskonalenia przygotowanym przez poszczególne placówki, zarówno w planach rocznych, jak i wieloletnich. Osoby zarządzające szkołami nie wypełniają także wszystkich założeń wynikających ze sprawowanego nadzoru pedagogicznego nad nauczycielami, gdyż nie zawsze podejmują działania oceniające wpływ różnych form doskonalenia zawodowego na warsztat pracy nauczyciela wychowania fizycznego¹¹¹. Jest to zjawisko niekorzystnie wpływające na jakość kształcenia i obniżające poziom merytoryczny zajęć z tego przedmiotu.

Doskonalenie zawodowe nauczycieli wychowania fizycznego w wymiarze instytucjonalnym jest w zasadniczym stopniu realizowane, ale największą barierą dla wielu placówek są kwestie finansowe, gdyż na ten cel oraz doradztwo metodyczne w budżetach samorządów przeznaczają się zaledwie 1% środków z puli wynagrodzeń personalnych dla dydaktyków¹¹². Środki te mogą zostać wykorzystane na przygotowanie szkoleń i kursów dla nauczycieli lub na zatrudnienie doradcy metodycznego. Wiele szkół wybiera drugą z opcji, gdyż wiąże się to z mniejszymi kosztami. Wśród innych wydatków, jakie ponosi szkoła, jest to suma niewielka, niegwarantująca wysokiego poziomu szkoleń i kursów oraz często niepozwalająca na udział w doskonaleniu wszystkich nauczycieli. Ponad-

¹¹⁰ Ibidem.

¹¹¹ Ibidem, s. 39.

¹¹² Kwestie te reguluje Karta Nauczyciela.

to znaczne środki są przeznaczane przez wiele szkół na tworzenie klas sportowych, co odbywa się często kosztem doskonalenia zawodowego¹¹³.

Dydaktycy wychowania fizycznego wyrażają największe zainteresowanie formami szkoleń, których ukończenie wiąże się z uzyskaniem nowych kwalifikacji i jest szansą na większe wynagrodzenie. Mniejszą wagę przywiązują natomiast do kursów doskonalących i warsztatów metodycznych, gdyż ich sfinalizowanie nie ma odzwierciedlenia w wyższej pensji¹¹⁴. Jest to czynnik obniżający motywację do zdobywania nowych umiejętności i poszerzania wiedzy, wpływający na stopień realizacji zasadniczych celów i zadań wychowania fizycznego, które zależą głównie od kompetencji i zaangażowania nauczyciela¹¹⁵. Nauczyciele nie zawsze też mają motywację do udziału w seminariach i warsztatach poświęconych wiedzy przedmiotowej. W efekcie zajęcia szkoleniowe nie odbywają się z powodu zbyt małego zainteresowania. Za przykład może posłużyć cykl weekendowych szkoleń zorganizowanych przez Polską Akademię Nauk, których nie zrealizowano z powodu braku chętnych, mimo niepodważalnych zalet tego typu działań¹¹⁶.

W kontekście doskonalenia zewnętrznego prowadzonego poza placówką oświatową, w której dydaktyk jest zatrudniony, istotnym problemem jest niedostosowanie tematyki szkoleń, kursów i innych form doskonalenia do oczekiwań nauczycieli. Nie dotyczy to wszystkich placówek oraz nauczycieli, stanowi jednak istotą trudność wynikającą głównie z kładzenia większego nacisku na metodyczne przygotowanie dydaktyków do wykonywania zawodu kosztem przygo-

¹¹³ *Informacja...*, op.cit., s. 64.

¹¹⁴ *O zawodzie nauczyciela*, www.zawodowe.com/Nauczyciel_-_opis_28 [data dostępu: 23.04.2012].

¹¹⁵ A. Wach-Kąkolewicz, *Rozwój zawodowy. Motywy podejmowania aktywności uczenia się*, <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/26/id/577> [data dostępu: 24.04.2012]; A. Litawa, *Motywy uczestnictwa nauczycieli w kształceniu ustawicznym*, www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/24/id/540 [w:] „e-mentor” 2008, nr 2.

¹¹⁶ I. Paśko, M. Kucharska-Żądło, op.cit., s. 293; Omawiana sytuacja miała miejsce w roku szkolnym 2004/2005 i dotyczyła wprawdzie nauczycieli przedmiotów przyrodniczych z województwa małopolskiego, ale problem ten ma szerszy kontekst i dotyczy również dydaktyków innych przedmiotów, w tym wychowania fizycznego.

towania merytorycznego¹¹⁷. Nawet jeśli oferta edukacyjna ośrodków metodycznych zawiera zajęcia z doskonalenia przedmiotowego, nie dają one pełnej możliwości rozwijania zagadnień merytorycznych, a jedynie metodycznych¹¹⁸.

Swojej funkcji nie spełniają również spotkania nauczycieli z przedstawicielami wydawnictw, które najczęściej nie służą poszerzaniu i aktualizacji wiedzy dydaktyków, ale promocji podręczników. Celem spotkań powinno być dokonanie przez nauczyciela oceny pod kątem użyteczności w procesie nauczania nowych materiałów dydaktycznych, które ewentualnie miałyby zastąpić te mniej aktualne i niedostosowane do wymagań systemu edukacyjnego. Wybierając podręcznik, nauczyciel powinien wykorzystać wiedzę, którą zdobył w procesie doskonalenia zawodowego, dlatego decyzja ta powinna być podyktowana wiedzą nauczyciela na temat przeobrażeń zachodzących w rzeczywistości, na którą składają się osiągnięcia w dziedzinie nauki, techniki i technologii¹¹⁹.

Wśród innych problemów związanych z doskonaleniem zawodowym nauczycieli wychowania fizycznego należy wymienić także odległość od ośrodków prowadzących doskonalenie, co dla wielu dydaktyków, zwłaszcza z mniejszych miejscowości, jest znaczącym utrudnieniem. Dystans dzielący nauczyciela od instytucji prowadzącej szkolenie jest również związany z koniecznością poświęcenia czasu na dojazd oraz odbycie kursu lub udział w warsztatach. Ponadto dydaktycy skarżą się na brak informacji o organizowanych warsztatach, spotkaniach z metodykami i innych formach doskonalenia zawodowego. Dla niektórych z nich pozyskiwanie informacji na ten temat jest czasochłonne, a sam udział w różnych formach doskonalenia wiedzy przedmiotowej jest również kosztowny¹²⁰.

¹¹⁷ Ibidem.

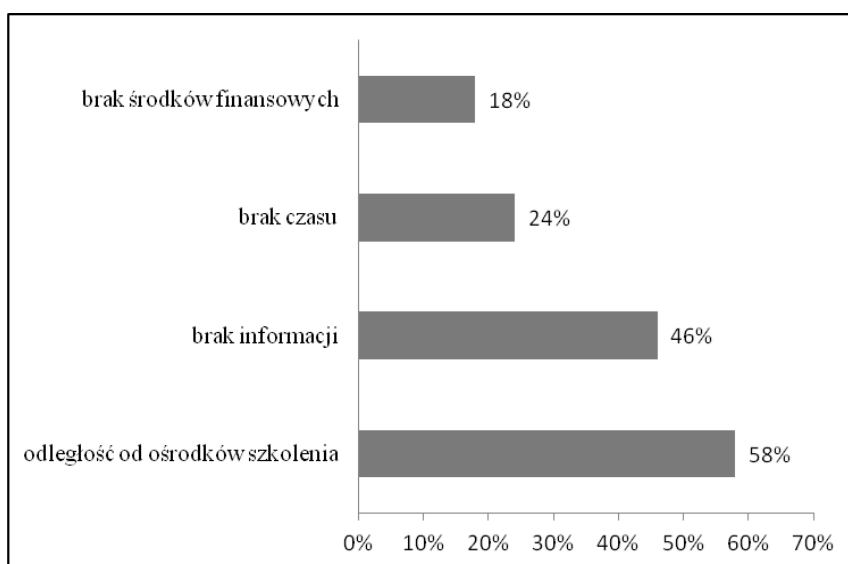
¹¹⁸ Ibidem.

¹¹⁹ Ibidem, s. 294.

¹²⁰ Ibidem, s. 295–296.

Jeśli podejmowanie różnych form doskonalenia zawodowego wymaga od nauczycieli opuszczenia zajęć lekcyjnych, władze szkolne powinny zorganizować zastępstwo w tych klasach, w których dydaktyk uczy. Jednakże wobec trudności ze znalezieniem osób chętnych do podjęcia zastępstwa oraz ponoszonych przez placówkę oświatową kosztów z tym związanych wielu dydaktyków rezygnuje z podejmowania doskonalenia¹²¹.

Wykres 2. Najczęściej wskazywane przez nauczycieli niedogodności związane z doskonaleniem zawodowym

Źródło: opracowanie własne na podstawie: I. Paško, M. Kucharska-Żądło, *Doskonalenie nauczycieli. Mity i rzeczywistość* [w:] B. Muchacka, M. Szymański (red.), *Nauczyciel w świecie współczesnym*, Kraków 2008, s. 295.

Podsumowując, system doskonalenia zawodowego zmagają się z wieloma trudnościami natury organizacyjnej, logistycznej i finansowej. Istotnym problemem jest często również brak motywacji dydaktyków do podejmowania różnych form zdobywania dodatkowej wiedzy i umiejętności oraz bierna postawa osób zarządzających placówkami oświatowymi.

¹²¹ *Zakres autonomii...*, op.cit., s. 50.

4. Nowatorskie rozwiązania edukacyjne stosowane w Polsce i Europie – dobre praktyki

O jakości systemu edukacyjnego decyduje m.in. merytoryczne i metodyczne przygotowanie nauczycieli do realizacji podstawy programowej, wyrażające się odpowiednimi kwalifikacjami i kompetencjami dydaktyków, a także predyspozycjami zawodowymi. Współczesna nowoczesna placówka oświatowa powinna jednak opierać się również na skutecznym zarządzaniu i organizowaniu procesu nauczania, doskonaleniu zawodowego nauczycieli, a także na otwartości na rozwiązania usprawniające wymienione procesy. W kontekście nieustannych zmian zachodzących w nauce, technice i technologii konieczne jest podążanie za rozwiązaniami zwiększającymi efektywność i jakość systemu edukacyjnego.

4.1. Pojęcie innowacji i eksperymentu pedagogicznego w edukacji

W sferze unowocześniania procesu nauczania i funkcjonowania placówek oświatowych pojawia się pojęcie innowacji, które możemy rozumieć jako świadomie wprowadzoną zmianę, polegającą na wykorzystaniu nowych metod, środków czy sposobów zwiększenia efektywności oraz podniesienia jakości danej dziedziny funkcjonowania szkoły lub całego systemu oświatowego. Celem innowacji jest modyfikacja rzeczywistości wychowawczej odpowiadająca na potrzeby edukacyjne społeczeństwa¹²². Innowacje powstają

¹²² T. Polański, *Budowanie szkolnej społeczności uczącej się. Innowacje pedagogiczne w szkołach województwa podkarpackiego*, <http://ckpidn.home.pl/konferencja/T.Polanski.pdf> [data dostępu: 26.04.2012].

one z inicjatywy dydaktyków, którzy w obliczu niewystarczającej skuteczności dotychczasowych metod i technik pracy stosują rozwiązania alternatywne, stwarzające wprawdzie ryzyko niepowodzenia, ale również perspektywę sukcesu polegającego na podniesieniu jakości procesu nauczania i zwiększeniu atrakcyjności zajęć lekcyjnych.

Implementacja innowacji w obszarze oświaty powinna być skutkiem tworzenia bliższych więzi między badaniami naukowymi, doświadczalnymi a wiedzą praktyczną nauczycieli i wychowawców. Mając na uwadze przeprowadzane badania psychopedagogiczne oraz wyzwania, przed którymi stoi oświata, zarówno polska, jak i europejska, należy stale podejmować działania wspierające proces nauczania. Konieczne jest usunięcie braków, niedoskonałości oraz zwiększenie skuteczności działań dydaktyczno-wychowawczych podejmowanych w placówce oświatowej¹²³.

Wśród najczęściej stosowanych w edukacji innowacji należy wyróżnić modyfikacje¹²⁴:

1. kształceniowe (dydaktyczne) – związane z implementacją zmian:
 - a) programowych – w obszarze celów, treści oraz pożądanych osiągnięć w nauczaniu, wychowaniu, sprawowaniu opieki i terapii;
 - b) organizacyjnych – obejmujących zmiany w zakresie struktury danej jednostki szkolnej, pozwalające na sprecyzowanie jej zadań i obowiązków w systemie organizacyjno-instytucjonalnym;

¹²³ *Innowacyjne zarządzanie w polskiej oświacie*, www.innowacje2009.pl/sites/default/files/IZ2009_final_www.pdf [data dostępu: 17.05.2012].

¹²⁴ *Ibidem*; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki, Dz.U. Nr 56, poz. 506, art. 1 § 1.1; R. Such, *Innowacje pedagogiczne*, www.doradcametodyczny.pl/Dokumenty%20na%20dysku/Innowacjapedagogiczne.pdf [data dostępu: 25.04.2012].

- c) metodycznych – dotyczących modyfikacji w sposobie i technikach przekazywania i egzekwowania wiedzy;
 - d) technologicznych – związanych z modyfikacjami w obszarze środków technologicznych wykorzystywanych w kształceniu, wychowywaniu i opiece nad uczniami;
2. wychowawcze – w obszarze celów, metod i treści oraz osiągnięć związanych z wychowawczym wpływem na postawę osób, zarówno w kontekście indywidualnym, jak i społecznym;
 3. opiekuńcze – zmiany dokonywane w obszarze metod, zasad i treści oraz modyfikacje w dziedzinie technologii i organizacji opiekuńczych funkcji systemu edukacyjnego;
 4. terapeutyczno-zdrowotne – są to te zmiany w sposobie kształcenia, wychowania i opieki, które związane są z zagadnieniami indywidualnej oraz społecznej kondycji zdrowotnej;
 5. przedmiotowe – modyfikacje polegające na wzbogaceniu obszaru programu nauczania danego przedmiotu o nowe cele, treści oraz pożądane osiągnięcia;
 6. eksperyment pedagogiczny – inicjatywy zmierzające do podniesienia efektywności edukacji szkolnej, polegające na wdrożeniu zmian w warunkach prowadzenia i organizacji lekcji lub zakresie przekazywanych treści, nadzorowane przez jednostkę naukową; celem jest podniesienie poziomu nauczania w placówce oświatowej¹²⁵;
 7. reforma oświatowa – modyfikacje o charakterze formalnoprawnym oraz organizacyjnym wprowadzane w systemie edukacyjnym w szerokim zakresie.

Nowatorskie rozwiązania stosowane w systemie edukacyjnym mogą mieć charakter pionierski, dla którego właściwe będą cechy nowości, stwa-

¹²⁵ Rozporządzenie MEN i Sportu z 9 kwietnia..., art. 1 § 1.2.

rzające podstawy do rozwijania nowych kierunków w danej dziedzinie, lub asymilacyjny, polegający na integracji określonych rozwiązań z już istniejącym systemem. W pierwszym przypadku nowatorskie rozwiązania nie muszą stanowić prostego przyswojenia nowych rozwiązań wykorzystanych wcześniej przez inne osoby, ale mogą przyjąć nową formę praktyki pedagogicznej, systematycznie uzupełnianej o kolejne zmiany bazujące na personalnych i autorskich doświadczeniach. Innowacje mogą stanowić wynik doświadczeń dydaktycznych i wychowawczych nauczyciela lub zespołu nauczycieli, którzy przystosowują określone rozwiązania pedagogiczne do potrzeb danej placówki oświatowej. Wprowadzenie innowacji wiąże się w tym przypadku z koniecznością podejmowania współpracy w zespole dydaktycznym i wypracowania optymalnego kształtu implementowanych zmian. Źródło modyfikacji może również stanowić doświadczenie innych osób, wykorzystane i przystosowane do potrzeb, celów i zasad pracy danego nauczyciela lub placówki szkolnej¹²⁶.

W szerszym kontekście innowacje mogą być wprowadzone w całym systemie oświatowym poprzez jego reformę regulowaną na drodze ustawy lub rozporządzenia. Przykładem innowacji oświatowej jest reforma z 1999 roku, w której uczestniczyły wszystkie placówki szkolne w Polsce. W myśl jej założeń każdy dydaktyk został zobowiązany do wprowadzania zmian nowatorskich w swoim warsztacie dydaktyczno-wychowawczym oraz realizowaniu procesu nauczania.

4.1.1. Wprowadzanie innowacji i eksperymentu pedagogicznego

Innowacja i eksperyment mogą zostać implementowane w ramach wszystkich przedmiotów i zajęć o charakterze edukacyjnym lub dotyczyć jedynie wybranych dziedzin funkcjonowania szkoły. Mogą obejmować również

¹²⁶ Z. Barankiewicz, *Zagadnienie innowacyjności w edukacji*, http://staryefs.warmia.mazury.pl/userfiles/file/Aktualnosci/2010%20r./prezentacje_ze_spotkania_inr_o_projektach_innowacyjnych_15_lipca_10/zagadnienie_innowacyjnosci_w_edukacji.pdf [data dostępu: 26.04.2012].

całą placówkę oświatową lub część jej oddziałów i grup. Działania podejmowane w tym zakresie przez osoby zarządzające daną szkołą nie mogą jednak skutkować zmianą typu szkoły i zadań przez nią wykonywanych oraz pozbawiać uczniów bezpłatnego dostępu do nauki, wychowania i opieki w obszarze wynikającym z Ustawy z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty¹²⁷. Wprowadzenie innowacji nie powinno również naruszać uprawnień uczniów do zdobywania wiedzy i zdolności warunkujących ukończenie danego typu placówki oświatowej¹²⁸. Kwestie nowatorskich rozwiązań edukacyjnych mają swoje umocowanie w podstawie prawnej, na którą składają się:

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329 z późn. zm.). W art. 41 ust.1 pkt 3 ustawodawca stwierdza, że rada pedagogiczna placówki oświatowej może w ramach swoich kompetencji stanowiących *podejmować uchwały w sprawie innowacji i eksperymentów pedagogicznych*. Zmiany te muszą uzyskać akceptację rady szkoły.
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 lutego 2002 r. (zm. 29.05.2003 r.) w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji. Przykładem innowacji, którą ustawodawca dopuszcza, jest stosowanie obok dzienników lekcyjnych w formie standardowej również elektronicznych, wykorzystywanych za zgodą organu prowadzącego placówkę.
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności

¹²⁷ Rozporządzenie MEN i Sportu z 9 kwietnia..., art. 3, § 2.1.

¹²⁸ Ibidem, art. 5 § 3.

innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki, Dz.U. z 2002 r. Nr 56, poz. 506¹²⁹.

4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych, Dz.U. z 2002 r. Nr 15, poz. 142.
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. (zm. 30.11.2006 r.) w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz.U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17.
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 stycznia 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania i podręczników oraz cofania dopuszczenia, Dz.U. z 2009 r. Nr 4, poz. 18.
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 30 lipca 2002 r. w sprawie warunków tworzenia, organizacji oraz działania klas i szkół sportowych i szkół mistrzostwa sportowego, Dz.U. Nr 126, poz. 1078.
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 marca 2006 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach: blacharz, blacharz samochodowy, koszykarz-plecionkarz, kucharz, mechanik pojazdów samochodowych, monter kadłubów okrętowych, technik bezpieczeństwa i higieny pracy, technik pożarnictwa, technik technologii wyrobów skórzanych i złotnik-jubiler, Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.

Decyzję o wprowadzeniu innowacji lub eksperymentów podejmuje rada pedagogiczna, jeśli¹³⁰:

¹²⁹ Postanowienia tego rozporządzenia zostały omówione w rozdziale 4.1.1.

¹³⁰ Rozporządzenie MEN i Sportu z 9 kwietnia..., art. 2.

1. uzyska zgodę dydaktyków, którzy będą zaangażowani w realizację rozwiązań innowacyjnych lub eksperymentów pedagogicznych;
2. zasięgnie opinii rady placówki oświatowej;
3. uzyska pisemną zgodę osoby lub grupy osób będących autorami projektu innowacyjnego na jego implementację w szkole (w sytuacji, gdy nie był wcześniej wydany).

Po spełnieniu przez radę pedagogiczną tych wymagań dyrektor placówki oświatowej przekazuje uchwałę, w przypadku wprowadzenia innowacji, do kuratorium oświaty oraz organu sprawującego nadzór nad szkołą, najpóźniej do 31 marca roku poprzedzającego rok szkolny, w którym rozwiązania innowacyjne mają zostać wprowadzone. Implementacja eksperymentu wymaga zgody ministra odpowiedzialnego za resort oświaty i wychowania¹³¹.

Wniosek o zgodę na realizację eksperymentu powinien zawierać¹³²:

1. cel, wytyczne i sposób jego wprowadzenia;
2. opinię instytucji naukowej na temat założeń eksperymentu i jej zgodę na monitorowanie przebiegu przedsięwzięcia oraz jego ocenę;
3. zgodę rady pedagogicznej i jednostki prowadzącej szkołę;
4. ocenę rady placówki oświatowej.

Rozpoczęcie działań innowacyjnych lub eksperymentów edukacyjnych wiąże się z koniecznością zapewnienia przez szkołę właściwych do tego celu warunków organizacyjnych oraz doboru kadry legitymującej się odpowiednim poziomem wiedzy, doświadczenia i umiejętności w tym zakresie. Jej udział w omawianych działaniach jest dobrowolny. Wysoki poziom kompetencji osób uczestniczących w procesie wprowadzania innowacji lub eksperymentów jest warunkiem koniecznym do efektywnej realizacji planowanego przedsięwzięcia. W kwestie organizacyjne wpisuje się natomiast m.in.

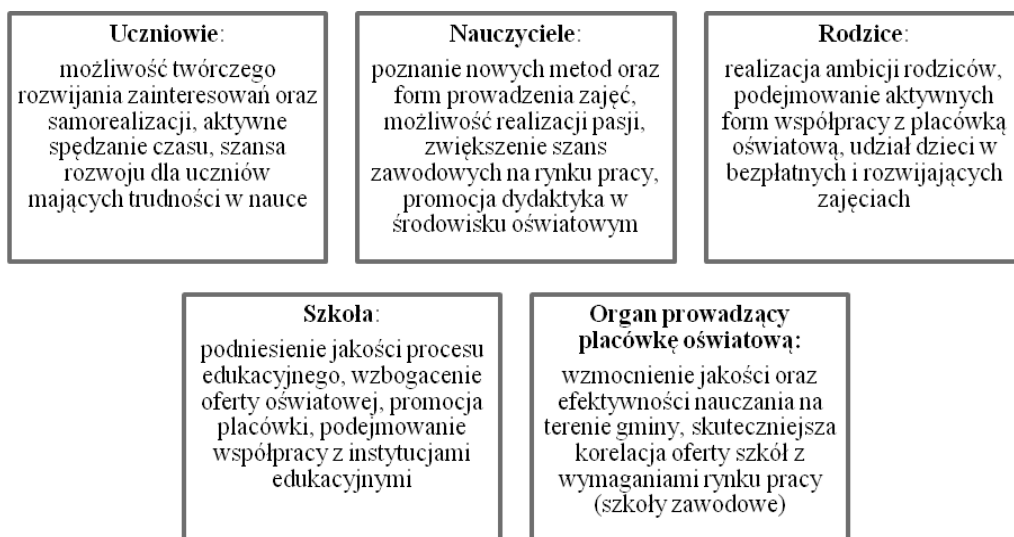
¹³¹ Ibidem. W przypadku implementacji eksperymentu w danej profesji wymagana jest opinia ministra właściwego dla tego zawodu.

¹³² Ibidem.

podjmowanie środków na ten cel, które mogą być pozyskane za pisemną zgodą jednostki prowadzącej placówkę oświatową¹³³. Po przeprowadzeniu innowacji lub eksperymentu dyrektor szkoły, w której przedsięwzięcie było realizowane, przekazuje ministrowi właściwemu do spraw oświaty i wychowania ocenę realizowanego projektu dokonaną przez jednostkę badawczą i kuratora oświaty¹³⁴.

Implementacja nowatorskich rozwiązań pedagogicznych niesie ze sobą wiele korzyści dla wszystkich podmiotów uczestniczących we wprowadzaniu zmian. Poniższy schemat przedstawia najważniejsze korzyści innowacji dla poszczególnych osób i instytucji.

Schemat 6. Korzyści z wprowadzania innowacji i eksperymentów pedagogicznych z uwzględnieniem podmiotów uczestniczących w tym procesie

Źródło: opracowanie własne na podstawie Z. Barankiewicz, *Zagadnienie innowacyjności w edukacji*, http://staryefs.warmia.mazury.pl/userfiles/file/Aktualnosci/2010%20r./prezentacje_ze_spotkania_inr_o_projektach_innowacyjnych_15_lipca_10/zagadnienie_innowacyjnosci_w_educacji.pdf [data dostępu: 26.04.2012].

¹³³ Ibidem,

¹³⁴ Ibidem, art. 3.

Na płaszczyźnie marketingowej innowacje pedagogiczne umożliwiają nauczycielowi poprawę jakości własnej pracy, prowadzącą do zwiększenia zakresu świadczonych usług i wzmocnienia pozycji na rynku pracy. Stosowanie nowatorskich rozwiązań przez nauczyciela wpływa na poprawę jakości jego warsztatu pracy i stwarza podstawy do wyjścia poza podstawę programową i rozszerzenia działalności na rynku edukacyjnym¹³⁵.

4.2. Innowacje w kształceniu i doskonaleniu zawodowym nauczycieli wychowania fizycznego

Nauczyciele wychowania fizycznego, aby skutecznie realizować założenia programowe, wyrabiać w uczniach zamiłowanie do kultury fizycznej oraz świadomość zasadności prowadzenia zdrowego trybu życia, powinni mieć możliwość pełnego i efektywnego przygotowania się do wykonywania zawodu. Dotyczy to zarówno podejmowania studiów, jak i różnych form doskonalenia zawodowego, którego celem jest podnoszenie stanu wiedzy i umiejętności poprzez stałe ich aktualizowanie. Aby jednak procesy te były efektywne i poprawiały jakość nauczania, obok standardowych metod i środków kształcenia, doskonalenia zawodowego i nauczania należy wprowadzić również rozwiązania o charakterze innowacyjnym.

4.2.1. Kształcenie przyszłych dydaktyków wychowania fizycznego

Zmiany, których celem jest modyfikacja programów studiów oraz lepsza organizacja nauczania na kierunku wychowanie fizyczne, powinny być zainicjowane przez osoby i instytucje odpowiedzialne za politykę oświatową zarówno na szczeblach regionalnym, krajowym, jak i europejskim. Powinny

¹³⁵ R. Such, op.cit.

również wpisywać się w propagowaną przez organy Unii Europejskiej ideę uczenia się przez całe życie, która zakłada dążenie do stałego i systematycznego poszerzania swojej wiedzy i umiejętności, dążenie do poprawy jakości nauczania oraz inwestowanie w różne formy doskonalenia zawodowego.

Kluczowy w tym kontekście jest dokument wydany przez Radę UE ds. Edukacji, Młodzieży i Kultury w maju 2009 roku, poświęcony strategicznym ramom europejskiej kooperacji w obszarze kształcenia i szkolenia – Edukacja i Szkolenie 2020. Wyszczególniono w nim cztery podstawowe cele edukacyjnej polityki Unii Europejskiej, wśród których znalazło się także *zwiększanie kreatywności i innowacyjności, w tym przedsiębiorczości na wszystkich poziomach kształcenia i szkolenia*. Mając świadomość, że twórcze działania sprzyjają indywidualnemu rozwojowi oraz stanowią punkt bazowy dla podejmowania innowacji, UE traktuje je jako jeden z głównych wyznaczników zrównoważonego postępu w dziedzinie gospodarki. Kreatywność i innowacyjność są niezwykle istotne dla stałego rozwoju instytucji, firm, placówek oświatowych oraz zatrudnionych w nich specjalistów. Dlatego głównym zadaniem systemów edukacyjnych powinno być promowanie wśród obywateli Unii Europejskiej tych kompetencji, które dotyczą umiejętności informatycznych¹³⁶, zdolności uczenia się, postaw przedsiębiorczych oraz wiedzy z zakresu kultury, gdyż są one podstawą do działań innowacyjnych¹³⁷. Ponadto państwa członkowskie współpracujące w obszarze oświaty powinny podejmować działania zbliżające do siebie sfery edukacji, badań i innowacji. Umożliwi to pełne wykorzystanie ich potencjału oraz skuteczniejsze przygotowanie przyszłych pracowników do funkcjonowania na rynku

¹³⁶ Więcej na temat kompetencji i innowacji informatycznych nauczycieli wychowania fizycznego w rozdziałach 4.3.1. i 4.3.2.

¹³⁷ A. Zygierewicz, *Polityka edukacyjna Unii Europejskiej*, Biuro Analiz Sejmowych, 1 czerwca 2010, nr 15.

zatrudnienia. Postulat ten dotyczy również nauczycieli, którzy poprzez stałe poszerzanie swojej wiedzy, umiejętności oraz zwiększoną świadomość innowacyjnych rozwiązań w zakresie nauczanego przedmiotu, powinni przyczyniać się do poprawy jakości nauczania. Nowatorskie rozwiązania oparte na doświadczeniu, praktyce zawodowej oraz nowoczesnej wiedzy zwiększają atrakcyjność procesu edukacyjnego i ułatwiają korelację potrzeb zawodowych dydaktyków z oczekiwaniami społecznymi¹³⁸.

Aby te cele osiągnąć, w kształceniu nauczycieli wychowania fizycznego należy realizować także pozostałe cele wynikające z postulatów zawartych w dokumencie Edukacja i Szkolenie 2020. Przede wszystkim poprawy wymaga jakość i skuteczność kształcenia dydaktyków, które powinno efektywniej wpływać na rozwijanie i doskonalenie kompetencji kluczowych, niezbędnych w pracy zawodowej w placówce oświatowej¹³⁹. Ponadto istotne jest *promowanie równości, spójności społecznej i aktywności*, które wiążą się z możliwością zdobywania, poszerzania i aktualizacji wiedzy, umiejętności oraz warsztatu zawodowego dydaktyków wychowania fizycznego. Kształcenie nauczycieli powinno być zatem tak skonstruowane, aby zapewnić im kwalifikacje i kompetencje umożliwiające wprowadzanie do nauczania m.in. rozwiązań twórczych, niestandardowych i innowacyjnych, stałe aktualizowanie wiedzy, środków oraz metod nauczania¹⁴⁰.

Polski system edukacyjny, jako część europejskiego systemu oświatowego, powinien realizować postulaty organów UE, a wszelkie modyfikacje

¹³⁸ Ibidem.

¹³⁹ Do pozostałych kompetencji kluczowych Komisja Europejska zaliczyła: umiejętność operowania językiem ojczystym i językiem obcym, podejmowanie inicjatyw oraz postawa przedsiębiorcza, zdolności matematyczne i podstawowe umiejętności naukowo-techniczne, zdolności informatyczne, kompetencje społeczne i obywatelskie, świadomość i ekspresja kulturalna, zdolność uczenia się.

¹⁴⁰ *Konkluzje Rady z dnia 12 maja 2009 r. w sprawie strategicznych ram Europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia („ET 2020”), 2009/C 119/02.*

w nauczaniu powinny stanowić odpowiedź na potrzeby nauczycieli, rynku pracy oraz nauki i gospodarki, a także być zgodne ze zmodernizowaną w 2009 roku podstawą programową, która implikowała zmiany i innowacje w obszarze nauczania wychowania fizycznego. Modyfikacje w zakresie metod i celów kształcenia wskazują nauczycielowi konieczność poszukiwania nowych, obok tradycyjnych, sposobów oraz środków edukowania uczniów¹⁴¹. Wymaga to jednak zwiększonej świadomości i wiedzy w zakresie niedoskonałości występujących w kształceniu przyszłych nauczycieli, a także wizji zmian warunkujących dostosowanie programów studiów i praktyk do rzeczywistych warunków pracy nauczyciela¹⁴².

Zmiany systemowe powinny polegać przede wszystkim na:

1. uporządkowaniu kwestii prawnych dotyczących oświaty (także kwestii dotyczących innowacji i eksperymentów edukacyjnych) oraz osiągnięciu wysokiego poziomu poczucia stabilizacji wśród nauczycieli, umożliwiającego wypełnianie zadań zawodowych; brak jednolitych przepisów prawa oświatowego, których nauczyciele często nie znają, nie wpływa korzystnie na ich motywację do wprowadzania innowacji i aktualizowania wiedzy;
2. ograniczeniu liczby absolwentów kierunków umożliwiających pracę jako nauczyciel wychowania fizycznego przy jednoczesnym zwiększeniu środków finansowych przeznaczonych na ich kształcenie; rozwiązanie to pozwoli na skuteczniejsze kształcenie nauczycieli tego przedmiotu oraz jego korelację z rzeczywistym zapotrzebowaniem placówek oświatowych na kadre pedagogiczną.

¹⁴¹ *Podstawa programowa z komentarzami, Tom 8. Wychowanie fizyczne i edukacja dla bezpieczeństwa w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2008.

¹⁴² *Informacja...*, op.cit., s. 43.

Uporządkowanie zagadnień prawnych oraz organizacyjnych powinno odbywać się z uwzględnieniem faktycznych uwarunkowań pracy nauczyciela wychowania fizycznego oraz stanowić odpowiedź na kluczowe problemy systemu oświatowego. Zmianom tym powinna przyświecać świadomość konieczności poprawy jakości i podniesienia poziomu nauczania wychowania fizycznego w placówkach oświatowych na wszystkich poziomach edukacji. Dobrym rozwiązaniem w tym względzie jest wprowadzenie obowiązku legitymowania się dyplomem magisterskim przez nauczycieli uczących w placówkach gimnazjalnych oraz stopniowe implementowanie tej zmiany w szkołach podstawowych. Jest ono stosowane w większości państw europejskich i spełnia tam swoją funkcję¹⁴³.

Ponadto w kształceniu dydaktyków należałoby zmienić system osiągnięcia przez nauczycieli kwalifikacji i wprowadzić dwuetapową ścieżkę ich osiągnięcia. Zdobywanie tytułu zawodowego po zakończeniu edukacji na studiach pierwszego stopnia stwarzałoby absolwentowi możliwość odbycia stażu w placówce oświatowej. Po jego pozytywnym zaliczeniu nauczyciel osiągnąłby pełne kwalifikacje zawodowe. W wielu państwach Unii Europejskiej staż ma wyższą rangę, dzięki czemu jego wartość w zdobywaniu kwalifikacji zawodowych jest większa. Absolwent studiów licencjackich na kierunku pedagogicznym powinien realizować zadania nauczyciela zbliżone do obowiązków nauczyciela kontraktowego¹⁴⁴.

Ponadto kształcenie dydaktyków wychowania fizycznego należy skuteczniej powiązać z edukacją metodyczną studentów oraz praktyką w placówce oświatowej. Na tym gruncie możliwa będzie efektywna implementacja

¹⁴³ *System kształcenia ustawicznego nauczycieli. Najważniejsze wnioski z badań Instytutu Spraw Publicznych*, www.isp.org.pl/files/14068524780223322001118066629.pdf [data dostępu: 10.05.2012].

¹⁴⁴ *Ibidem*.

rozwiązań innowacyjnych oraz efektywniejsze realizowanie podstawy programowej i wypracowanie standardów egzaminacyjnych na kierunkach pedagogicznych. Celem realizacji tych postulatów w kształceniu studentów na kierunku wychowanie fizyczne należy wprowadzić modyfikacje polegające na zwiększeniu wymiaru godzinowego zajęć z metodyki przedmiotu¹⁴⁵. Legitymowanie się podstawowymi wiadomościami z tego zakresu może okazać się niewystarczające do należytego przygotowania studentów do pracy z uczniami, dlatego konieczne jest zwiększenie nacisku na ten przedmiot, gdyż opanowanie treści metodycznych warunkuje skuteczne powiązanie wiedzy teoretycznej z praktyką szkolną¹⁴⁶.

Rozszerzenia wymaga również kształcenie w zakresie przedmiotów pedagogicznych i psychologicznych, które stanowią podstawę do rozwijania przez studentów umiejętności radzenia sobie z trudnymi sytuacjami natury wychowawczej. Konieczne jest wzmocnienie kompetencji wychowawczych studentów – przyszłych nauczycieli, które pozwalają na skuteczniejsze radzenie sobie z problemami wychowawczymi występującymi w placówce oświatowej, poprzez analizę faktycznych sytuacji związanych np. z niesubordynowanymi uczniami. Niezbędne w tym kontekście wydaje się również rozszerzenie dydaktyk przedmiotowych, które umożliwiają poznanie i doskonalenie różnych, głównie aktywizujących form uczenia i oceniania¹⁴⁷. Innowacyjny model nauczania powinien realizować w jak najszerszym zakresie program nauczania w oparciu o szerokie spektrum metod i środków

¹⁴⁵ W Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. zostały szczegółowo omówione metodyki wychowania fizycznego i edukacji zdrowotnej na poszczególnych etapach edukacji.

¹⁴⁶ *System kształcenia ustawicznego nauczycieli. Najważniejsze wnioski...*, op.cit. W Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 roku nie uwzględniono kwestii poszerzenia wymiaru godzinowego zajęć metodycznych.

¹⁴⁷ Ibidem.

dydaktycznych, dostosowanych do warunków, w jakich odbywa się proces edukacyjny, ale również potencjału i potrzeb uczniów.

W nauczaniu przedszkolnym i zintegrowanym nauczyciele powinni stosować projektowanie sytuacji edukacyjnych, ich aktywizację oraz przygotowywać zajęcia zintegrowane również z wykorzystaniem narzędzi multimedialnych. Z kolei w klasach IV–VI szkoły podstawowej, placówkach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych zalecanymi przez ministra metodami pracy są zarówno metody standardowe, jak i niekonwencjonalne, w tym pobudzające uczniów do większej aktywności (m.in. metoda projektów, prace badawcze), dostosowane do potrzeb i potencjału uczniów. Ponadto ważną metodą jest organizowanie wycieczek szkolnych i innych zajęć pozaszkolnych¹⁴⁸.

Proponowane zmiany powinny dotyczyć również uwzględniania w procesie edukowania nauczycieli wychowania fizycznego możliwości nauczania obok przedmiotu głównego specjalności dodatkowej, wzbogacającej warsztat dydaktyczno-wychowawczy absolwenta oraz poszerzającej zakres działań pedagogicznych, które mógłby wykonywać w placówce oświatowej. Ponadto kształcenie studentów powinno odbywać się według standardów kształcenia oraz innych przepisów regulujących kwestie zdobywania kwalifikacji zawodowych przez dydaktyków¹⁴⁹.

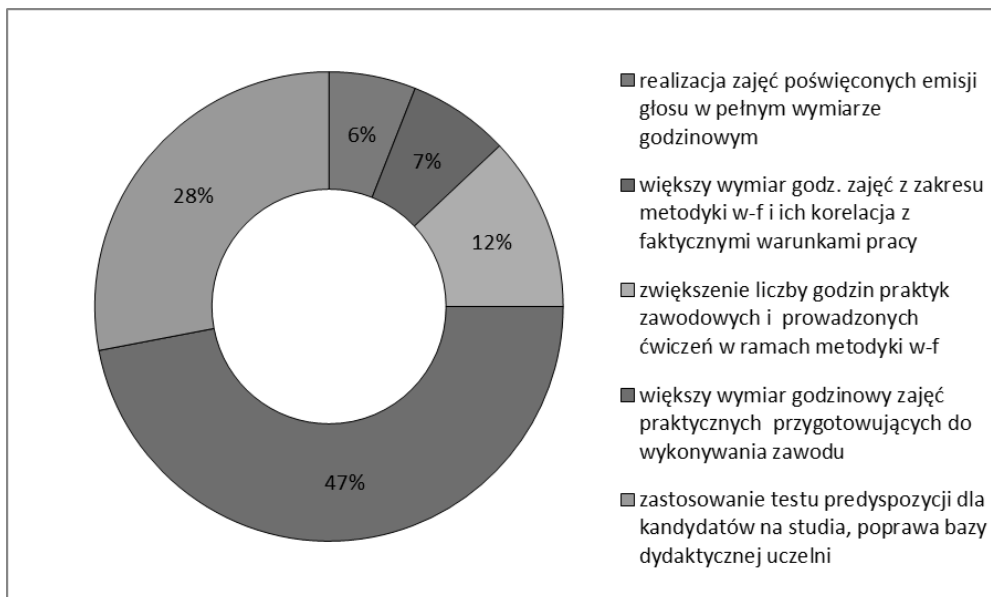
Zmiany w kształceniu kandydatów na nauczycieli wychowania fizycznego należy wprowadzić również do programów studiów, które nie w pełni przygotowują młodych ludzi do sprawowania trudnej i wymagającej dużego poświęcenia funkcji nauczyciela. Wyniki badania przeprowadzonego przez Najwyższą Izbę Kontroli wśród studentów kierunku wychowanie fizyczne pozwoliły na określenie tych obszarów programów studiów na oma-

¹⁴⁸ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r.

¹⁴⁹ *Informacja...*, op.cit., s. 49–50.

wianym kierunku, które wymagają modyfikacji. Na tej podstawie zaproponowano działania korygujące, które przedstawia poniższy wykres.

Wykres 3. Propozycje zmian w kształceniu kandydatów na nauczycieli wychowania fizycznego według wyników badania NIK

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Informacji o wynikach kontroli: wychowanie fizyczne i sport w szkołach publicznych*, Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa 2010, s. 42.

Zaproponowane zmiany ogniskują się głównie wokół zwiększenia wymiaru praktycznego kształcenia dydaktyków wychowania fizycznego, zarówno poprzez udoskonalenie programów praktyk pedagogicznych¹⁵⁰, jak i wprowadzenie rozwiązań zwiększających efektywność poszczególnych przedmiotów realizowanych na studiach.

Innym rozwiązaniem jest wprowadzenie do kształcenia studentów metody twórczego rozwiązywania problemów (*problem based learning*), którą powszechnie stosuje się na poziomie studiów wyższych w Holandii. Studenci pracują w niewielkich grupach liczących 8–12 osób pod kierunkiem wykła-

¹⁵⁰ Zostaną one omówione w kolejnym podrozdziale.

dowcy, do którego zadań należy aktywizowanie członków zespołu, doradzanie oraz korygowanie kierunku dyskusji, jeśli odbiega on od zasadniczego tematu. Poruszane zagadnienia skorelowane są z rzeczywistymi sytuacjami i analizowane na bazie studium przypadku łączącego teorię z praktyką. Efektywność pracy zależy od znajomości siedmiu kroków twórczego rozwiązywania problemów.

Tabela 2. Metoda twórczego rozwiązywania problemów

Etap	Działania
Zrozumienie problemu	Grupa powinna uświadomić sobie, czy rozumie istotę problemu.
Zdefiniowanie problemu	Postawienie pytań lub tezy ułatwiających przejście do kolejnego etapu metody.
Analiza sytuacji	Szczegółowe zgłębienie zagadnienia oraz poszukiwanie jego alternatywnych rozwiązań. Grupa pracuje w oparciu o metody aktywizujące: burzę mózgów, mapy myślowe, myślenie życzeniowe, analizę morfologiczną i inne.
Określenie struktury i organizacji	Poddanie krytyce wniosków uzyskanych na poprzednim etapie. Formułowanie nowych wniosków, dokonywanie selekcji najważniejszych propozycji rozwiązania problemu. Projektowanie działań służących rozwiązaniu problemu.
Określenie celów uczenia się	Określenie braków oraz sprecyzowanie, jakiej wiedzy, informacji i zdolności grupa potrzebuje, aby zrealizować pomysł. Cele te powinny być jasne i zrozumiałe dla wszystkich uczestników oraz wyraźnie wskazywać niedoskonałości i braki w posiadanej wiedzy.
Działania samokształcące	Etap ten ma miejsce poza grupą. Uczestnicy samodzielnie poszukują nowych wiadomości ułatwiających rozwiązanie problemów. Następnie studiują je i przyswajają.
Synteza i sprawdzanie nowej wiedzy	Grupa dokonuje podsumowania i oceny wartości wypracowanych rozwiązań oraz znalezionych informacji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie B. Dyrda, *Twórcze rozwiązywanie problemów w kształceniu nauczycieli*, www.cen.uni.wroc.pl/Pliki/19.pdf [data dostępu: 17.05.2012].

Metoda ta rozwija kompetencje polegające na współdziałaniu w ramach zespołu oraz umiejętności gromadzenia, analizowania i oceny posiadanych informacji. Kształtuje również zdolność kreatywnego myślenia i niestandardowego rozwiązywania problemów. Może też stanowić podstawę do wprowadzania innowacyjnych rozwiązań, a także wykorzystania przez przyszłych nauczycieli niestandardowych metod i środków zdobywania oraz przekazywania uczniom wiedzy, wpływa bowiem na kształtowanie umiejętności definiowania problemu, poszukiwania jego rozwiązania oraz implementacji rozwiązań.

Podobną metodę służącą efektywniejszemu przygotowaniu nauczycieli wychowania fizycznego do wykonywania zawodu zaproponował Czesław Nosal. Według niego technika twórczego rozwiązywania problemów powinna służyć zrozumieniu i nabywaniu wiedzy, połączonych z umiejętnościami zastosowanymi w praktyce i poddanymi analizie refleksyjnej.

Proces ten należy realizować w pięciu etapach:

Tabela 3. Metoda twórczego rozwiązywania problemów

Etap	Działania
Geneza problemów	Określenie występującego problemu w jak najszerszym zakresie, by tym samym zwiększyć możliwości jego rozwiązania.
Tworzenie reprezentacji przestrzeni problemowej	Sformułowanie kontekstu problemu. Wyznaczenie spektrum problemowego oraz określenie zależności między danym zagadnieniem a standardowymi, najlepszymi i niedopuszczalnymi sposobami jego rozwiązania.
Określenie problemów	Wyszukiwanie potencjalnych rozwiązań problemu m.in. poprzez skojarzenia i analogie. Unikanie ich wartościowania.

Ocena	Dokonanie selekcji najlepszego i najskuteczniejszego sposobu rozwiązania problemu. Określenie kryteriów ewaluacji zgromadzonych rozwiązań. Decyzje należy podejmować w kontekście realnych sytuacji.
Planowanie wprowadzenia rozwiązań	Podkreślenie znaczenia i potrzeby planowania. Przewidywanie zagrożeń i możliwości w procesie implementacji przyjętego rozwiązania.

Źródło: opracowanie własne na podstawie B. Dyrda, *Twórcze rozwiązywanie problemów w kształceniu nauczycieli*, www.cen.uni.wroc.pl/Pliki/19.pdf [data dostępu: 17.05.2012].

Kolejne etapy tej metody mogą posłużyć dydaktykom przy wprowadzaniu innowacji w nauczaniu, których implementacja opiera się na idei twórczego rozwiązywania problemów. Rekomendowanym działaniem byłoby zatem wykorzystanie potencjału obu wskazanych metod i wprowadzenie ich do kształcenia dydaktyków.

Dobrym rozwiązaniem zaproponowanym przez twórców zmian w podstawie programowej nauczania WF-u było wprowadzenie rozwiązań zwiększających atrakcyjność wychowania fizycznego jako przedmiotu, na który chętnie uczęszczają nie tylko uczniowie sprawni fizycznie i z dobrą kondycją. Zajęcia ruchowe przeprowadzane w nowej formule to również możliwość przygotowania młodych ludzi do rozwiązywania problemów ekologicznych i radzenia sobie w sytuacjach stresowych dotyczących m.in. zaburzeń łaknienia. W ich trakcie poruszane mogą być również zagadnienia związane z pozytywnymi nawykami żywieniowymi oraz zdrowym i higienicznym trybem życia. Nowa formuła zajęć wymusza konieczność dostosowania programów studiów do rzeczywistości szkolnej.

Uwarunkowania te sprawiają, że konieczne staje się metodyczne i programowe przygotowanie nauczycieli także do edukowania w zakresie wychowania fizycznego z wykorzystaniem szerokiego zakresu materiałów, środków i instrumentów informacyjno-komunikacyjnych. Jest to podyktowane również

wymaganiami wynikającymi ze standardów kształcenia dydaktyków wychowania fizycznego oraz innych uregulowań prawnych dotyczących kompetencji absolwentów studiów o specjalności nauczycielskiej. Wskazuje się w nich, że powinni oni legitymować się umiejętnościami wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w edukacji szkolnej¹⁵¹.

Kompetencje informatyczne dydaktyków wychowania fizycznego doskonalone w toku studiów powinny opierać się na prawidłowym posługiwaniu się kluczowymi pojęciami, sprzętem oraz narzędziami technologii informacyjno-komunikacyjnej. Ponadto nauczyciel powinien dysponować wiedzą z zakresu zasobów on-line, programów i materiałów przydatnych w procesie nauczania, które może zastosować w trakcie zajęć lekcyjnych. Istotne w tym względzie są również kompetencje polegające na umiejętności weryfikowania programów, narzędzi oraz informatycznych środków dydaktycznych pod kątem ich użyteczności w nauczaniu¹⁵². Ponadto kluczowa jest świadomość dydaktyków, że wykorzystanie sprzętu komputerowego, zasobów internetowych czy innych narzędzi o charakterze informatycznym powinno odbywać się przy wsparciu przedmiotowej metodyki¹⁵³.

W kształceniu dydaktyków wychowania fizycznego należy uwzględnić nie tylko wiedzę przedmiotową, ale także umiejętności praktyczne, które powinny być rozwijane w szerszym zakresie. Wymaga to wprowadzenia zmian w programach praktyk pedagogicznych, które dla studentów kierunku wychowanie fizyczne stanowią podstawę poznania specyfiki zawodu nauczyciela na różnych szczeblach placówek oświatowych. Problematyce tej będzie poświęcony kolejny podrozdział niniejszego opracowania.

¹⁵¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 roku w sprawie standardów kształcenia nauczycieli, Dz.U. z 2004 Nr 207, poz. 2110.

¹⁵² Dz.U. z 2004 Nr 207, poz. 2110.

¹⁵³ S. Furgoń, *Szkola w pułapce nowych technologii – wokół metodyki nauczania*, www.up.krakow.pl/ktime/ref2010/furgol.pdf [data dostępu: 01.06.2012].

4.2.2. Programy praktyk pedagogicznych

Jednym z kluczowych elementów determinujących umiejętności i wiedzę nauczyciela oraz kształtujących jego potencjał dydaktyczno-wychowawczy są praktyki pedagogiczne realizowane w trakcie studiów. Kluczowe problemy związane z tą formą zdobywania doświadczenia zawodowego zostały przedstawione w rozdziale 3.1.2. niniejszego opracowania. Poniżej omówiono propozycje ich rozwiązania, z uwzględnieniem modyfikacji o charakterze innowacyjnym i aktywizującym¹⁵⁴:

1. Niewystarczająca liczba godzin lekcyjnych poprowadzonych samodzielnie i hospitowanych przez praktykantów

Studenci po przeprowadzeniu i hospitowaniu określonej liczby godzin powinni mieć możliwość zadecydowania (po konsultacji z opiekunem praktyk¹⁵⁵), który z elementów (hospitacja czy prowadzenie zajęć) wymaga większego nacisku i dalszego doskonalenia. Osoby i jednostki uczelni odpowiedzialne za organizację praktyk powinny jednak pamiętać, że zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7.09.2004 r. w sprawie standardów kształcenia nauczycieli praktyki pedagogiczne powinny obejmować nie mniej niż 180 godzin lekcyjnych. W przypadku studiów wyższych zawodowych i jednolitych studiów magisterskich lekcje

¹⁵⁴ Day Ch., *Od teorii do praktyki. Rozwój zawodowy nauczyciela*, Gdańsk 2008; Raport z analizy desk research programów praktyk pedagogicznych, INSE, Łódź 2010; Raport zawierający wnioski z analizy jakości i efektywności programów praktyk pedagogicznych, INSE, Łódź 2010; E. Madejski, *Praktyki pedagogiczne w kształceniu nauczycieli wychowania fizycznego*, www.lider.szs.pl/biblioteka/download.php?plik_id=1429&f=artykul_1429.rtf [data dostępu: 08.05.2012].

¹⁵⁵ E. Kolanowska (przekł.), *Zakres autonomii i odpowiedzialności nauczycieli w Europie*, Warszawa 2009; Wśród ponad połowy państw Unii Europejskiej opieka nad studentami odbywającymi praktyki jest obowiązkowa. W Wielkiej Brytanii dotyczy nauczycieli wysoko wykwalifikowanych. Na Cyprze zadanie to powierzane jest dydaktykom legitymującym się ponad pięcioletnim stażem pracy. Natomiast na Litwie zadania opiekuna wypełniają nauczyciele zainteresowani awansem zawodowym, gdyż działania te są dodatkowo punktowane. W Belgii opieka nad studentami jest fakultatywna, w zależności od placówki szkolnej.

prowadzone przez praktykanta powinny wynosić nie mniej niż 30% wszystkich zajęć przewidzianych w programie praktyk.

2. Brak elastyczności programu zajęć lekcyjnych obserwowanych/prowadzonych przez praktykantów

Celem zniwelowania tego problemu należy wprowadzić system naprzemiennego prowadzenia i hospitowania lekcji wychowania fizycznego przez studentów, co pozwoli na ich skuteczniejszą współpracę z opiekunami i bieżące omawianie lekcji, a tym samym na wychwytywanie błędów praktykantów i ich naprawę. Konieczność realizacji celów praktyk wymaga od wszystkich podmiotów uczestniczących w procesie ich organizowania oraz przeprowadzania świadomości stałego monitorowania i korygowania niedoskonałości.

3. Zbyt mała różnorodność zajęć lekcyjnych oraz pozalekcyjnych, w których studenci biorą udział w trakcie praktyk, i schematyczność tych lekcji

Dobrym rozwiązaniem urozmaicającym program realizowanych praktyk, które może być stosowane zamiast naprzemiennego prowadzenia i hospitowania lekcji, jest kilkukrotny udział w następujących po sobie kolejno elementach praktyk: hospitacji, poprowadzeniu lekcji i asystowaniu nauczycielowi. Do każdego rodzaju zajęć student powinien opracować scenariusze przebiegu lekcji, także do tych, które będą przeprowadzone przez nauczyciela (zostaną one wcześniej sprawdzone przez dydaktyka). To rozwiązanie wpłynie na zwiększenie kompetencji kreatywnych oraz motywacji studentów, a także przyczyni się do ich systematycznego przygotowywania się do każdej lekcji, niezależnie od tego, czy będą aktywnie przekazywać wiedzę uczniom, czy wy-

stąpią jedynie w roli obserwatorów lub asystentów. Przyczyni się również do urozmaicenia zajęć wychowania fizycznego oraz zwiększy zaangażowanie studentów w realizację założeń programu praktyk pedagogicznych.

Wzrost atrakcyjności zajęć WF-u można osiągnąć również poprzez wprowadzenie rozwiązań eksperymentalnych polegających np. na wymyśleniu nowej dyscypliny sportowej będącej połączeniem kilku innych dyscyplin lub zmianie zasad gry w piłkę nożną, siatkówkę itp. Przebieg takiej lekcji może być rejestrowany za pomocą sprzętu i narzędzi multimedialnych, a następnie wykorzystany przez studenta jako element dokumentacji praktyk, stanowiący podstawę źródłową w pisaniu pracy dyplomowej.

Obok zajęć obowiązkowych studenci powinni uczestniczyć także w realizacji różnych form aktywności pozalekcyjnych organizowanych przez placówkę oświatową, np. w Szkolnych Kołach Sportowych (SKS) czy Uczniowskich Klubach Sportowych (UKS) i zadbać o jak największą różnorodność prowadzonych w ich ramach zajęć. Należy również rozszerzyć udział praktykantów w zajęciach pozalekcyjnych (obecnie są to najczęściej 1–2 godziny) oraz upowszechnić praktykę kolonijną, która jest organizowana przez niewiele uczelni¹⁵⁶. Udział w wymienionych wyżej zajęciach pozalekcyjnych nie powinien sprowadzać się jednak tylko do standardowego hospitowania, asystowania i prowadzenia tych zajęć. Mając na uwadze konieczność zapewnienia odpowiedniej jakości i efektywności nauczania, rekomenduje się wprowadzenie rozwiązań w postaci umożliwienia praktykantom organizowania i prowa-

¹⁵⁶ Z czterech poddanych analizie programów praktyka kolonijna była wpisana w obowiązki studentów jedynie na Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie.

dzenia zawodów sportowych na poziomie szkolnym i międzyszkolnym. Pożądane w kontekście budowania wszechstronnego warsztatu zawodowego przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego jest również przygotowywanie i opieka nad uczniami – młodymi sportowcami, w czasie zawodów i obozów sportowych oraz wycieczek.

4. Trudności w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z uczniami

Sytuacje konfliktowe zaobserwowane przez praktykantów powinny być na bieżąco rozwiązywane z udziałem praktykanta i nauczyciela WF-u, pod którego opieką student odbywa praktyki, a w miarę możliwości także pedagoga szkolnego oraz wychowawcy klasy, do której uczęszczają uczniowie sprawiający trudności wychowawcze. Działania wychowawcze powinny uwzględniać szczegółową analizę każdej tego typu sytuacji przez praktykanta i jego opiekuna. Należy zdiagnozować przyczyny zaistniałego konfliktu, omówić jego przebieg oraz podjąć adekwatne środki lub zaproponować długofalowe działania wychowawcze. Decyzję w tym zakresie powinien podjąć nauczyciel – opiekun praktyk, legitymujący się znacznym doświadczeniem zawodowym. Przy zastosowaniu środków wychowawczych należy uwzględniać również, w miarę możliwości, propozycje praktykanta, który w ten sposób okazuje swoje zaangażowanie w realizowane praktyki. Działanie to umożliwi skuteczniejsze zaangażowanie przyszłego nauczyciela w przyjmowanie odpowiedzialności za uczniów, którzy są pod jego opieką.

5. Zbyt krótki czas przeznaczony na realizację praktyk

Problem ten jest związany z doskonaleniem kompetencji wychowawczych przez studentów, a jego rozwiązanie wymaga zwięk-

szenia wymiaru godzinowego praktyk przeznaczonego na doskonalenie kompetencji wychowawczych studentów (m.in. poprzez podejmowanie przez nich współpracy z pedagogiem szkolnym i innymi dydaktykami).

6. Podejmowanie współpracy pomiędzy praktykantami a innymi pracownikami placówki oświatowej zaangażowanymi w proces dydaktyczno-wychowawczy oraz z rodzicami uczniów

Dla pełnego poznania zasad funkcjonowania szkoły oraz wszystkich aspektów pracy dydaktyczno-wychowawczej w danej klasie rekomenduje się, by praktykant współpracował również z innymi dydaktykami, przedstawicielami służby zdrowia (pielęgniarką szkolną czy lekarzem) i pedagogiem szkolnym¹⁵⁷. Rozwiązanie to pozwoli na doskonalenie warsztatu zawodowego przyszłego nauczyciela WF-u, także w zagadnieniach niezwiązanych bezpośrednio z nauczaniem przedmiotem, ale koniecznych w pracy zawodowej, np. w kwestiach wychowawczych.

Poznanie środowiska pracy pedagoga szkolnego czy pielęgniarki może z kolei wzbogacić wiedzę praktykanta / nauczyciela wychowania fizycznego na temat stanu zdrowia i predyspozycji przedmiotowych uczniów. Świadomość stosunku młodych ludzi do uprawiania sportu, ich umiejętności oraz ewentualnych problemów zdrowotnych i innych trudności wpłynie na skuteczniejsze dobranie przez praktykanta metod nauczania oraz zwiększy szanse na realizację założeń programowych.

¹⁵⁷ Analiza programów praktyk pedagogicznych wskazała, że tylko praktykanci z Wydziału Wychowania Fizycznego i Sportu w Białej Podlaskiej (WWFiS) zostali zobligowani do przeprowadzenia rozmowy z pedagogiem szkolnym lub pielęgniarką zatrudnioną w danej placówce oświatowej.

Dobrym rozwiązaniem jest zaproponowanie praktykantom udziału w posiedzeniach rady pedagogicznej, spotkaniach z rodzicami i pielęgniarzką oraz lekcjach wychowawczych¹⁵⁸ w klasach, w których realizują praktyki. Zalecane jest ponadto zapoznanie się studentów z podejmowanymi przez uczniów inicjatywami w zakresie uczestniczenia w organizacjach uczniowskich funkcjonujących na terenie placówki oświatowej oraz poza nią, ale współpracujących ze szkołą (m.in. poradnie psychologiczno-pedagogiczne). Działania te wpisują się w wieloaspektowy charakter pracy nauczyciela wychowania fizycznego.

7. Niesystematyczne przygotowywanie się praktykantów do lekcji

Dobrym rozwiązaniem, pozytywnie wpływającym na efektywność procesu edukacyjnego oraz przygotowanie przyszłych dydaktyków do wykonywania zawodu, jest wprowadzenie obowiązkowego sporządzania konspektów lekcji (przede wszystkim prowadzonych i asystowanych) przez studentów, co będzie warunkiem uzyskania zaliczenia praktyk. Dokumentacja ta powinna być systematycznie sprawdzana przez opiekuna praktyk, a następnie włączona do teczki studenta, w której gromadzone są potrzebne na praktykach materiały. Niezaakceptowanie przez opiekuna merytorycznej zawartości danego konspektu wiązałoby się z koniecznością jego poprawy i uzupełnienia o bardziej szczegółowe informacje oraz opracowania scenariusza lekcji.

¹⁵⁸ Studenci Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Krośnie (PWSZ), Uniwersytetu Rzeszowskiego (UR) i WWFiS hospitują tylko 1–2 lekcje wychowawcze w klasach IV–VI szkoły podstawowej. Praktykanci z ostatniej z wymienionych uczelni są zobligowani do przeprowadzenia jednej tego typu lekcji w szkole podstawowej i gimnazjum.

8. Ewaluacja zajęć z udziałem studentów

Wobec częstych zaniedbań w zakresie ewaluacji zajęć prowadzonych przez studentów zalecanym działaniem jest szczegółowe omawianie przez nauczyciela WF-u celów, przebiegu i zastosowanych środków dydaktyczno-wychowawczych, a także dokonywanie końcowej oceny lekcji. Przyczyni się to do poprawy jakości kolejnych zajęć hospitowanych, asystowanych lub samodzielnie prowadzonych przez praktykanta, oraz z pewnością wpłynie na zwiększenie bezpieczeństwa uczniów.

Omawianie wszystkich typów lekcji, które praktykant powinien zrealizować, jest konieczne, gdyż pozwala na wzbogacenie jego warsztatu zawodowego o nowe, podpowiedziane przez nauczyciela rozwiązania (również te innowacyjne) oraz służy podjęciu działań korygujących w przypadku, gdy praktykant popełnił jakiś błąd w trakcie prowadzenia lub asystowania zajęć. Zaleca się zatem, aby nauczyciel – opiekun omawiający z praktykantem cele, efekty oraz przebieg wszystkich zajęć lekcyjnych wskazywał studentowi dobre i innowacyjne rozwiązania w zakresie wykorzystania środków dydaktyczno-wychowawczych. Służy to także autoewaluacji i uświadomieniu praktykantowi, że należy nieustannie pracować nad wzbogacaniem środków i metod wykorzystywanych na lekcjach WF-u, również poprzez zastosowanie rozwiązań innowacyjnych i niestandardowych.

9. Ewaluacja praktyk dokonana przez studenta, uczelnię, szkołę, w której praktyki mają miejsce, i inne podmioty

Pożądanym działaniem, obok autoewaluacji, jest również wykorzystanie narzędzi i mechanizmów oceny dokonywanej przez macierzystą uczelnię studenta, nauczyciela sprawującego funkcję

opiekuna praktyk, a także inne osoby odpowiedzialne za organizację przygotowania pedagogicznego studentów w placówce oświatowej – np. kierownika praktyk czy dyrektora. Taka ewaluacja mogłaby się odbywać poprzez zaostreżenie lub modyfikację kryteriów oceny studentów. Jej znaczenie jest kluczowe w kontekście końcowej oceny wystawianej praktykantowi przez kierownika praktyk z ramienia uczelni lub inny organ do tego zobligowany.

10. Niewystarczający stopień kształtowania kompetencji komunikacyjnych studentów

Rekomendowanym działaniem powinno być zatem poszerzenie programu praktyk o zadania studentów polegające na nawiązywaniu rozległej współpracy z pracownikami szkoły (szerzej zostało to omówione w ramach rekomendacji do problemu nr 6.).

11. Wyposażenie placówek oświatowych w sprzęt i zaplecze sportowe

Jako że organizacja i przeprowadzenie praktyk pedagogicznych wiąże się z koniecznością nawiązania współpracy uczelni wyższych ze szkołami, a baza sportowa pierwszej z wymienionych instytucji jest na ogół lepiej wyposażona niż zaplecze sportowe placówek oświatowych, w których studenci odbywają praktyki, dobrym rozwiązaniem, niwelującym te dysproporcje, byłoby nawiązanie współpracy między wymienionymi wyżej organami. Powinna ona opierać się na przyjęciu na praktyki przez szkołę znacznej liczby studentów, dzięki czemu zyskaliby oni możliwość zdobywania cennego doświadczenia, oraz na podejmowaniu przez uczelnię wyższą działań w zakresie pozyskiwania środków finansowych lub poszukiwania przedsiębiorców gotowych sfinansować zakup sprzętu sportowego dla szkół. Tego typu inicja-

tywy mogłyby zostać zrealizowane np. w ramach partnerskich projektów między uczelnią i daną szkołą, a podejmowane działania wpłynęłyby na wzbogacenie infrastruktury sportowej szkół. Dzięki urozmaiceniu rodzajów wykorzystywanego na lekcjach wychowania fizycznego sprzętu sportowego poprawiłaby się jakość nauczania, a także zwiększyłaby się możliwość pełnej realizacji podstawy programowej i wprowadzenia rozwiązań innowacyjnych.

12. Kwestie motywacji i wynagrodzenia opiekunów praktyk

Rekomendowanym działaniem niwelującym opisywany problem mogłoby być wprowadzenie innych form motywujących nauczycieli do podejmowania dodatkowych zobowiązań wynikających z uczestniczenia w programie praktyk, np.: sfinansowanie przez uczelnię studiów podyplomowych lub kursów odbywających się w ramach danej uczelni. Zdobywanie dodatkowych kwalifikacji wpłynęłoby motywująco na dydaktyków szczególnie zainteresowanych uzyskaniem kolejnego stopnia awansu zawodowego¹⁵⁹.

13. Stworzenie w ramach uczelni wyspecjalizowanych biur opieki nad przebiegiem praktyk

Złożoność praktyk pedagogicznych, w które wpisują się zadania i obowiązki wielu uczestniczących w nich podmiotów, sprawia, że rekomendowanym działaniem jest powołanie w ramach uczelni wyższej organu sprawującego kontrolę nad przebiegiem praktyk. Zakres jego działania obejmowałby wszystkie aspekty zdobywania przez studentów doświadczenia zawodowego w placówkach oświatowych. Osoby zatrudnione w nich powinny posiadać kompetencje pozwalające na podejmowanie działań o charakterze

¹⁵⁹ E. Kolanowska, op.cit.; Gratyfikacje finansowe są przyznawane w Austrii, Słowenii i Finlandii.

administracyjnym (przygotowanie dokumentacji praktyk, umowy między uczelnią a szkołą itp.). Ponadto należy zatrudniać pracowników legitymujących się kwalifikacjami umożliwiającymi pełnienie funkcji opiekuna praktyk. Zalecane jest, by przedstawiciele ostatniej z wymienionych grup mieli doświadczenie w sprawowaniu opieki nad praktykantami (np. byli nauczyciele), dzięki czemu możliwe będzie efektywne przygotowanie studentów do udziału w praktykach. Jest to podyktowane tym, by studenci kierunków pedagogicznych, w tym wychowania fizycznego, mieli możliwość sprawdzenia swoich umiejętności i wiadomości w warunkach szkolnych pod okiem uczelnianych nauczycieli legitymujących się znacznym doświadczeniem zawodowym oraz wszechstronną wiedzą.

Ścisła współpraca uczelni i placówek oświatowych, w których praktyki są organizowane, pozwoli na uniknięcie sytuacji, w których studenci odbywają praktyki i mimo niewywiązywania się ze swoich obowiązków i zadań otrzymują pisemne potwierdzenie uczestniczenia w tej formie zdobywania wiedzy i doświadczenia. Działanie takie mija się z istotą praktyk, których założenia skupiają się na przygotowaniu przyszłych dydaktyków do wykonywania zawodu wiążącego się z ogromną odpowiedzialnością za rozwój i przygotowanie uczniów do aktywnego uczestniczenia w życiu społecznym.

14. Niedostosowanie programów praktyk do wszystkich typów placówek oświatowych

Rekomendowanym działaniem w tym zakresie jest rozszerzenie programów praktyk pedagogicznych o treści dotyczące nauczania przedszkolnego i zintegrowanego (klasy I–III szkoły podstawowej), by tym samym studenci mieli możliwość poznania dydak-

tyczno-wychowawczych aspektów pracy nauczycieli we wszystkich typach placówek.

Podsumowując powyższe propozycje, efektywne praktyki pedagogiczne powinny opierać się na pełnym, skutecznym i wielowymiarowym przygotowaniu studentów do wykonywania profesji nauczyciela oraz stwarzać podstawy do pełnienia przez nich funkcji dydaktyka i wychowawcy oraz rozwijania kompetencji kluczowych w tym zawodzie. Należy ponadto zwrócić uwagę, że konieczne jest stałe monitorowanie przebiegu procesu edukacyjnego oraz dbanie o jego wysoką jakość, m.in. poprzez stosowanie twórczych, innowacyjnych i aktywizujących metod nauczania.

4.2.3. Nowatorskie rozwiązania w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli

Doskonalenie zawodowe nauczycieli wymaga podjęcia wielu działań korygujących, zwiększających skuteczność podnoszenia stanu wiedzy i umiejętności dydaktyków z zakresu nauczanego przedmiotu. Rozwiązując trudności w tym obszarze należy mieć na uwadze m.in. wytyczne polskich i europejskich instytucji promujących szkolenie i kształcenie na wysokim poziomie. Dydaktyk, który chce zwiększać swoją wiedzę i umiejętności, powinien być osobą mobilną zawodowo – dostosowywać się do wymogów rynku zatrudnienia. Umiejętność ta wyraża się m.in. poprzez gotowość do zmiany miejsca wykonywanego zawodu i podejmowanie różnych form doskonalenia. Wynika to z wytycznych Deklaracji Bolońskiej podpisanej w 1999 roku przez ministrów odpowiedzialnych za szkolnictwo, które zakładają m.in. promowanie rozwoju zawodowego, szkoleń i badań. Kluczowe w tej sferze jest również usprawnienie funkcjonowania instytucji wspierających nauczycieli w tym zakresie¹⁶⁰.

¹⁶⁰ A. Zygierewicz, op.cit.

Jak już wzmiankowano w niniejszym opracowaniu, w Polsce doskonalenie zawodowe nie jest obowiązkowe, ale jest wymagane przy staraniu się o kolejny stopień awansu zawodowego, zatem pośrednio wiąże się też ze wzrostem wynagrodzenia. Z kolei w ponad dwudziestu państwach europejskich (w tym m.in. we Francji, Holandii i Szwecji) dydaktycy są zobligowani do uczestniczenia w doskonaleniu zawodowym.

Hiszpańscy i luksemburscy nauczyciele mogą starać się o premię, jeśli brali udział w różnych formach podnoszenia stanu swojej wiedzy i umiejętności. Ponadto dydaktycy pierwszej z wymienionych nacji, legitymujący się pięcio- lub sześcioletnim stażem, otrzymują dodatkowe wynagrodzenie, jeśli sporządzą kompletną dokumentację kursu uznawanego przez władze oświatowe i zrealizują od 60 do 100 godzin szkolenia. W toku całej pracy zawodowej mogą otrzymać taką gratyfikację pięciokrotnie. Nauczyciele węgierscy nie otrzymują dodatkowych wynagrodzeń z tytułu odbytego kursu lub szkolenia, ale w związku z awansem w siatce płac, przyznawanym co siedem lat, po zrealizowaniu 120 godzin doskonalących¹⁶¹.

W Grecji, we Włoszech i na Cyprze nauczyciele rozpoczynający pracę mają obowiązek podejmowania kursów doskonalenia zawodowego. W kontekście stałego dbania o jakość procesu edukacyjnego jest to rozwiązanie słuszne i korzystne nie tylko dla rozwoju zawodowego dydaktyka, ale także dla samej placówki oświatowej. Wymiar czasowy doskonalenia został określony tylko w niektórych państwach – przykładowo na Litwie wynosi on pięć dni, w Belgii łącznie trzy dni, a na Łotwie 36 godzin¹⁶². Dobrym rozwiązaniem przyjętym przez szwedzki rząd było przeprowadzenie kampanii promującej doskonalenie zawodowe, skierowanej do gmin i nauczycieli indywidualnych. W jej ramach dydaktycy mogli pogłębić znajomość naucza-

¹⁶¹ E. Kolanowska, op.cit., s. 52.

¹⁶² Ibidem, s. 48.

nego przedmiotu i podnosić swoje kompetencje. Adresatami kampanii byli dydaktycy legitymującymi się pełnymi kwalifikacjami zawodowymi. Ponadto władze tego kraju przeznaczają znaczne środki na rozwijanie kompetencji nauczycieli ze stopniem doktora¹⁶³. Promowani są zatem ci dydaktycy, którzy inwestują w swój rozwój zawodowy, a polityka rządu opiera się na wzmacnianiu potencjału najlepiej wykwalifikowanych nauczycieli.

Aby doskonalenie zawodowe było skuteczne, należy dla zdobytej wiedzy oraz umiejętności znaleźć zastosowanie w ramach nauczanego przedmiotu. Pozwoli to na zwiększenie efektywności nauczania oraz może zaangażować innych dydaktyków do podejmowania współpracy z nauczycielem, który odbył szkolenie lub uczestniczył w kursie. Konieczne jest jednak uzmysławianie nauczycielom konieczności stałego podnoszenia swoich kompetencji zawodowych. Ponieważ motywacja do aktualizowania wiedzy przez dydaktyków wychowania fizycznego nie zawsze jest wysoka, konieczne wydaje się zwiększenie roli dyrektorów placówek oświatowych w tym zakresie¹⁶⁴.

Wobec trudności finansowych, z jakimi borykają się placówki oświatowe, dobrym rozwiązaniem jest zobligowanie centralnych oraz lokalnych instytucji oświatowych do ustalenia jednolitych zasad finansowego wspierania nauczycieli w zakresie doskonalenia zawodowego. Konieczne jest zatem sprecyzowanie tego, czy dana forma doskonalenia zawodowego skupia się na¹⁶⁵:

1. wytycznych narodowych oraz regionalnych priorytetów,
2. ponoszeniu jakości nauczania w placówce oświatowej w oparciu o plan rozwoju organizacyjnego,

¹⁶³ Ibidem, s. 53.

¹⁶⁴ Ch. Day, *Od teorii do praktyki. Rozwój zawodowy nauczyciela*, Gdańsk 2008, s. 199–200.

¹⁶⁵ Ibidem, s. 196.

3. indywidualnym planowaniu rozwoju zawodowego dydaktyka nauczającego w danej profesji połączonym z ewaluacją podejmowanych działań.

Po zakończonych szkoleniach i kursach nauczyciele powinni poddać refleksji i ewaluacji indywidualne i zespołowe formy doskonalenia. Pozwoli to na ocenę ich efektów, a także określenie tych obszarów wiedzy oraz umiejętności, które wymagają szczególnej uwagi, jak również zaprojektowanie czynności wpisujących się w realizację tych postulatów¹⁶⁶.

Wśród rozwiązań dotyczących zniwelowania niedogodności w systemie wewnątrzszkolnego doskonalenia zawodowego należy wymienić:

1. Uzmysłwienie nauczycielom konieczności stałego podnoszenia swoich kompetencji oraz dostosowanie oferty doskonalenia do braków w wiedzy przedmiotowej dydaktyków, a także do tych zagadnień, które cieszą się największą popularnością wśród nauczycieli.
2. Większą koncentrację nauczycieli na potrzebach uczniów oraz podejmowanie na tym obszarze działań doskonalących, a także poddawanie swojej pracy stałej ocenie i refleksji.
3. Korzystanie z doświadczeń innych nauczycieli poprzez obserwację ich pracy, dyskusowanie nad kluczowymi problemami nauczania oraz dzielenie się refleksjami dotyczącymi nauczanego przedmiotu. Dobrym rozwiązaniem może być wprowadzenie cyklicznych spotkań z udziałem nauczycieli wychowania fizycznego z danej placówki oraz dydaktyków z innych szkół. Umożliwiłyby one wypracowanie konkretnych rozwiązań najczęściej występujących w kształceniu problemów.

¹⁶⁶ S. Steadman, M. Eraut, M. Fielding, A. Horton, *Making school-based INSTET effective*, Sussex 1995.

4. Gromadzenie informacji na temat form doskonalenia podejmowanych przez nauczycieli w innych placówkach oświatowych oraz nawiązywanie z nimi współpracy w celu stworzenia sieci wymiany informacji na temat możliwości doskonalenia się. Wzajemna wymiana pomysłów oraz sposobów ich wdrażania skutkująca wprowadzeniem nowych form doskonalenia zawodowego w danej szkole jest przydatna, gdyż może wzbogacić warsztat dydaktyczno-wychowawczy nauczyciela.

4.3. Innowacje w nauczaniu wychowania fizycznego

Wprowadzenie innowacji w nauczaniu wychowania fizycznego w polskich szkołach wymaga spełnienia szeregu warunków, które pozwolą na skuteczne realizowanie idei nowatorskiego kształcenia. Przede wszystkim dydaktyk wychowania fizycznego powinien nie tylko posiadać wiedzę dotyczącą nauczanego przedmiotu, ale także być świadomym tego, które zagadnienia wzbudzają u uczniów największą ciekawość i są dla nich istotne, a które należy wyjaśnić i opracować w taki sposób, by były powiązane z potencjałem intelektualnym młodych ludzi. Dzięki tej wiedzy nauczyciel powinien wprowadzać na lekcjach środki i metody o charakterze innowacyjnym. Zwiększona świadomość nauczyciela w zakresie potrzeb uczniów nie jest jednak jedynym czynnikiem, pozwalającym na implementację rozwiązań innowacyjnych. Istotna jest również korelacja programów nauczania wychowania fizycznego realizowanych przez nauczycieli w ramach placówek oświatowych z bazą dydaktyczno-sportową szkoły. Dobrze wyposażona sala gimnastyczna, siłownia czy inne pomieszczenia dydaktyczne warunkują szersze spektrum działań zwiększających atrakcyjność nauczania oraz dają możliwości skuteczniejszego zain-

teresowania uczniów treściami nauczania. Należy je również skorelować z wewnątrzszkolnym systemem oceniania osiągnięć edukacyjnych uczniów z wychowania fizycznego z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów¹⁶⁷.

Infrastruktura polskich szkół oraz stan bezpieczeństwa uczniów wymagają poprawy, gdyż ich obecny poziom nie gwarantuje wysokiej jakości nauczania wychowania fizycznego. Z tego powodu placówki oświatowe powinny dokonywać zakupu sprzętu posiadającego certyfikaty jakości oraz wymieniać urządzenia, przyrządy i sprzęt sportowy, jeśli jego użytkowanie niesie ze sobą zagrożenie dla zdrowia lub życia uczniów¹⁶⁸. Zagwarantowanie odpowiednich warunków powinno się odbywać już na etapie nauczania wczesnoszkolnego poprzez wydzielenie lekcji wychowania fizycznego w planie zajęć z podaniem miejsca, w którym mają one być realizowane. Już na poziomie nauczania zintegrowanego (klasy I–III) zajęcia wychowania fizycznego mogą być prowadzone przez specjalistów z dziedziny profilaktyki korekcyjnej. Z kolei zajęcia ruchowe w pozostałych grupach klasowych szkoły podstawowej powinny być realizowane częściowo w zespołach zainteresowań – w zależności od wyboru ucznia. Unormowania wymaga również kwestia opracowania regulaminu zapisów na zajęcia sportowe, rekreacyjne, turystyczne lub taneczne, które placówki oświatowe oferują do wyboru. Rozwiązanie to usprawni proces rekrutacji uczniów zainteresowanych poszczególnymi rodzajami aktywności oraz pozwoli na skuteczniejsze rozwijanie umiejętności sprawnościowych w ramach wybranych przez uczniów zajęć. Istotna w tym kontekście jest liczba uczestników zajęć wychowania fizycznego, która nie powinna przekraczać 26 osób, co jest podyktowane ko-

¹⁶⁷ Dz.U. 2007 Nr 83, poz. 562.

¹⁶⁸ *Informacja...*, s. 48–49.

niecznością zrealizowania podstawy programowej przez nauczyciela oraz bezpieczeństwem uczniów¹⁶⁹.

Szkolną ofertę zajęć z wychowania fizycznego należy zróżnicować pod kątem poziomu sprawności fizycznej uczniów. Niektóre z tych zajęć powinny być przeznaczone dla uczniów, którzy z racji problemów zdrowotnych nie biorą udziału w tradycyjnych lekcjach WF-u. W celu stworzenia uczniowi optymalnych warunków do dokonania wyboru tego typu zajęć zalecane jest ściślejsze powiązanie oferty szkolnej z tygodniowym planem lekcji oraz nawiązanie współpracy między placówką oświatową a instytucjami samorządowymi i stowarzyszeniami sportowo-rekreacyjnymi, do których zaliczamy m.in.: Ośrodki Sportu i Rekreacji (OSiR), Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK), Domy Kultury oraz kluby sportowe¹⁷⁰.

Przy naborze do klas sportowych konieczne jest, aby w statucie szkoły znalazły się zasady organizacji oraz funkcjonowania takich klas. Ponieważ w klasach sportowych wychowanie fizyczne jest realizowane w większym wymiarze godzinowym, dydaktyk pragnący wprowadzić innowacje w nauczaniu ma większe możliwości w tym zakresie, a więc powinien być do tego dobrze przygotowany¹⁷¹.

Zwiększenie efektywności nauczania wychowania fizycznego jest możliwe również dzięki technologiom informacyjno-komunikacyjnym, stwarzającym ogromne możliwości dla nauczycieli, którzy chcą uatrakcyjnić realizację programu nauczania swojego przedmiotu. Technologie te stanowią też ogromną szansę dla uczniów, którzy dzięki nim otrzymują niemal nieograniczone możliwości poszerzania swojej wiedzy i zainteresowań oraz kształce-

¹⁶⁹ Z. Marciniak, *O potrzebie reformy programowej kształcenia ogólnego* [w:] *Podstawa programowa z komentarzami. Wychowanie fizyczne i edukacja dla bezpieczeństwa w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, http://malgorzata.plichcinska.edu.oeiizk.waw.pl/zz_tom8.pdf [data dostępu: 16.05.2012].

¹⁷⁰ Ibidem.

¹⁷¹ Ibidem.

nia wielu kompetencji niezbędnych do funkcjonowania we współczesnym społeczeństwie i uczestniczenia w rynku pracy.

Zmodernizowana podstawa programowa zakłada wykorzystywanie przez nauczycieli wychowania fizycznego w trakcie lekcji nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych¹⁷². Powoduje to zmianę postrzegania wychowania fizycznego jako przedmiotu związanego jedynie z kształceniem sprawności fizycznej oraz uprawianiem różnych dyscyplin sportowych. Zmiany objęły swoim zasięgiem również zagadnienia związane z edukacją prozdrowotną, na którą składają się takie treści jak¹⁷³:

1. propagowanie zdrowego trybu życia,
2. promocja turystyki i aktywnych form spędzania wolnego czasu,
3. zapobieganie i diagnoza chorób cywilizacyjnych,
4. teoria i historia sportu oraz ruchu olimpijskiego.

Powoduje to, że proces edukacyjny nie odnosi się już tylko do zajęć ruchowych realizowanych w sali gimnastycznej, ale również do wiedzy i umiejętności w szerszym niż dotychczas zakresie¹⁷⁴. Innowacyjne nauczanie wychowania fizycznego, podobnie jak innych przedmiotów, powinno umożliwiać uczniom kształcenie kompetencji kluczowych w kontekście funkcjonowania w społeczeństwie opartym na wiedzy, informacji i umiejętnościach, w które wpisują się takie zdolności jak¹⁷⁵:

1. wyszukiwanie informacji i poddawanie jej krytycznej ocenie;
2. krytyczne, logiczne i twórcze myślenie;

¹⁷² Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z 9 sierpnia 2011 roku w sprawie dopuszczalnych form realizacji obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego (Dz.U. Nr 175, poz. 1042) mogą być one realizowane jako zajęcia klasowo-lekcyjne (w wymiarze minimum 2 godzin w klasach IV–VI szkoły podstawowej i gimnazjum oraz co najmniej 1 godziny w placówkach ponadgimnazjalnych) lub jako zajęcia sportowe, taneczne, rekreacyjno-zdrowotne i aktywne formy turystyki.

¹⁷³ *Podstawa programowa z komentarzami...*, op.cit.

¹⁷⁴ Ibidem.

¹⁷⁵ J.P. Sawiński, *Kluczowe kompetencje epoki cyfrowej*, www.edunews.pl/badania-i-debaty/badania/1001 [data dostępu: 01.06.2012].

3. kompetencje interpersonalne, w tym głównie komunikacja;
4. zdolność do praktycznego wykorzystania wiedzy teoretycznej;
5. twórcze i efektywne radzenie sobie z problemami;
6. podejmowanie działań samodoskonalących i samokształcących;
7. sprawne posługiwanie się internetem oraz instrumentami informatycznymi.

Są to kompetencje istotne nie tylko w kontekście zdobywania i utrwalania wiedzy czy umiejętności, ale także w wykonywaniu czynności pozaszkolnych, gdyż warunkują funkcjonowanie w społeczeństwie oraz pełnienie w nim ról społecznych.

Przekazywanie uczniom przedmiotowej wiedzy teoretycznej, a także kształtowanie w nich umiejętności niepowiązanych bezpośrednio z kondycją i sprawnością fizyczną skłania dydaktyków do wykorzystania odmiennych środków, metod oraz narzędzi nauczania. Sprzęt komputerowy, zasoby internetowe oraz oprogramowanie komputerowe wykorzystane w umiejętny sposób przez nauczyciela mogą wpłynąć na optymalizację lekcji i stać się dla uczniów, szczególnie tych mniej sprawnych fizycznie, a przez to niechętnie uczęszczających na zajęcia, bardziej atrakcyjne. Cele te mogą zostać zrealizowane, jeśli w trakcie lekcji lub innych zajęć wpisujących się w doskonalenie sprawności fizycznej uczniów nauczyciel wykorzystujący internet, materiały dydaktyczne o charakterze informatycznym lub programy multimedialne potrafi uzasadnić metodycznie ich zastosowanie¹⁷⁶.

Dydaktyk stosujący narzędzia multimedialne powinien robić to ze świadomością, że każdy z instrumentów komunikacyjnych służy osiągnięciu określonego celu, jakim jest skłonienie uczniów do wykorzystania swojego potencjału intelektualnego, np. poprzez kreatywne rozwiązywanie proble-

¹⁷⁶ B. Siemieniecki, *Przedmiot i zadania mediów w edukacji* [w:] B. Siemieniecki (red.), *Pedagogika medialna*, Warszawa 2007.

mów. Narzędzia te powinny być adresowane bezpośrednio do ucznia, z uwzględnieniem jego predyspozycji percepcyjnych, zainteresowań oraz wieku. Dzięki temu będzie możliwe zgromadzenie materiałów poświęconych np. historii danej dyscypliny sportowej, wybitnym sportowcom, zasadom bezpiecznego uprawiania sportu lub organizowania wypoczynku, które nauczyciel WF-u może odtworzyć i zaprezentować za pomocą narzędzi multimedialnych¹⁷⁷.

Ciekawie poprowadzone zajęcia, urozmaicone filmem, zdjęciami lub innymi materiałami dydaktycznymi, mogą skłonić uczniów do samodzielnego zgłębienia wiedzy przekazywanej na zajęciach wychowania fizycznego. W tym kontekście stanowi to innowację w porównaniu ze stanem sprzed wprowadzenia zmian programowych.

Dobrym nowatorskim rozwiązaniem jest powierzenie uczniowi zadania polegającego na wyszukaniu w internecie informacji na temat danej dyscypliny sportowej, ulubionego sportowca czy kierunków w turystyce, a następnie napisanie na ten temat artykułu, dodanie komentarza na forum sportowym lub stworzenie prezentacji multimedialnej. Takie działania mają znaczenie poznawcze oraz sprawdzają w praktyce umiejętności uczniów w zakresie wykorzystania narzędzi informacyjno-komunikacyjnych. Pozwalają również na aktywne zdobywanie wiedzy z dziedziny, która może się znajdować w kręgu zainteresowania ucznia. W tym kontekście należy także rozpatrywać komputerowe gry sportowe, dzięki którym uczeń doskonali kompetencje organizacyjne i managerskie – ustala skład drużyny, dysponuje środkami finansowymi na jej prowadzenie, dokonuje transferów oraz poznaje środowisko sportowe¹⁷⁸.

¹⁷⁷ Ibidem.

¹⁷⁸ Ibidem.

Innowacyjnym rozwiązaniem w nauczaniu wychowania fizycznego jest również realizowanie niektórych treści za pomocą platformy edukacyjnej. Zadania wykonywane przez uczniów z wykorzystaniem internetu (np. testy) należy rozpatrywać w kontekście szerszym niż postrzeganie lekcji wychowania fizycznego tylko jako zajęć ruchowych. Wyniki osiągnięte przez młodych ludzi mogą być w krótkim czasie sprawdzane i weryfikowane przez nauczyciela.

Dużą zaletą włączenia do przebiegu lekcji środków o charakterze wizualnym (materiał video lub zdjęcia) jest to, że uczniowie mogą poznać zasady gry nie tylko w teorii, ale również poprzez obserwację rzeczywistych zawodów sportowych w danej dyscyplinie. Dla nauczyciela materiały te mogą stanowić punkt wyjścia do dalszych działań zmierzających do zwiększenia atrakcyjności lekcji¹⁷⁹.

4.3.1. Wykorzystanie innowacji multimedialnych w nauczaniu w szkole podstawowej

Zastosowanie narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnej może podnieść jakość kształcenia wychowania fizycznego, gdyż środki tego typu znajdują szerokie zastosowanie w przekazywaniu wiedzy oraz doskonaleniu umiejętności ucznia w takich obszarach jak: taniec, sport i wypoczynek¹⁸⁰. Zajęcia wzbogacone TIK nauczyciel może zrealizować małymi środkami, dysponując jedynie komputerem oraz dostępem do internetu, który posłuży dydaktykowi do:

1. opracowania i przygotowania prezentacji (np. w programie PowerPoint) dotyczącej zasad uprawiania sportu i organizowania wypoczynku zgodnie z zasadami bezpieczeństwa;

¹⁷⁹ M. Tanaś, *Dydaktyczny kontekst kształcenia na odległość* [w:] M. Tanaś (red.), *Pedagogika a środki informatyczne i media*, Warszawa 2005.

¹⁸⁰ Szerzej: *Podstawa programowa z komentarzami. Tom 8. Wychowanie fizyczne...*, op.cit.

2. wykorzystania dostępnych on-line plików dźwiękowych i filmowych z zakresu zasad zdrowego i higienicznego trybu życia, służących jako podstawa do dyskusji z uczniami na ten temat;
3. ilustrowania praktycznego zastosowania przepisów gry za pomocą pobranych z internetu fragmentów transmisji spotkań sportowych;
4. sprawdzenia wiedzy uczniów przy pomocy zamieszczonych on-line materiałów w formie testów, quizów czy gier dotyczących określonej dziedziny sportu; dydaktyk, korzystając z programów do tworzenia elektronicznych testów, może również przygotować je według własnego pomysłu;
5. oglądania wraz z uczniami wywiadów z wiodącymi w danej dziedzinie sportowcami (np. reprezentantami kraju) i poddawanie ich wypowiedzi analizie – celem takiego ćwiczenia jest zapoznanie młodych ludzi z profilem kariery sportowej oraz kodeksem etyki sportowej, którymi powinni kierować się sportowcy;
6. zachęcenia uczniów do zaprojektowania i opracowania prezentacji, filmu lub plakatu poświęconego tematyce wskazanej przez dydaktyka lub wybranej samodzielnie przez ucznia. Przygotowane materiały mogą następnie zostać udostępnione na stronie internetowej placówki oświatowej lub przedstawione na forum klasy/szkoły.

Nauczyciel wychowania fizycznego powinien mieć świadomość możliwości, jakie niesie ze sobą wykorzystanie na lekcjach narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych. Są one na ogół charakterystyczne dla innych przedmiotów, dlatego dydaktyk powinien starać się przełamać stereotypowe postrzeganie lekcji WF-u jedynie w kontekście doskonalenia sprawności i kondycji fizycznej uczniów. Wprowadzanie tego typu nowatorskich rozwiązań może się przyczynić do zwiększenia zaangażowania uczniów oraz rozbu-

dzania w nich zainteresowania różnymi źródłami zdobywania wiedzy z zakresu sportu, rekreacji czy wypoczynku.

Dydaktyk powinien mieć świadomość, że uczniowie szkoły podstawowej mają pewne ograniczenia wynikające m.in. z ich wieku, predyspozycji oraz z faktu, iż dysponują oni różnym poziomem umiejętności w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz zdolności analizowania i syntezy informacji¹⁸¹. Opracowując i planując zajęcia, na których zostaną wykorzystane komputery, internet oraz narzędzia technologii informatycznych, nauczyciel powinien zadbać o prostą formę przekazu i jasność instrukcji. Powinien też być zawsze otwarty na udzielanie uczniom pomocy w posługiwaniu się sprzętem komputerowym, wyszukiwaniu informacji on-line oraz ich właściwej selekcji na każdym etapie pracy. Należy również umożliwić uczniowi wyrażanie swoich wątpliwości oraz zadawanie pytań. Konieczna jest diagnoza umiejętności młodych ludzi w tym zakresie, pozwalająca na właściwy wybór materiałów dydaktycznych oraz metod ich wykorzystania. Taka kontrola jest również pożądana w trakcie dodatkowych zajęć z wychowania fizycznego, na których nauczyciel posługuje się środkami informacyjno-komunikacyjnymi¹⁸². W pracy z młodszymi uczniami istotny jest atrakcyjność i właściwy dobór środków i materiałów dydaktycznych, co pozwoli na skupienie uwagi uczniów oraz stopniowanie trudności zadań, testów i quizów¹⁸³. Nauczyciel powinien zadbać również o czytelne instrukcje, które ułatwią uczniom wykonywanie zadań oraz samodzielne działanie, wzmocnione świadomością brania odpowiedzialności za własny proces edukacyjny¹⁸⁴.

¹⁸¹ M. Modzelewski, *Klasyfikacja i kryteria oceny edukacyjnych programów komputerowych* [w:] J. Łaszczyk (red.), *Komputer w kształceniu specjalnym*, Warszawa 1997; B. Siemieniecki, *Komputer w edukacji. Podstawowe problemy technologii informacyjnej*, Toruń 1997.

¹⁸² Ibidem.

¹⁸³ Ibidem.

¹⁸⁴ Ibidem.

Wykorzystanie narzędzi ICT w nauczaniu wychowania fizycznego niesie ze sobą wiele korzyści i stwarza szeroki zakres możliwości, które dydaktyk może wykorzystać na lekcji. Nauczyciel powinien jednak pamiętać o zagrożeniach związanych z nierozważnym oraz nieodpowiedzialnym posługiwaniem się przez uczniów zasobami internetowymi.

4.3.1.1. Edutainment

To pojęcie jest stosowane do określenia procesu edukacyjnego, w którym – poprzez różne formy zabawy i rozrywki – wykorzystuje się środki elektroniczne oraz zasoby internetowe, powodujące emocjonalne zaangażowanie uczniów i służące przekazaniu określonych treści, a także pozwalające wykształcić umiejętności przewidziane w programie nauczania. Metoda ta służy aktywizacji uczniów i wspomaga proces przekazywania wiedzy z różnych dziedzin, np. związanej z higienicznym trybem życia lub kondycją fizyczną. Idea *edutainment* może być wykorzystana na wiele sposobów, a szeroka gama środków i metod umożliwia stworzenie przez nauczyciela m.in.¹⁸⁵:

1. Materiałów filmowych o charakterze edukacyjnym i instruktażowym

Filmy dostępne on-line, zamieszczone przez organizacje i instytucje promujące zdrowy tryb życia, odpowiednią dietę i inne pokrewne dziedziny, stanowią doskonałe źródło rzetelnych i przystępnych informacji dla uczniów w różnym wieku¹⁸⁶. Celem wykorzystania tego typu materiałów jest włączenie uczniów do efektywnej i ciekawej pracy zwiększającej wiedzę na temat chorób, ćwiczeń odprężających czy profilaktyki zdrowotnej.

¹⁸⁵ A. Mirska-Czerwińska, *Praca z filmem na zajęciach szkolnych*, www.edunews.pl/narzedzia-i-projekty/narzedzia-edukacyjne/1116 [data dostępu: 04.06.2012].

¹⁸⁶ Na temat tego typu akcji edukacyjnych czytaj też: A. Andrzejczak, *Marzenie Adasia – jak edukować na temat przeszczepów?*, www.edunews.pl/nowoczesna-edukacja/edutainment/423 [data dostępu: 04.06.2012].

2. Programów i gier edukacyjnych

Umożliwiają one aktywne zdobywanie wiedzy, ucą podejmowania decyzji oraz odnajdywania się w różnych sytuacjach wymagających kreatywnego i analitycznego myślenia, a także rozwiązywania problemów. Ponadto doskonałą spostrzegawczość i podzielność uwagi. Programy i gry edukacyjne powinny jednak być zaprojektowane w sposób przemyślany i dostosowany do zdolności percepcyjnych uczniów w określonym wieku oraz poddane rzetelnej ocenie nauczyciela. Wykorzystanie programów edukacyjnych na lekcjach wychowania fizycznego może posłużyć jako narzędzie służące do przeciwdziałania problemowi otyłości wśród uczniów poprzez zabawę i taniec. Służą do tego interaktywne maty, które – podłączone do odbiornika telewizyjnego lub komputera i sterowane za pomocą awatara – umożliwiają śledzenie ruchów tańczących dzieci¹⁸⁷. Innymi narzędziami tego typu są gry typu PlayStation Move, które dzięki awatarowi pozwalają graczowi na obserwowanie własnych ruchów podczas gry lub zabawy. Dzięki temu gra w siatkówkę czy piłkę nożną odbywa się z aktywnym udziałem uczniów, którzy mogą również korzystać z szerokiej gamy gier komputerowych o tematyce sportowej, odzwierciedlających realne dyscypliny oraz zasady gry (m.in. Delux Ski Jump).

3. Quizów i teleturniejów

Quizy i teleturnieje służą sprawdzeniu wiedzy uczniów z określonej dziedziny, pobudzają zainteresowanie danym obszarem nauki lub dyscypliną sportową, skłaniają do zagłębiania dziedzin wiedzy,

¹⁸⁷ M. Polak, *Edukacja społeczna przeciw otyłości*, www.edunews.pl/nowoczesna-edukacja/edutainment/391 [data dostępu: 04.06.2012]; tenże, *Zagraj o odporność*, www.edunews.pl/nowoczesna-edukacja/edutainment/557-zagraj-o-odpornosc [data dostępu: 05.06.2012].

którą weryfikuje się podczas teleturniejów¹⁸⁸. Narzędzia te stwarzają nauczycielowi wychowania fizycznego nowe perspektywy przekazywania informacji dotyczących sportu, rekreacji, turystyki oraz zdrowia. Quiz w formie elektronicznej, rozwiązywany przez młodych ludzi on-line w klasie, może przyjąć formę zawodów, w których uczniowie będą ze sobą rywalizować¹⁸⁹.

Nauczyciel może również opracować quiz samodzielnie, jeśli dysponuje narzędziami i wiedzą z tego zakresu. Gotowy test może następnie przesłać uczniom do rozwiązania, zamieścić go na szkolnej stronie sportowej lub opublikować w inny sposób¹⁹⁰.

4. Interaktywnych zabaw edukacyjnych dla uczniów

Zasoby internetu umożliwiają wykorzystanie wielu materiałów w celu aktywizacji uczniów. Forma zabawy lub gry i duża atrakcyjność materiałów zwiększają zaangażowanie uczniów, np. poprzez wykorzystanie fotografii lub ilustracji do stworzenia interaktywnego plakatu czy ulotki za pomocą aplikacji piZap. Innym narzędziem w omawianej tematyce są puzzle on-line. Obraz podzielony na elementy, który uczniowie będą następnie układać, może być ich własną inwencją, powinien jednak odnosić się do treści programowych nauczania wychowania fizycznego. Dzieci mogą samodzielnie wybrać zdjęcie lub ilustrację, która stanie się przedmiotem zabawy. Wynik pracy uczniów może zostać opublikowany na szkolnej stronie internetowej lub rozpowszechniony

¹⁸⁸ P. Drzewiecki, *Czego uczyć teleturnieje?*, www.edunews.pl/nowoczesna-edukacja/edutainment/781 [data dostępu: 05.06.2012].

¹⁸⁹ Przykładowe quizy związane z tematyką sportową dydaktyk może znaleźć pod następującymi adresami: www.testwiedzy.pl, www.quizon.pl, www.memorizer.pl i www.quizeria.pl. [data dostępu: 30.04.2012].

¹⁹⁰ Programy do tworzenia quizów można znaleźć na stronach: www.classmarker.com, www.e-ankieta.org, www.webankieta.pl i www.ankietka.pl [data dostępu: 30.04.2012].

wśród uczniów za pomocą poczty elektronicznej. Wykorzystanie puzzli stwarza możliwość rozwijania u uczniów spostrzegawczości, precyzji, zdolności kreatywnego i syntetycznego myślenia¹⁹¹.

Narzędzia ICT pozwalają nauczycielowi na wdrożenie środków i metod nauczania zwiększających aktywność uczniów w trakcie zajęć, a poprzez wprowadzenie elementów zabawy i rywalizacji także na doskonalenie przez nich kompetencji takich jak: umiejętność analizy, kreatywnego myślenia, rozwiązywania problemów. Istotne jest również propagowanie zasad zdrowego i higienicznego trybu życia, jak również wiedzy z zakresu historii sportu i znajomości sylwetek słynnych sportowców.

4.3.2. Wykorzystanie innowacji multimedialnych w nauczaniu na poziomie gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej

Program nauczania wychowania fizycznego na poziomie szkoły gimnazjalnej i liceum zakłada konieczność realizacji nie tylko zagadnień dotyczących zdrowego i aktywnego trybu życia, historii i kultury sportu, ale również edukacji dla bezpieczeństwa. Tematyka ta może być wprowadzana w czasie lekcji WF-u również w oparciu o nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne. Kompetencje informatyczne uczniów gimnazjum i liceum są na ogół lepiej rozwinięte niż umiejętności uczniów szkół niższego szczebla, co pozwala nauczycielowi na przekazanie im większego zakresu zadań oraz odpowiedzialności za własny proces zdobywania wiedzy. Stwarza to warunki do wykorzystania w nauczaniu wychowania fizycznego metod służących rozwiązywaniu zagadnień problemowych, np. e-portfolio czy WebQuest. Efektywność i atrakcyjność zajęć wychowania fizycznego przyczynia się do wzboga-

¹⁹¹ www.ipuzzle.pl, www.jigzone.com, www.puzzlefactory.pl, www.jigsawplanet.com [data dostępu: 30.04.2012].

cenia wiedzy uczniów korzystających z zasobów internetowych oraz skutkuje tworzeniem interesujących materiałów dydaktycznych. Praca nauczyciela z uczniem w wieku gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym może przybrać następujące formy:

1. Szkolnego bloga o tematyce sportowej

Prowadzenie internetowego dziennika stwarza uczniom możliwość dokonywania wpisów, dzielenia się swoimi spostrzeżeniami, dodawania plików filmowych (videoblog) oraz zdjęć (fotoblog)¹⁹². Młodzi ludzie mogą być samodzielnymi twórcami bloga, jak również korzystać z dostępnych już blogów nauczyciela lub specjalistów z danej dziedziny wiedzy. Taki internetowy dziennik stanowi cenne źródło informacji i zawiera treści pochodzące z innych artykułów czy publikacji. Z kolei blog prowadzony przez nauczyciela wychowania fizycznego stwarza możliwości komunikowania się z uczniami, zamieszczania wiadomości sportowych czy promowania najzdolniejszych uczniów oraz ich wyników sportowych. Blog może również służyć jako płaszczyzna wymiany informacji na temat zbliżających się zawodów sportowych, dodatkowych zajęć wychowania fizycznego lub wycieczki szkolnej, a także stanowić forum, na którym udostępniane są interesujące linki dotyczące wydarzeń sportowych. Blog może także pełnić funkcję klasowej kroniki, systematycznie uzupełnianej przez uczniów informacjami o szkolnych wydarzeniach, metodach zachowania sprawności i kondycji fizycznej lub sposobach zdrowego odżywiania się. Zalety wykorzystywania blogów w edukacji opierają się przede wszystkim na doskonaleniu umiejętności formułowania i wyrażania własnego zdania, dzielenia się

¹⁹² S. Szablowski, *E-learning dla nauczycieli*, Rzeszów 2001.

spostrzeżeniami i doświadczeniem, a także poddawania ocenie opinii innych osób.

2. Szkolnej/klasowej internetowej strony sportowej

Szkolna strona internetowa poświęcona zagadnieniom sportowym może stanowić doskonale narzędzie promocji osiągnięć uczniów, a także być źródłem informacji na temat zdrowia, turystyki, wycieczek czy szkolnych obozów sportowych, którym będą poświęcone kolejne zakładki strony. Taką stronę może prowadzić nauczyciel WF-u, administrując zasobami witryny oraz uzupełniając ją o nowe informacje i materiały, z którymi powinni zapoznać się uczniowie, załączając linki i publikacje w formie plików tekstowych, zdjęciowych lub filmowych. Na stronie powinno być również forum, na którym uczniowie mogliby zgłaszać swoje uwagi dotyczące funkcjonowania witryny oraz dodawać komentarze do wpisów zamieszczanych przez nauczyciela. Uczniowie powinni mieć również możliwość edytowania strony za pomocą formularza Wiki, gdyż funkcjonowanie witryny oraz jej modyfikowanie powinno być procesem ciągłym, nieograniczającym się do jednorazowego umieszczenia na niej informacji.

3. Paradziennikarstwa

Efektywną metodą nauczania wychowania fizycznego, która wpływa na rozwijanie wielu istotnych kompetencji, jest skłonienie uczniów do działań paradziennikarskich. Umiejętne włączenie do nich elementów technologii informacyjno-komunikacyjnych sprawi, że zajęcie to stanie się dla uczniów atrakcyjne i interesujące. Dzięki wcieleniu się w rolę szkolnego dziennikarza uczeń może kształtować umiejętności z obszaru m.in.: współpracy z rówieśnikami, podziału zadań między uczestników zespołu, gromadze-

nia i analizy informacji, uzasadniania swojego zdania i poglądów oraz prowadzenia dyskusji¹⁹³. Sport, rekreacja, zdrowy tryb życia oraz turystyka to doskonałe tematy do rozwijania w gazetce szkolnej przy pomocy i pod nadzorem nauczyciela wychowania fizycznego. Uczniowie mogą dzięki temu poszerzać swoją wiedzę z tych oraz innych dziedzin nauki, techniki i technologii, a jednocześnie rozwijać kompetencje przydatne również na innych lekcjach. Ta forma może być szczególnie interesująca dla tych uczniów, którzy nie są zbyt zmotywowani do uczestniczenia w zajęciach ruchowych¹⁹⁴. Gazetka szkolna może być prowadzona i redagowana przez młodych dziennikarzy w ramach strony internetowej, bloga, foto-bloga czy videobloga. Realizacja poszczególnych zadań może przebiegać w zespołach uczniowskich, które zajmą się czynnościami dziennikarskimi z poszczególnych działów gazetki oraz wybiorą formę pracy: publicystykę, reportaż, wywiad czy relację.

Podsumowując – zastosowanie narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych w nauczaniu wychowania fizycznego zwiększa spektrum działań nauczyciela oraz stwarza większe możliwości przekazywania wiedzy w interesujący sposób. Innowacyjne rozwiązania w tym zakresie opierają się na metodach aktywizowania oraz pobudzania zdolności twórczych i analitycznych uczniów i przyczyniają się do poszerzenia wiedzy z wielu dziedzin.

¹⁹³ P. Drzewiecki, *Media Aktywni. Dlaczego i jak uczyć edukacji medialnej?*, Otwock-Warszawa 2010.

¹⁹⁴ Tenże, *Zostań redaktorem – stwórz własne medium*, www.edunews.pl/edukacja-na-co-dzien/media-i-edukacja/524 [data dostępu: 05.06.2012].

Zakończenie

Celem projektu *Program Praktyk Pedagogicznych podnoszący jakość kształcenia przyszłych nauczycieli* skierowanego do studentów kierunku wychowanie fizyczne kształcących się w WSKFiT im. Haliny Konopackiej w Pruszkowie oraz dydaktyków pełniących funkcję opiekuna praktyk było podniesienie jakości kształcenia przyszłych nauczycieli WF-u. W systemie kształcenia, doskonalenia nauczycieli oraz samym procesie nauczania występują liczne problemy utrudniające nauczycielom tego przedmiotu pełne przygotowanie się do wykonywania swojej profesji. Z tego powodu potrzeba wprowadzenia zmian warunkujących większą efektywność procesu dydaktycznego we wszystkich typach szkół powinna determinować wszelkie modyfikacje we wskazanych obszarach.

Nauczyciel wychowania fizycznego powinien być wyposażony w wiedzę, umiejętności i zdolności wpisujące się w jego warsztat dydaktyczno-wychowawczy, posiadać odpowiednie wykształcenie i legitymować się zestawem kompetencji umożliwiających skuteczne realizowanie programu nauczania. Powinien być również świadomy tego, że jego praca zawodowa wymaga nieustannego doskonalenia, poszerzania i aktualizowania wiedzy, nie tylko w oparciu o tradycyjne środki i metody, ale także bazując na rozwiązaniach niestandardowych i innowacyjnych. Wymaga to często konieczności podejmowania twórczych działań z wykorzystaniem różnych narzędzi przekazywania uczniom wiedzy oraz kształtowania w nich różnych zdolności.

Zastosowanie na lekcjach wychowania fizycznego, w trakcie wycieczek szkolnych i na zajęciach dodatkowych metod nauczania zwiększających atrakcyjność lekcji oraz działających na uczniów motywująco i inspirująco wiąże się z koniecznością wyposażenia nauczycieli w wiedzę i umiejętności z zakresu innowacyjności nauczania. Nowatorskie rozwiązania w systemie

kształcenia i doskonalenia zawodowego dydaktyków wychowania fizycznego stanowią o jakości i efektywności systemu edukacyjnego. Z tego powodu tak ważnym czynnikiem warunkującym wysoki poziom nauczania jest przekonanie nauczycieli, dyrektorów szkół oraz instytucji sektora oświatowego o konieczności stosowania tego typu rozwiązań.

Wyzwania stojące przed systemem edukacyjnym w kwestii wprowadzania innowacji oraz rozwiązań nowatorskich powinny determinować wymienione wyżej podmioty do nieustannej pracy nad ponoszeniem jakości procesu nauczania oraz skłaniać do ewaluacji podejmowanego wysiłku. Są to działania konieczne, gdyż pozwalają na stworzenie warunków, w których innowacje edukacyjne mogą zostać implementowane do procesu nauczania i stać się jego integralną częścią. Nauczyciele wychowania fizycznego, podejmując czynności o charakterze nowatorskim, zwiększające atrakcyjność lekcji oraz umożliwiające uczniom rozwijanie swoich umiejętności nie tylko ruchowych, ale również interpersonalnych, twórczych oraz innych, przyczyniają się do łamania stereotypów, według których wychowanie fizyczne należy postrzegać jako przedmiot związany jedynie z aktywnością fizyczną.

Bibliografia

Literatura

1. Banach Cz., *Nauczyciel wobec reformy systemu edukacji* [w:] Suchacka B. (red.) *Kształcenie nauczycieli przyszłej szkoły*, Kraków 2006.
2. Coolahan J., *Kompetencje kluczowe*, Warszawa 2005.
3. Day Ch., *Nauczanie z pasją. Jak realizować się w zawodzie nauczyciela*. Wykład wygłoszony podczas konferencji pedagogicznej „Nauczanie z pasją”, Warszawa, 25.05.2005.
4. Day Ch., *Od teorii do praktyki. Rozwój zawodowy nauczyciela*, Gdańsk 2008.
5. Dmochowska L., *Kompetencje nauczyciela – wychowawcy gimnazjum* [w] Waśko P., Wrońska M., Zduniak A. (red.), *Polski system edukacji po reformie 1999 roku*, Poznań-Warszawa 2005.
6. Duraj-Nowakowa K., *Praktyki zawodowe w kształceniu studentów na kierunkach pedagogicznych: przewodnik dla studentów*, Katowice 1979.
7. Drzewiecki P., *Media Aktywni. Dlaczego i jak uczyć edukacji medialnej?*, Otwock-Warszawa 2010.
8. Elsner D., Taraszkiewicz M., *Opiekun stażu jako refleksyjny praktyk*, Chorzów 2002.
9. Hamer H., *Klucz do efektywności nauczania. Poradnik dla nauczycieli*, Warszawa 1994.
10. Gajkowska K., *Jak zostać nauczycielem mianowanym. Awans zawodowy nauczyciela*, Gliwice 2005.
11. Klim-Klimaszewska A., *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, Warszawa 2010.

12. Jaroni E., *Kompetencje, kwalifikacje i awans zawodowy współczesnego nauczyciela* [w:] Szempruch J., Blachnik-Gęsiarz M. (red.), *Adaptacja zawodowa nauczyciela*, Częstochowa 2009.
13. Kolanowska E. (przekł.), *Zakres autonomii i odpowiedzialności nauczycieli w Europie*, Warszawa 2009.
14. Kuźma J., *Nauczyciele przyszłej szkoły*, Kraków 2000.
15. Miś A., *Koncepcja rozwoju kariery zawodowej w organizacji* [w:] Król H., Ludwiczynski A. (red.), *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, Warszawa 2007.
16. Modzelewski M., *Klasyfikacja i kryteria oceny edukacyjnych programów komputerowych* [w:] Łaszczuk J. (red.), *Komputer w kształceniu specjalnym*, Warszawa 1997.
17. Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1996.
18. *Organizacja systemu edukacji w Polsce 2009/2010*, Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora audiowizualnego, Warszawa 2010.
19. Palka S., *Teoria pedagogiczna a praktyczne doświadczenia nauczycieli*, Warszawa 1989.
20. Paśko I., Kucharska-Żądło M., *Doskonalenie nauczycieli. Mity i rzeczywistość* [w:] Muchacka B., Szymański M. (red.), *Nauczyciel w świecie współczesnym*, Kraków 2008.
21. Pęczkowski R. (red.), *Polski system edukacji po reformie 1999 roku: stan, perspektywy, zagrożenia*, t. 3, Poznań-Warszawa 2005.
22. Pielachowski J., *Rozwój i awans zawodowy nauczyciela*, Poznań 2003.
23. Puślecki W., *Kształcenie wyzwajające w edukacji wczesnoszkolnej*, Kraków 1996.
24. Siemieniecki B., *Komputer w edukacji. Podstawowe problemy technologii informacyjnej*, Toruń 1997.

25. Siemieniecki B., *Przedmiot i zadania mediów w edukacji* [w:] Siemieniecki B. (red.), *Pedagogika medialna*, Warszawa 2007.
26. Szablowski S., *E-learning dla nauczycieli*, Rzeszów 2001.
27. Steadman S., Eraut M., Fielding M., Horton A., *Making school-based INSTET effective*, Sussex 1995.
28. Tanaś M., *Dydaktyczny kontekst kształcenia na odległość* [w:] Tanaś M. (red.), *Pedagogika a środki informatyczne i media*, Warszawa 2005.
29. Wiłkomirska A., *Ocena kształcenia nauczycieli w Polsce*, Warszawa 2005.
30. Włoch S., *W poszukiwaniu innowacyjnego modelu kształcenia nauczycieli* [w:] Andrzejak Z., Kacprzak L., Pająk K. (red.), *Polski system edukacji po reformie 1999 roku. Stan, perspektywy, zagrożenia*, Poznań-Warszawa 2005.
31. Zawadzka E., *Nauczyciele języków obcych w dobie przemian*, Kraków 2004.
32. Zygierewicz A., *Polityka edukacyjna Unii Europejskiej*, Biuro Analiz Sejmowych, 1 czerwca 2010, nr 15.

Czasopisma

1. Drzeżdżon W., *Etyczno-deontologiczne kompetencje nauczyciela-wychowawcy* [w:] „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2007, t. 4.
2. Kwiatkowska H., *Pedeutologia – stan i kierunki rozwoju w latach 1995–2004* [w:] „Rocznik Pedagogiczny” 2004, nr 27.
3. Poterewicz E., Zajączkowska-Matejko E., *Awans zawodowy krok po kroku* [w:] „Poradnik Oświatowy” 2010, nr 5/6.

Akty prawne

1. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 9 sierpnia 2011 roku w sprawie dopuszczalnych form realizacji obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego, Dz.U. Nr 175, poz. 1042.
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli, Dz.U. 2009 Nr 50, poz. 400.
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lipca 2010 roku zmieniającym rozporządzenie w sprawie wysokości minimalnych stawek, ogólnych warunków przyznawania dodatków do wynagrodzenia zasadniczego oraz wynagrodzenia za pracę w dniu wolnym od pracy, Dz.U. 2011 Nr 161, poz. 967.
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 grudnia 2004 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli, Dz.U. Nr 260, poz. 2593.
5. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 17 stycznia 2012 roku w sprawie standardów kształcenia nauczycieli, Dz.U. 2012 Nr 0, poz. 131.
6. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki, Dz.U. 2007 Nr 164, poz. 1166.
7. Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym, Dz.U. Nr 65, poz. 385, z późn. zm.

8. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta nauczyciela, Dz.U. 1982 Nr 3, poz. 19 z późn. zm.
9. Ustawa o systemie oświaty ze zmianami wynikającymi z ustawy z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 56, poz. 458.

Źródła internetowe

1. Andrzejczak A., *Marzenie Adasia – jak edukować na temat przeszczepów?*, www.edunews.pl/nowoczesna-edukacja/edutainment/423 [data dostępu: 04.06.2012].
2. *Czy nauczyciel posiada odpowiednie kwalifikacje do nauczania W-F w liceum ogólnokształcącym?*
www.oswiata.abc.com.pl/czytaj/-/artykul/czy-nauczyciel-posiada-odpowiednie-kwalifikacje-do-nauczania-w-f-w-liceum-ogolnoksztalcacym [data dostępu: 11.04.2012].
3. Drzewiecki P., *Czego uczą teleturnieje?*, www.edunews.pl/nowoczesna-edukacja/edutainment/781 [data dostępu: 05.06.2012].
4. Drzewiecki P., *Zostań redaktorem – stwórz własne medium*, www.edunews.pl/edukacja-na-co-dzien/media-i-edukacja/524 [data dostępu: 05.06.2012].
5. Dyrda B., *Twórcze rozwiązywanie problemów w kształceniu nauczycieli*, www.cen.uni.wroc.pl/Pliki/19.pdf [data dostępu: 17.05.2012].
6. Furgoń S., *Szkoła w pułapce nowych technologii – wokół metodyki nauczania*, www.up.krakow.pl/ktime/ref2010/furgo1.pdf [data dostępu: 01.06.2012].

7. Głód K., *Stosunek pracy nauczyciela*, Gliwice 2009, s. 100; *Podstawy prawne. Honorowy profesor oświaty*,
www.kuratorium.waw.pl/pl/news/660/podstawy-prawne.html [data dostępu: 10.04.2012].
8. *Harmonogram działań awansowych*,
www.kuratorium.waw.pl/pl/news/283/harmonogram-dzia%C5%82a%C5%84-awansowych.html [data dostępu: 10.04.2012].
9. *Innowacyjne zarządzanie w polskiej oświacie*,
www.youtube.com/watch?v=YULBrJyzi20&feature=relmfu [data dostępu: 17.05.2012].
10. Kuczyńska Z., *Refleksje na temat kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego*, materiały z IV konferencji „Edukacja XXI wieku”,
<http://konferencja.21.edu.pl/publikacje/4/3/401.pdf> [data dostępu: 18.04.2012].
11. Litawa A., *Motywy uczestnictwa nauczycieli w kształceniu ustawicznym*,
www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/24/id/540 [w:] „e-mentor” 2008, nr 2.
12. Madejski E., *Praktyki pedagogiczne w kształceniu nauczycieli wychowania fizycznego*,
www.lider.szs.pl/biblioteka/download.php?plik_id=1429&f=artykul_1429.rtf [data dostępu: 08.05.2012].
13. Marciniak Z., *O potrzebie reformy programowej kształcenia ogólnego* [w:] *Podstawa programowa z komentarzami. Wychowanie fizyczne i edukacja dla bezpieczeństwa w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*,
malgorzata.plichcinska.edu.oeiizk.waw.pl/zz_tom_8.pdf [data dostępu: 16.05.2012].

14. Marszałek M., Olejniczak K., *Pragmatyka zawodowa polskiego nauczyciela w porównaniu z krajami Unii Europejskiej*,
www.gimkonst.pl/dokumenty/dla_nauczyciela/pz.pdf [data dostępu: 08.05.2012].
15. Mielcarek P., *Nauczyciel wychowania fizycznego – jego osobowość i praca*,
www.zssgebice.republika.pl/documents/Nauczycielwychowania_fizycznego-jegoosobowoaipraca.doc [data dostępu: 05.04.2012].
16. Mirska-Czerwińska A., *Praca z filmem na zajęciach szkolnych*,
www.edunews.pl/narzedzia-i-projekty/narzedzia-edukacyjne/1116
[data dostępu: 04.06.2012].
17. *Organizacja kształcenia nauczycieli*,
<http://sites.google.com/site/ksztalcenienauczycieli/organizacja-ksztalcenia-nauczycieli> [data dostępu: 18.04.2012].
18. *Organizacja systemu edukacji w Polsce*,
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/PL_PL.pdf [data dostępu: 05.05.2012].
19. Płatnerz A., *Nowy model nauczyciela a europejski wymiar kształcenia*,
www.szkolnictwo.pl/index.php?id= PU5772 [data dostępu: 18.04.2012].
20. Polak M., *Edukacja społeczna przeciw otyłości*,
www.edunews.pl/nowoczesna-edukacja/edutainment/391 [data dostępu: 04.06.2012].
21. Polak M., *Zagraj o odporność*,
www.edunews.pl/nowoczesna-edukacja/edutainment/557 [data dostępu: 04.06.2012].

22. *Priorytety Mazowieckiego Kuratora Oświaty w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli na rok 2012*,
www.kuratorium.waw.pl/pl/news/3336/priorytety-mazowieckiego-kuratora-o%C5%9Bwiaty-w-zakresie-doskonalenia-zawodowego-nauczycieli-na-rok-2012.html [data dostępu: 10.04.2012].
23. *Quo vadis edukacja nauczycielska?*,
<http://sites.google.com/site/ksztalcenienauczycieli/quo-vadis-edukacja-nauczycielska> [data dostępu: 23.04.2012].
24. Sawiński J.P., *Kluczowe kompetencje epoki cyfrowej*,
www.edunews.pl/badania-i-debaty/badania/1001 [data dostępu: 01.06.2012].
25. Sielatycki M., *Kompetencje nauczyciela Unii Europejskiej*,
www.cen.uni.wroc.pl/Pliki/13.pdf [data dostępu: 05.04.2012].
26. Wach-Kąkolewicz A., *Rozwój zawodowy. Motywy podejmowania aktywności uczenia się*,
www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/26/id/577 [data dostępu: 24.04.2012].
27. *Zatrudnianie nauczycieli/osób niebędących nauczycielami niespełniających wymagań kwalifikacyjnych*,
www.kuratorium.waw.pl/pl/news/670/zatrudnianie-nauczycieli-os%C3%B3b-nieb%C4%99d%C4%85cych-nauczycielami-niespe%C5%82niaj%C4%85cych-wymaga%C5%84-kwalifikacyjnych.html [data dostępu: 10.04.2012].

Spis tabel, schematów i wykresów

Tabela 1. Przykłady kursów i szkoleń przeznaczonych dla nauczycieli wychowania fizycznego i realizowanych na terenie województwa mazowieckiego w roku szkolnym 2011/2012	54
Tabela 2. Metoda Twórczego Rozwiązywania Problemów	105
Tabela 3. Metoda Twórczego Rozwiązywania Problemów	106
Schemat 1. Rodzaje informacji dostępnych na stronie internetowej promującej rezultaty projektu.....	23
Schemat 2. Podział kwalifikacji nauczyciela	31
Schemat 3. Zadania dodatkowe nauczyciela wychowania fizycznego	41
Schemat 4. Przykładowe formy wewnątrzszkolnego doskonalenia zawodowego.....	51
Schemat 5. Ośrodki doskonalenia nauczycieli na terenie województwa mazowieckiego.....	53
Schemat 6. Korzyści z wprowadzania innowacji i eksperymentów pedagogicznych z uwzględnieniem podmiotów uczestniczących w tym procesie	96
Wykres 1. Awans zawodowy nauczycieli w roku szkolnym 2010/2011	66
Wykres 2. Najczęściej wskazywane przez nauczycieli niedogodności związane z doskonaleniem zawodowym.....	88
Wykres 3. Propozycje zmian w kształceniu kandydatów na nauczycieli wychowania fizycznego wg wyników badania NIK.....	104